

Βρυξέλλες, **XXX**
[...](2018) **XXX** draft

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

**Κατευθυντήριες γραμμές για την εκτίμηση από τα εθνικά δικαστήρια του μεριδίου της
επιπλέον επιβάρυνσης που μετακυλίεται στους έμμεσους αγοραστές**

Κατευθυντήριες γραμμές για την εκτίμηση από τα εθνικά δικαστήρια του μεριδίου της επιπλέον επιβάρυνσης που μετακυλίεται στους έμμεσους αγοραστές

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Σκοπός και πεδίο εφαρμογής

- (1) Οι εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές έχουν ως στόχο να παρέχουν στα εθνικά δικαστήρια, στους δικαστές και σε άλλους ενδιαφερόμενους στο πεδίο των αγωγών αποζημίωσης για παραβάσεις των άρθρων 101 και 102 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης («ΣΛΕΕ») πρακτική καθοδήγηση όσον αφορά τον τρόπο εκτίμησης της μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης. Ειδικότερα, καθορίζουν τις οικονομικές αρχές, τις μεθόδους και την ορολογία σχετικά με τη μετακύλιση μέσω, μεταξύ άλλων, αναφοράς σε σειρά παραδειγμάτων. Επιπλέον, αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές σχεδιάστηκαν για να συμβάλουν στον καθορισμό των πηγών των συναφών αποδεικτικών στοιχείων, στο κατά πόσο μια αίτηση κοινοποίησης είναι αναλογική και στην αξιολόγηση των καταθέσεων των διαδίκων σχετικά με τη μετακύλιση και της γνώμης του εκάστοτε οικονομικού εμπειρογνώμονα που ενδεχομένως παρίσταται στο δικαστήριο.
- (2) Νομική βάση των κατευθυντήριων γραμμών είναι το άρθρο 16 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης¹. Δεν είναι δεσμευτικές και δεν τροποποιούν τους υφιστάμενους κανόνες στο πλαίσιο του δικαίου της ΕΕ ή των κρατών μελών. Συνεπώς, τα εθνικά δικαστήρια δεν υποχρεούνται να τις ακολουθούν. Επίσης, οι κατευθυντήριες γραμμές ισχύουν με την επιφύλαξη της νομολογίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης («ΔΕΕ»).
- (3) Ως πηγή αναφοράς για την εφαρμογή ορθών πρακτικών, οι κατευθυντήριες γραμμές παρέχουν υποδείξεις όσον αφορά τις σχετικές παραμέτρους που μπορούν να ληφθούν υπόψη κατά την επεξεργασία των οικονομικών αποδεικτικών στοιχείων που είναι σημαντικά για την αξιολόγηση της μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης. Βασίζονται σε σχετικές οικονομικές μελέτες που συγκέντρωσε η Επιτροπή και συμπληρώνουν τον πρακτικό οδηγό για την ποσοτικοποίηση της ζημίας σε αγωγές αποζημίωσης που στηρίζονται σε παράβαση των άρθρων 101 ή 102 της ΣΛΕΕ («πρακτικός οδηγός»)², ο οποίος συνοδεύει την ανακοίνωση της Επιτροπής για την ποσοτικοποίηση της ζημίας σε αγωγές αποζημίωσης.³ Ενώ ο πρακτικός οδηγός εστιάζει στην επιπλέον επιβάρυνση, οι παρούσες κατευθυντήριες γραμμές αντιμετωπίζουν ειδικότερα και λεπτομερέστερα τη μετακύλιση αυτής της επιπλέον επιβάρυνσης⁴. Ο πρακτικός οδηγός και οι εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές πρέπει να ερμηνεύονται συνδυαστικά⁵.

(1) Οδηγία 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ L349/1 της 5.12.2014).

(2) Έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής – Πρακτικός οδηγός για την ποσοτικοποίηση της ζημίας σε αγωγές αποζημίωσης που στηρίζονται σε παράβαση των άρθρων 101 ή 102 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 11.6.2013, SWD(2013) 205.

(3) Ανακοίνωση της Επιτροπής για την ποσοτικοποίηση της ζημίας σε αγωγές αποζημίωσης που στηρίζονται σε παράβαση των άρθρων 101 ή 102 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕ C 167/19 της 13.6.2013.

(4) Ο πρακτικός οδηγός εξετάζει μόνο εν συντομία τη μετακύλιση, ιδίως στις παραγράφους 161-171.

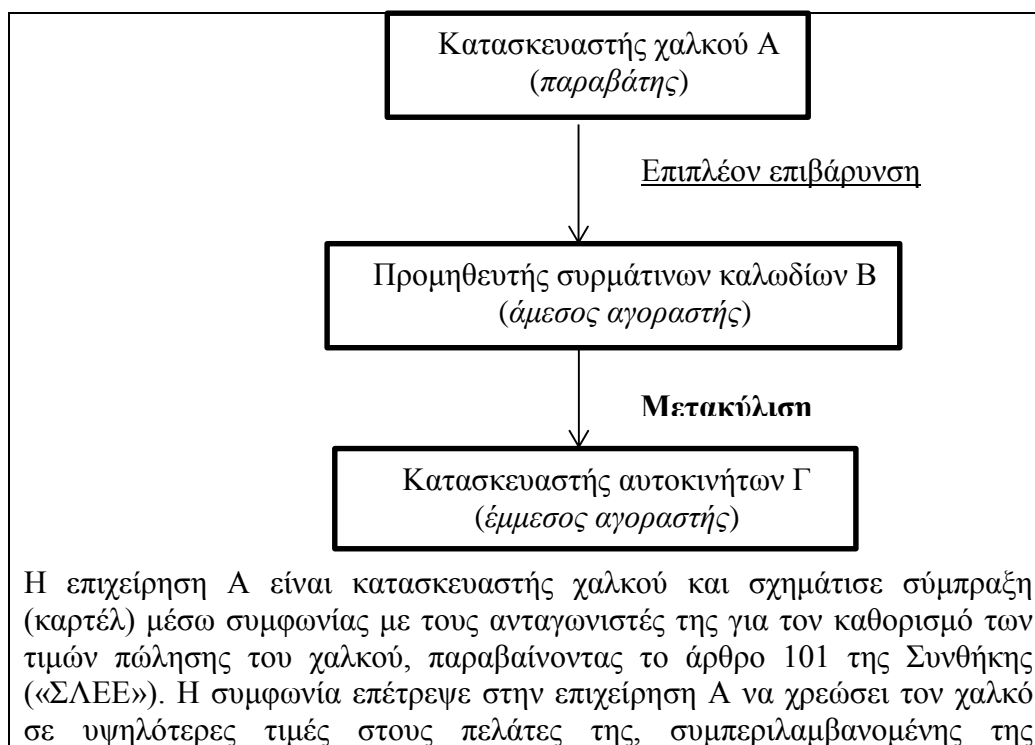
(5) Οι παρούσες κατευθυντήριες γραμμές εστιάζουν στην μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης στο πλαίσιο παραβάσεων του άρθρου 101 της ΣΛΕΕ. Ωστόσο, μπορεί επίσης να αποτελούν πηγή αναφοράς για την εφαρμογή ορθών πρακτικών στο πλαίσιο αγωγών αποζημίωσης ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων για παραβάσεις του άρθρου 102 της ΣΛΕΕ, όπως η υπερτιμολόγηση, υπό την προϋπόθεση ότι λαμβάνονται επαρκώς υπόψη οι ιδιαιτερότητες της καταχρηστικής εκμετάλλευσης της δεσπόζουσας θέσης δυνάμει του άρθρου 102 της ΣΛΕΕ.

- (4) Όπως εξηγείται στις παραγράφους (16) επ. κατωτέρω, οι παρούσες κατευθυντήριες γραμμές μπορούν να αποδειχθούν χρήσιμες σε περίπτωση που ο παραβάτης επικαλείται τη μετακύλιση στην ένστασή του για να αντικρούσει μια αξίωση αποζημίωσης (αμυντική χρήση ισχυρισμού μετακύλισης) ή όταν ο έμμεσος αγοραστής αξιώνει αποζημίωση από τον παραβάτη που φέρεται να μετακύλισε την επιπλέον επιβάρυνση (επιθετική χρήση ισχυρισμού μετακύλισης). Εντούτοις, όπως και σε κάθε αγωγή αποζημίωσης, ο βαθμός στον οποίο το δικαστήριο πρέπει να λάβει υπόψη τα στοιχεία μιας υπόθεσης θα εξαρτηθεί από τον τρόπο με τον οποίο κατατίθεται η αγωγή από τον ενάγοντα και από τον χαρακτήρα της ένστασης που θα εγείρει ο εναγόμενος. Για παράδειγμα, σε ορισμένες υποθέσεις, ο ενάγων ενδέχεται να μην αξιώσει διαφυγόν κέρδος ως συνέπεια του αποτελέσματος όγκου, λόγω της πρόσθετης πολυπλοκότητας που μπορεί να συνεπάγεται κάτι τέτοιο. Ωστόσο, η αξίωση του έμμεσου αγοραστή έναντι του παραβάτη θα συμπεριλάβει κατά κανόνα την εξέταση της μετακύλισης, δεδομένου ότι αυτή συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για την αξίωση.
- (5) Ομοίως, ο τρόπος με τον οποίο το δικαστήριο θα επιδιώξει να προσεγγίσει την αξιολόγηση και την εκτίμηση της μετακύλισης, θα επηρεαστεί πιθανόν από τον χαρακτήρα και το μέγεθος της αξίωσης. Η επιλογή μεταξύ των διαφορετικών οικονομικών μεθόδων και προσεγγίσεων που περιγράφονται στις κατευθυντήριες γραμμές θα πρέπει να είναι αναλογική δεδομένης της υπόθεσης. Ό, τι μπορεί να κριθεί αναλογικό όσον αφορά το εύρος των απαιτούμενων στοιχείων και το κόστος της ανάλυσης ενός εμπειρογνώμονα για μια αξίωση 20 εκατ. €, ενδεχομένως να μην είναι αναλογικό για μια αξίωση 200 000 €.

1.2. Τι σημαίνει μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης;

- (6) Η μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης μπορεί να συντελεστεί σε διάφορες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού. Αυτό απεικονίζεται στο Πλαίσιο 1 κατωτέρω, με αναφορά σε ένα υποθετικό παράδειγμα.

Πλαίσιο 1: Μετακύλιση της αύξησης της τιμής του χαλκού

επιχείρησης Β.

Η διαφορά τιμής μεταξύ του τιμήματος που όντως καταβλήθηκε και του τιμήματος που θα είχε ισχύσει αν δεν υπήρχε παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ αναφέρεται ως επιπλέον επιβάρυνση.⁶

Η επιχείρηση Β είναι προμηθευτής μερών αυτοκινήτων και χρησιμοποίησε τον χαλκό που αγόρασε από την Α για την παραγωγή συρμάτων καλωδίων, τα οποία πώλησε στον κατασκευαστή αυτοκινήτων Γ. Μετά την αύξηση της τιμής του χαλκού λόγω της σύμπραξης, η Β αύξησε επίσης τις τιμές πώλησης των συρμάτων καλωδίων που προμήθευσε στην Γ. Η τακτική αυτή συνιστά μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης, εν προκειμένω από τη Β στη Γ. Σύμφωνα με τους ορισμούς της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης, η Α μπορεί να αναφερθεί ως *παραβάτης*, η Β ως *άμεσος αγοραστής* και η Γ ως *έμμεσος αγοραστής*.⁷

- (7) Όταν ο άμεσος αγοραστής μετακυλίζει, πλήρως ή εν μέρει, την επιπλέον επιβάρυνση στον έμμεσο αγοραστή, ο τελευταίος δεν θα αντιμετωπίσει απλώς επίπτωση στην τιμή αλλά, σε πολλές περιπτώσεις, και μείωση στη ζήτησή του. Η μείωση αυτή αναφέρεται ως αποτέλεσμα όγκου. Οι νομικές και οικονομικές του επιπτώσεις εξετάζονται λεπτομερέστερα στη συνέχεια. Πολύ απλά, όταν υπάρχει μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης, ο έμμεσος αγοραστής πιθανόν να μειώσει τις αγορές του από τον άμεσο αγοραστή και συνεπώς θα μειώσει και τις πωλήσεις του στους έμμεσους αγοραστές στις επόμενες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού.
- (8) Η επιπλέον επιβάρυνση μπορεί να μετακυλιστεί σε όλες τις επόμενες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού και να αφορά προϊόντα ή υπηρεσίες. Για παράδειγμα, σύμφωνα με την υποθετική περίπτωση που περιγράφεται στο Πλαίσιο 1 ανωτέρω, ο κατασκευαστής αυτοκινήτων Γ μπορεί ομοίως να έχει αυξήσει τις τιμές χρέωσης στον πελάτη του, την ανεξάρτητη επιχείρηση λιανικής πώλησης αυτοκινήτων Δ. Ακολούθως, η επιχείρηση Δ μπορεί επίσης να έχει αυξήσει την τιμή τελικού καταναλωτή για το αυτοκίνητο στο οποίο εντοπίζεται ο χαλκός που προέκυψε από τον σχηματισμό σύμπραξης. Οι επιχειρήσεις Γ και Δ και οι τελικοί καταναλωτές είναι όλοι έμμεσοι αγοραστές υπό την έννοια του ορισμού της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.⁸

1.3. Διάρθρωση των κατευθυντήριων γραμμών

- (9) Με γνώμονα τις νομικές αρχές, την πάγια νομολογία και τις διατάξεις της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης, οι παρούσες κατευθυντήριες γραμμές καθορίζουν το νομικό πλαίσιο που ισχύει για τη μετακύλιση. Σε ένα σύντομο νομικό τμήμα συνοψίζονται οι δικονομικοί κανόνες και τα μέσα βάσει των οποίων τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να εξετάσουν τη μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης στο πλαίσιο των αγωγών αποζημίωσης. Το νομικό πλαίσιο συνδυάζει το δίκαιο της ΕΕ και την εθνική πρακτική. Στο πλαίσιο αυτό οι δικαστές πρέπει να αποδίδουν

(6) Βλ. άρθρο 2 παράγραφος 20 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.

(7) Βλ. άρθρο 2 παράγραφοι 2, 23 και 24 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.

(8) Σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 24 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης, «έμμεσος αγοραστής» είναι το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που απέκτησε όχι απευθείας από έναν παραβάτη, αλλά από τον άμεσο αγοραστή ή από τον επόμενο αγοραστή προϊόντα ή υπηρεσίες που αποτέλεσαν αντικείμενο παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού, ή προϊόντα ή υπηρεσίες που εμπεριέχουν τέτοια αγαθά ή υπηρεσίες ή προέκυψαν από τέτοια αγαθά ή υπηρεσίες».

ιδιαίτερη προσοχή στις αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας⁹. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να εφαρμόζουν τους εθνικούς κανόνες έτσι ώστε η εφαρμογή τους να μην καθιστά πρακτικά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση του δικαιώματος σε πλήρη αποζημίωση για ζημία προκληθείσα από παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ (αρχή της αποτελεσματικότητας)¹⁰. Δεύτερον, οι δικαστές πρέπει να έχουν υπόψη ότι οι εθνικές διατάξεις και διαδικασίες σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης που ασκούνται λόγω παράβασης των άρθρων 101 ή 102 ΣΛΕΕ δεν πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκές για τους φερόμενους ως ζημιωθέντες από αυτές που διέπουν αντίστοιχες αγωγές αποζημίωσης για ζημίες λόγω παραβιάσεων του εθνικού δικαίου (αρχή της ισοδυναμίας).

- (10) Το βασικό τμήμα των κατευθυντήριων γραμμών πραγματεύεται τις οικονομικές πτυχές της μετακύλισης, ιδίως την οικονομική θεωρία και τις μεθόδους ποσοτικοποίησης που σχετίζονται με την εκτίμηση της μετακύλισης. Το τμήμα σχετικά με την οικονομική θεωρία εστιάζει στις θεωρητικές έννοιες που διέπουν τη μετακύλιση και καθορίζει τους παράγοντες που μπορεί να επιδρούν σε αυτή. Στο τμήμα της οικονομικής ποσοτικοποίησης παρουσιάζονται διάφορες προσεγγίσεις και μέθοδοι για την ποσοτικοποίηση των επιπτώσεων της μετακύλισης.

2. ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

2.1. Η μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης και το δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης

- (11) Οι κανόνες της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης όσον αφορά τη μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης βασίζονται στην αρχή της αποκατάστασης, από την οποία εμφορείται ολόκληρη η οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.¹¹ Δύο στοιχεία της εν λόγω αρχής έχουν σημαντικές επιδράσεις στη μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης. Πρώτον, βάσει της πάγιας νομολογίας του ΔΕΕ, συνάγεται ότι «οποιοσδήποτε δικαιούται να ζητήσει αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη, εφόσον υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της ζημίας αυτής και μιας απαγορευμένης βάσει του άρθρου 101 ΣΛΕΕ συμπράξεως ή πρακτικής»^{12 13}. Δεύτερον, οι ενάγοντες που υπέστησαν ανάλογη ζημία δικαιούνται πλήρη αποζημίωση, η οποία πρέπει να νοείται ως αποκατάσταση του προσώπου στην κατάσταση στην οποία θα βρισκόταν αν δεν είχε τελεσθεί η παράβαση.¹⁴
- (12) Στο πλαίσιο της μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης, η οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης διευκρινίζει ότι η έννοια «κάθε πρόσωπο» περιλαμβάνει τους άμεσους και τους έμμεσους αγοραστές.¹⁵ Για παράδειγμα, στην υποθετική

(9) Βλ. άρθρο 4 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.

(10) Σχετικά με το δικαίωμα σε πλήρη αποζημίωση βλ. τις παραγράφους (11) επ. κατωτέρω.

(11) Βλ. άρθρο 1 παράγραφος 1 και άρθρο 3 παράγραφος 1 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.

(12) ΔΕΕ 05 Ιουνίου 2014 C-557/12 (*Kone*) ΕΕ:C:2014:1317, σκέψη 22 με παραπομπή στην υπόθεση του ΔΕΕ της 13ης Ιουλίου 2006 υπόθεση C-295/04 (*Manfredi*) ΕΕ:C:2006:461, σκέψη 61.

(13) Η ίδια η Επιτροπή υπενθύμισε εγκαίρως «την έμφαση που έχει δοθεί από το Δικαστήριο στην αρχή της αποκατάστασης καθώς και στην αρχή ότι θα πρέπει να καταβάλλεται αποζημίωση σε κάθε πρόσωπο που έχει υποστεί ζημία το οποίο είναι σε θέση να αποδείξει την ύπαρξη επαρκούς αιτιώδους συνάφειας με την παράβαση», βλ. ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΟΣ της Επιτροπής σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης για παραβίαση της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας της ΕΚ, Βρυξέλλες, 2 Απριλίου 2008, COM(2008) 165 τελικό, σ. 7.

(14) Πρώτη πρόταση του άρθρου 3 παράγραφος 2 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.

(15) Άρθρο 12 παράγραφος 1 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.

περίπτωση που αναφέρεται στο Πλαίσιο 1 ανωτέρω, ο παραγωγός συρμάτινων καλωδίων Β, ως άμεσος αγοραστής, και ο κατασκευαστής αυτοκινήτων Γ, ως έμμεσος αγοραστής, μπορούν να ζητήσουν αποζημίωση από τον κατασκευαστή χαλκού Α, ως παραβάτη. Άλλοι έμμεσοι αγοραστές στις επόμενες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού δικαιούνται επίσης να λάβουν αποζημίωση από τον παραβάτη. Όπως αναφέρεται ανωτέρω στην παράγραφο (8), σε αυτούς θα μπορούσαν να συγκαταλέγονται η ανεξάρτητη επιχείρηση λιανικής πώλησης αυτοκινήτων Δ και οι τελικοί καταναλωτές στο υποθετικό παράδειγμα του πλαισίου 1.

- (13) Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ουσία της αρχής αποκατάστασης που αναφέρεται ανωτέρω, δηλαδή το δικαίωμα κάθε προσώπου να αξιώνει πλήρη αποζημίωση για ζημία που υπέστη όταν υπάρχει αιτιώδης συνάφεια με παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ, εφαρμόζεται επίσης στους άμεσους και έμμεσους προμηθευτές ενός παραβάτη. Η οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης αναφέρεται στην περίπτωση σύμπραξης αγοραστών ως παράδειγμα στο οποίο η ζημία θα μπορούσε να προκύψει λόγω της καταβολής χαμηλότερου τιμήματος από τους παραβάτες στους προμηθευτές τους.¹⁶
- (14) Η πλήρης αποζημίωση καλύπτει την αποζημίωση για θετική ζημία (*damnum emergens*) και για διαφυγόν κέρδος (*lucrum cessans*), καθώς και την καταβολή τόκων¹⁷. Εν γένει, η θετική ζημία αναφέρεται στη μείωση του ενεργητικού ενός προσώπου και το διαφυγόν κέρδος στην αύξηση του εν λόγω ενεργητικού που θα προέκυπτε εάν δεν τελούνταν η επιζήμια πράξη.¹⁸ Στο πλαίσιο της μετακύλισης, η διάκριση αυτή διαδραματίζει σημαντικό ρόλο όσον αφορά τις ιδιαίτερες οικονομικές επιπτώσεις και την νομική τους ταξινόμηση. Ο γενικός κανόνας παρατίθεται κατωτέρω.
- Η επίπτωση στην τιμή σχετίζεται με την επιπλέον επιβάρυνση ως αύξηση στην τιμή που πρέπει να καταβάλει ένας άμεσος ή έμμεσος αγοραστής για ένα προϊόν ή μια υπηρεσία λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ.¹⁹ Εμπίπτει στην κατηγορία της θετικής ζημίας και είναι τμήμα της ζημίας η οποία αναφέρεται ως ζημία λόγω επιπλέον επιβάρυνσης στην οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.²⁰ Εντούτοις, ο άμεσος ή έμμεσος αγοραστής πιθανόν να μπορεί να μετακυλίσει την επιπλέον επιβάρυνση στις επόμενες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού και συνεπώς είτε να μειώσει (μερική μετακύλιση) είτε να εξουδετερώσει (πλήρης μετακύλιση) τη θετική του ζημία. Προκειμένου να προσδιοριστεί η θετική ζημία στην περίπτωση μετακύλισης, τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να εντοπίσουν τη ζημία λόγω επιπλέον επιβάρυνσης που εξακολουθεί να υφίσταται σε ένα δεδομένο επίπεδο της αλυσίδας εφοδιασμού.

(16) Βλ. αιτιολογική σκέψη 43 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι προμηθευτές μπορούν επίσης να επηρεαστούν δυσμενώς στην περίπτωση σύμπραξης πωλητών, ιδίως εάν οι προμήθειές τους στους παραβάτες περιορίζονται λόγω του αποτελέσματος όγκου.

(17) Βλ. τη δεύτερη πρόταση του άρθρου 3 παράγραφος 2 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.

(18) Πρόταση του γενικού εισαγγελέα Capotorti της 12ης Σεπτεμβρίου 1979, υπόθεση 238/78 (*Ireks-Arkady*) ECLI:EU:C:1979:203, σκέψη 9.

(19) Αιτιολογική σκέψη 39 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.

(20) Άρθρο 12 παράγραφος 2 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.

- Το αποτέλεσμα όγκου αφορά το διαφυγόν κέρδος λόγω μειωμένων πωλήσεων που οφείλονται στη μετακύλιση, δηλ. χαμηλότερος όγκος πωλήσεων λόγω αυξημένων τιμών. Μπορεί να ανακτηθεί ως διαφυγόν κέρδος.²¹

(15) Μολονότι η οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης κάνει διάκριση μεταξύ, αφενός, της θετικής ζημίας λόγω επιπλέον επιβάρυνσης και, αφετέρου, του διαφυγόντος κέρδους λόγω μειωμένων πωλήσεων, υπάρχει εγγενής σύνδεση μεταξύ της υποκείμενης επίπτωσης στην τιμή και στο αποτέλεσμα όγκου. Συνεπώς, εάν υφίσταται μετακύλιση θα πρέπει να ληφθούν υπόψη αμφότερες οι επιπτώσεις και η μεταξύ τους αλληλεπίδραση. Οι οικονομικές μέθοδοι γι' αυτό παρατίθεται στη συνέχεια.

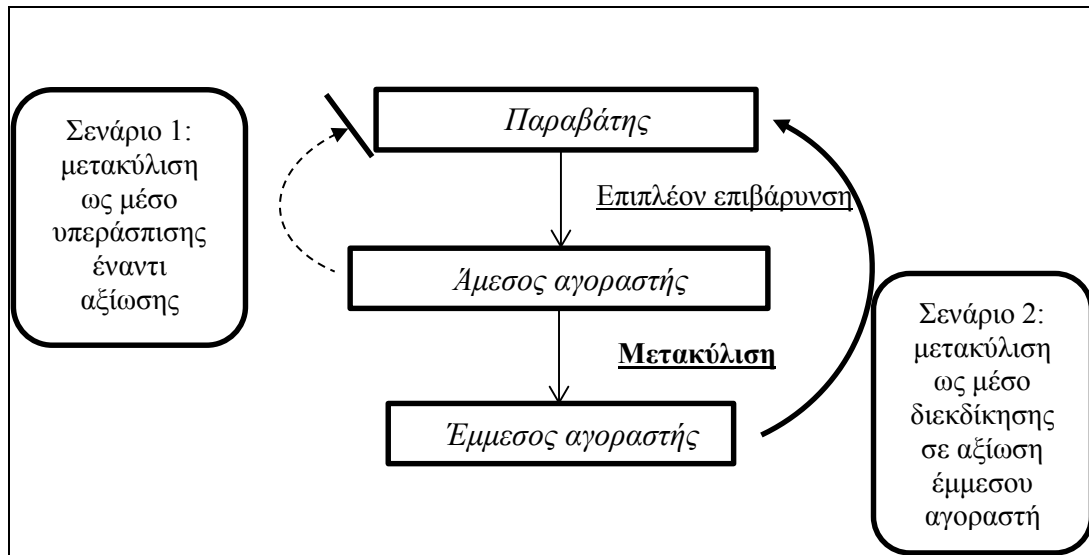
2.2. Σενάρια στο πλαίσιο των οποίων ένα δικαστήριο χειρίζεται ζητήματα μετακύλισης

- (16) Στις αγωγές αποζημίωσης που στηρίζονται σε παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ, τα εθνικά δικαστήρια επιλαμβάνονται κατά κανόνα της μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης βάσει δύο σεναρίων.
- (17) Πρώτον, ο παραβάτης, στην ένστασή του έναντι αξιώσεων αποζημίωσης, μπορεί να επικαλεστεί τη μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης, δηλαδή να υποστηρίξει ότι ο ενάγων περιόρισε τη θετική του ζημία μετακυλίωντάς την στους δικούς του πελάτες, πλήρως ή εν μέρει.²² Η περίπτωση αυτή, στην οποία η μετακύλιση μπορεί να χαρακτηριστεί ως μέσο υπεράσπισης, παρουσιάζεται στο Πλαίσιο 2 κατωτέρω, με αναφορά στην αξίωση του άμεσου αγοραστή. Πρέπει να τονιστεί ότι η ένσταση μετακύλισης μπορεί να προβληθεί και έναντι αξιώσεων έμμεσων αγοραστών στις επόμενες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού.
- (18) Δεύτερον, οι έμμεσοι αγοραστές μπορούν να στηρίζουν τις αγωγές αποζημίωσης που καταθέτουν στο επιχείρημα ότι οι άμεσοι αγοραστές του παραβάτη μετακύλισαν (εν μέρει) σε αυτούς την επιπλέον επιβάρυνση και συνεπώς οι ίδιοι υπέστησαν ζημία. Στην περίπτωση αυτή η μετακύλιση μπορεί να χαρακτηριστεί ως μέσο διεκδίκησης. Το εν λόγω σενάριο παρουσιάζεται επίσης στο Πλαίσιο 2 κατωτέρω.

(21) Βλ. άρθρο 12 παράγραφος 3 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.

(22) Βλ. αιτιολογική σκέψη 39 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.

Πλαίσιο 2: Βασικά σενάρια μετακύλισης

- (19) Όταν η μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης χρησιμοποιείται ως ένσταση έναντι μιας πράξης που βασίζεται σε παράβαση του δικαιού ανταγωνισμού της ΕΕ, ο εναγόμενος θα πρέπει κατά κανόνα να αποδείξει ότι ο ενάγων έχει μετακυλίσει την επιπλέον επιβάρυνση.²³ Το βάρος της απόδειξης αφορά την ύπαρξη και την έκταση της μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης. Εάν η ένσταση μετακύλισης γίνει πλήρως ή εν μέρει αποδεκτή, ο ενάγων μπορεί εντούτοις να αξιώσει αποζημίωση για διαφυγόν κέρδος που προέκυψε από τη μετακύλιση.²⁴ Στην περίπτωση αυτή το βάρος της απόδειξης του σχετικού αποτελέσματος όγκου λόγω μετακύλισης φέρει ο ενάγων.
- (20) Η οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης περιλαμβάνει επίσης ειδικούς κανόνες για το δεύτερο σενάριο, στο οποίο ένας έμμεσος αγοραστής υποστηρίζει ότι υπέστη ζημία λόγω μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης. Το βάρος της απόδειξης της ύπαρξης και της έκτασης αυτής της μετακύλισης φέρει εν γένει ο έμμεσος αγοραστής ο οποίος ζητά αποζημίωση από τον παραβάτη. Ωστόσο, η οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης αναγνωρίζει τις πρακτικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο ενάγων αυτού του είδους στις επόμενες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού.²⁵ Προκειμένου να αρθούν τα πρακτικά εμπόδια για τους έμμεσους αγοραστές, η οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης περιλαμβάνει, ως εκ τούτου, κανόνες που τους διευκολύνουν να φέρουν εις πέρας το βάρος της απόδειξης. Οι κανόνες αυτοί αφορούν μαχητά νομικά τεκμήρια, ιδίως το άρθρο 14 παράγραφος 2 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης,²⁶ και πραγματικά τεκμήρια βάσει της συνήθους πορείας των πραγμάτων, π.χ. το άρθρο 14 παράγραφος 1 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης και η αιτιολογική σκέψη 41 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης αναφέρουν ότι, λόγω των όρων λειτουργίας των επιχειρήσεων, η μετακύλιση αυξήσεων του τιμήματος στις επόμενες βαθμίδες της

(23) Βλ. τη δεύτερη πρόταση του άρθρου 13 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.

(24) Το άρθρο 12 παράγραφος 3 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης προβλέπει ότι οι κανόνες για τη μετακύλιση δεν θίγουν το δικαίωμα οιοδήποτε ζημιωθέντος να απαιτεί και να λαμβάνει αποζημίωση για διαφυγόν κέρδος λόγω ολικής ή μερικής μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης.

(25) Αιτιολογική σκέψη 41 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.

(26) Το άρθρο 14 παράγραφος 2 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης προβλέπει ειδικό τεκμήριο όσον αφορά της αξιώσεις του έμμεσου αγοραστή και θα εξεταστεί λεπτομερέστερα στις παραγράφους (22) επ. κατωτέρω.

αλυσίδας εφοδιασμού ενδέχεται να αποτελεί εμπορική πρακτική. Το άρθρο 17 παράγραφος 2 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης ορίζει το γενικότερο τεκμήριο ότι οι παραβάσεις από συμπράξεις προκαλούν ζημία.

- (21) Τα πραγματικά τεκμήρια μπορούν να οριστούν βάσει του εθνικού δικαίου σε σχέση με την οικονομία και τις συνήθειες εξελίξεις στην αγορά, συμπεριλαμβανομένης της διαπίστωσης ότι σε ορισμένους κλάδους αποτελεί εμπορική πρακτική να μετακυλίνονται οι αυξήσεις τιμών στις επόμενες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού.²⁷
- (22) Το εν λόγω πραγματικό τεκμήριο συνιστά επίσης τη βάση του νόμιμου τεκμηρίου του άρθρου 14 παράγραφος 1 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης. Σύμφωνα με τους όρους που αναφέρονται σε αυτό, ο έμμεσος αγοραστής μπορεί να κάνει χρήση ενός μαχητού τεκμηρίου δυνάμει του οποίου ο ενάγων (δηλ. ο έμμεσος αγοραστής) θεωρείται ότι απέδειξε την ύπαρξη μετακύλισης από τον άμεσο αγοραστή στον έμμεσο αγοραστή. Οι όροι, που προβλέπονται στο άρθρο 14 παράγραφος 2 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης και πρέπει να αποδειχθούν από τον ενάγοντα, έχουν ως εξής:
- α) ο εναγόμενος έχει τελέσει παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ·
 - β) η παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ είχε ως αποτέλεσμα την επιβολή επιπλέον επιβάρυνσης στον άμεσο αγοραστή του εναγομένου· και
 - γ) ο έμμεσος αγοραστής αγόρασε τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που αποτέλεσαν αντικείμενο της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ ή αγόρασε αγαθά ή υπηρεσίες τα οποία είτε προήλθαν από τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που αποτέλεσαν αντικείμενο της παράβασης είτε περιείχαν τα εν λόγω αγαθά ή υπηρεσίες.
- (23) Το εν λόγω τεκμήριο δεν εφαρμόζεται σε περίπτωση που ο παραβάτης μπορεί να αποδείξει κατά τρόπο αξιόπιστο και ικανοποιητικό για το δικαστήριο ότι η επιπλέον επιβάρυνση δεν μετακυλίστηκε ή δεν μετακυλίστηκε εξ ολοκλήρου στον έμμεσο αγοραστή.²⁸ Εάν ο παραβάτης πληροί αυτή την προϋπόθεση, το βάρος της απόδειξης έγκειται στον ενάγοντα, με επιφύλαξη της εφαρμογής των πραγματικών τεκμηρίων.
- (24) Ως συνέπεια της αρχής αποκατάστασης, της πρακτικής της μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης και των προαναφερθέντων τεκμηρίων, είναι δυνατόν να υφίστανται παράλληλες αξιώσεις από αγοραστές σε διάφορες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού. Στις περιπτώσεις αυτές, τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να προσπαθήσουν να αποφύγουν την επιδίκαση υπερβολικά υψηλής ή υπερβολικά χαμηλής αποζημίωσης.²⁹ Αυτό μπορεί να επιτευχθεί, μεταξύ άλλων, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη κάθε αγωγή αποζημίωσης που αφορά την ίδια παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ, τις αποφάσεις που προέκυψαν επί ανάλογων αγωγών αποζημίωσης και τις σχετικές πληροφορίες ελεύθερας χρήσεως που απορρέουν από

(27) Βλ. άρθρο 14 παράγραφος 1 και αιτιολογική σκέψη 41 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.

(28) Βλ. την τελευταία πρόταση του άρθρου 14 παράγραφος 2 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.

(29) Βλ. άρθρο 12 παράγραφοι 1 και 2 και άρθρο 15 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.

τη δημόσια επιβολή του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ εν προκειμένω.³⁰ Για παράδειγμα, όταν συναφείς αγωγές εκκρεμούν ενώπιον δικαστηρίων διαφορετικών κρατών μελών, τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να εφαρμόζουν το άρθρο 30 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1215/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου³¹ στο οποίο παραπέμπει η οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.³² Το εν λόγω άρθρο αναφέρει ότι κάθε εθνικό δικαστήριο εκτός του πρώτου επιληφθέντος μπορεί να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία, ή, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να διαπιστώσει την έλλειψη δικαιοδοσίας.

- (25) Τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει επίσης να χρησιμοποιούν τα κατάλληλα δικονομικά μέσα που έχουν στη διάθεσή τους δυνάμει του εθνικού δικαίου. Η υποκειμενική ένωση των αξιώσεων συνιστά μέσο που προβλέπεται στην οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.³³ Αναλόγως του εθνικού νομικού συστήματος, μπορεί να εφαρμοστούν άλλα μέσα, όπως οι παρεμβάσεις τρίτων και οι κανόνες περί αναστολών.

2.3. Ο ρόλος των αποδεικτικών στοιχείων

- (26) Η νομική εκτίμηση της μετακύλισης απαιτεί κατά κανόνα σύνθετη ανάλυση των πραγματικών και οικονομικών παραμέτρων. Παρότι η συγκέντρωση των αποδεικτικών στοιχείων συνήθως συνιστά σημαντικό παράγοντα σε κάθε αγωγή αποζημίωσης που προκύπτει από παραβάσεις των άρθρων 101 ή 102 της ΣΛΕΕ, ο ρόλος των αποδεικτικών στοιχείων στη μετακύλιση διαφοροποιείται ανάλογα με τα προαναφερθέντα σενάρια και τον βαθμό στον οποίο ισχύει ένα τεκμήριο³⁴. Η εκτίμηση και η συγκέντρωση των αποδεικτικών στοιχείων καθορίζονται από τα διάφορα στοιχεία που είναι σχετικά και διαθέσιμα για την εκτίμηση της μετακύλισης. Για παράδειγμα, η εξέλιξη των πραγματικών τιμών που χρέωσε ο άμεσος αγοραστής κατόπιν μιας επιπλέον επιβάρυνσης, ενδεχομένως να καθορίζεται σε άμεση σχέση με τους τιμοκαταλόγους που υπέβαλαν οι διάδικοι.
- (27) Η οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης αποσκοπεί στη διασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης των δικαιωμάτων και της ισότητας όπλων, μέσω της θέσπισης κανόνων που απαιτούν την κοινοποίηση των αποδεικτικών στοιχείων. Οι κανόνες αυτοί εφαρμόζονται σε αμφότερα τα σενάρια μετακύλισης που προαναφέρθηκαν. Όσον αφορά το σενάριο στο οποίο η μετακύλιση χρησιμοποιείται ως ένσταση, το άρθρο 13 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης αναφέρει ειδικά ότι ο εναγόμενος μπορεί να ζητήσει ευλόγως κοινοποιήσεις από τον ενάγοντα ή από τρίτους. Στο πλαίσιο του σεναρίου κατά το οποίο ζητά αποζημίωση ένας έμμεσος αγοραστής, το άρθρο 14 παράγραφος 1 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης αναφέρει ότι ο εν λόγω έμμεσος αγοραστής δύναται ευλόγως να απαιτήσει κοινοποιήσεις από τον εναγόμενο ή από τρίτους. Η κοινοποίηση αυτή μπορεί να είναι ιδιαίτερα σημαντική, διότι το βάρος της απόδειξης για την ύπαρξη και την έκταση της μετακύλισης φέρει συνήθως ο αγοραστής, όπως προαναφέρθηκε.

(30) Βλ. άρθρο 15 παράγραφος 1 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.

(31) Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1215/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ L 351 της 20ής Δεκεμβρίου 2012, σ. 1).

(32) Βλ. αιτιολογική σκέψη 44 και άρθρο 15 παράγραφος 2 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.

(33) Αιτιολογική σκέψη 44 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.

(34) Βλ. παραγράφους (16) επ. ανωτέρω.

- (28) Οι προαναφερθέντες κανόνες σχετικά με την κοινοποίηση περιορίζουν τις αιτήσεις κοινοποίησης στον βαθμό που ο διάδικος ο οποίος φέρει το βάρος της απόδειξης για την ύπαρξη και την έκταση της μετακύλισης μπορεί μόνο «ευλόγως» να απαιτήσει κοινοποίηση. Με γνώμονα τους γενικούς κανόνες περί κοινοποίησης που αναφέρονται στο άρθρο 5 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης, το εθνικό δικαστήριο μπορεί να ζητήσει την ύπαρξη πειστικού ισχυρισμού του αιτούντος, βάσει του οποίου η ζημία λόγω επιπλέον επιβάρυνσης έχει μετακυλιστεί από τον άμεσο στον έμμεσο αγοραστή. Ο αιτών θα πρέπει επίσης να χρησιμοποιεί τα πραγματικά περιστατικά που έχει ήδη «ευλόγως» στη διάθεσή του. Στο πλαίσιο της μετακύλισης, αυτά αναφέρονται στα στοιχεία που συγκέντρωσε στη διάρκεια συναλλαγών με τον αντίδικο ή σε στοιχεία που περιήλθαν ευλόγως στη διάθεσή του από τρίτους, όπως εταιρείες μελετών της αγοράς.
- (29) Η πρώτη πρόταση του άρθρου 5 παράγραφος 3 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης αναφέρει την αρχή της αναλογικότητας υπό την έννοια ότι ζητείται από τα εθνικά δικαστήρια να «περιορίζουν την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων στην έκταση που επιτρέπει η αρχή της αναλογικότητας». Η αρχή αυτή είναι σημαντική για τον χειρισμό υποθέσεων αγωγών αποζημίωσης που προκύπτουν λόγω παραβάσεων του άρθρου 101 ή 102 της ΣΛΕΕ. Όπως προαναφέρθηκε, οι δικαστές εφαρμόζουν τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες και πρέπει να αποδίδουν ιδιαίτερη προσοχή στις αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας. Ωστόσο, εντός αυτού του νομικού πλαισίου, η αρχή της αναλογικότητας που αναφέρεται στην πρώτη πρόταση του άρθρου 5 παράγραφος 3 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης επιτρέπει στους δικαστές που εφαρμόζουν τους κανόνες περί κοινοποίησης να λαμβάνουν υπόψη το κόστος και το όφελος από τη διαταγή της αιτούμενης κοινοποίησης. Για παράδειγμα, αυτό σημαίνει ότι οι δικαστές ενδέχεται να κρίνουν πως τα κατατεθέντα αποδεικτικά στοιχεία από τους διάδικους τους επιτρέπουν ήδη να εκτιμήσουν το μερίδιο της επιπλέον επιβάρυνσης που μετακυλίστηκε και να μην χρειαστεί συγκέντρωση περαιτέρω στοιχείων. Αναλόγως των διαθέσιμων μέσων στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου, ενδέχεται επίσης να προσλάβουν τους δικούς τους οικονομικούς εμπειρογνώμονες ή να περιορίσουν τα ερωτήματα που θα απευθύνουν στους εμπειρογνώμονες που προσέλαβε ο διάδικος. Λεπτομερέστερες οδηγίες περιέχονται στο κεφάλαιο 4 κατωτέρω
- (30) Ο αντίδικος μπορεί να ζητήσει αποδεικτικά στοιχεία μέσω και υπό τον αυστηρό έλεγχο του εθνικού δικαστηρίου. Το αίτημα πρέπει να αφορά συγκεκριμένα σημεία ή κατηγορίες αποδεικτικών στοιχείων. Ωστόσο, υπό την προϋπόθεση ότι το εθνικό δικαστήριο λαμβάνει υπόψη τις γενικές αρχές της αναλογικότητας και της προστασίας των εννόμων συμφερόντων όπως ορίζεται στο άρθρο 5 παράγραφος 3 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης, μπορεί να χρειαστεί να κοινοποιηθούν ακόμη και ορισμένες εμπιστευτικές πληροφορίες στον διάδικο που οφείλει να αποδείξει τις επιπτώσεις της μετακύλισης. Στην περίπτωση διαταγής κοινοποίησης ανάλογων πληροφοριών, είναι κομβικής σημασίας το δικαστήριο να λαμβάνει μέτρα για την προστασία των εμπιστευτικών πληροφοριών. Στα μέτρα αυτά μπορεί να συγκαταλέγεται η ανταλλαγή πληροφοριών μέσω εμπιστευτικών κύκλων ή αιθουσών δεδομένων, στο πλαίσιο των οποίων οι εκπρόσωποι των διαδίκων αποκτούν πρόσβαση σε εμπιστευτικές πληροφορίες σχετικά με την υπό εξέταση υπόθεση³⁵.

(35) Η Επιτροπή χρησιμοποιεί αίθουσες δεδομένων προκειμένου να παρέχει πρόσβαση σε εμπιστευτικές πληροφορίες στους διαδίκους σε υποθέσεις συγκεντρώσεων και αντιμονοπωλιακές υποθέσεις, βλ., για παράδειγμα, το έγγραφο εργασίας υπηρεσιών της Επιτροπής με τίτλο «Βέλτιστες πρακτικές σχετικά με την υποβολή αποδεικτικών στοιχείων και τη συλλογή

- (31) Η κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων που περιλαμβάνονται στον φάκελο μιας αρχής ανταγωνισμού θα μπορούσε δυνητικά να είναι σημαντική για την ποσοτικοποίηση της επιπλέον επιβάρυνσης, αλλά εν γένει είναι λιγότερο σημαντική στο πλαίσιο της μετακύλισης (ιδίως διότι η μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης εξετάζει την τιμολογιακή συμπεριφορά των αγοραστών, για τους οποίους κατά κανόνα δεν περιλαμβάνονται πληροφορίες στον φάκελο της αρχής ανταγωνισμού). Όπως προβλέπεται στο άρθρο 6 παράγραφος 10 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης, η κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων από μια αρχή ανταγωνισμού συνιστά μέτρο έσχατης ανάγκης.
- (32) Το είδος των αποδεικτικών στοιχείων που απαιτούνται για την απόδειξη και την ποσοτικοποίηση της μετακύλισης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη εφαρμοζόμενη οικονομική μέθοδο. Όπως περιγράφεται λεπτομερέστερα στη συνέχεια, οι διάδικοι δύνανται εν γένει να στηρίζουν την ανάλυσή τους σε μια οικονομική θεωρία και σε ποσοτικά οικονομικά στοιχεία. Συνεπώς, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι υπάρχουν άλλοι τρόποι ταξινόμησης, τα αποδεικτικά στοιχεία διακρίνονται κατά κανόνα σε ποιοτικά και ποσοτικά αποδεικτικά στοιχεία. Η ίδια η οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης καθιστά σαφές ότι «αποδεικτικά στοιχεία» είναι όλα τα είδη αποδεικτικών στοιχείων που γίνονται δεκτά ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου.³⁶ Σε αυτά θα μπορούσαν να περιλαμβάνονται τα ακόλουθα:
- ποιοτικά αποδεικτικά στοιχεία που περιλαμβάνουν, π.χ. i) συμβάσεις, ii) εσωτερικά έγγραφα σχετικά με τη συμπεριφορά της επιχείρησης ή τις τιμολογιακές στρατηγικές, iii) οικονομικές και λογιστικές εκθέσεις, iv) καταθέσεις μαρτύρων, v) γνώμες εμπειρογνομόνων καθώς και vi) εκθέσεις για τον κλάδο και μελέτες αγοράς·
 - ποσοτικά αποδεικτικά στοιχεία που σχετίζονται ειδικότερα με δεδομένα για τη χρήση οικονομετρικών τεχνικών³⁷, όπως i) τιμές πώλησης, τιμές για τους εμπόρους λιανικής πώλησης και τους τελικούς καταναλωτές του εν λόγω προϊόντος ή υπηρεσίας και συγκρίσιμων προϊόντων ή υπηρεσιών, ii) οικονομικές εκθέσεις, iii) γνώμες εμπειρογνομόνων, iv) προκαθορισμένες τιμές βάσει κανονισμού, v) όγκος πωλήσεων, vi) εκπτώσεις καθώς και vii) άλλο κόστος εισροών και άλλα στοιχεία κόστους.
- (33) Όπως συνάγεται από τις ενδεικτικές κατηγορίες ανωτέρω, ορισμένα είδη αποδεικτικών στοιχείων μπορούν να χαρακτηριστούν τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά αποδεικτικά στοιχεία, όπως, π.χ., οι οικονομικές εκθέσεις και οι γνώμες εμπειρογνομόνων.
- (34) Τέλος, όπως αναφέρεται στο άρθρο 15 παράγραφος 1 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης, οι αγωγές αποζημίωσης που αφορούν την ίδια παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ και οι σχετικές αποφάσεις μπορούν επίσης να συνιστούν σημαντικές πηγές πληροφοριών για την ποσοτικοποίηση της μετακύλισης.

- (2) _____
 δεδομένων σε υποθέσεις που αφορούν την εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 της ΣΛΕΕ και σε υποθέσεις συγκεντρώσεων», παράγραφος 47.
- (36) Βλ. άρθρο 2 παράγραφος 13 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης, το οποίο αποσαφηνίζει ρητά ότι στα «αποδεικτικά στοιχεία» περιλαμβάνονται ιδίως έγγραφα και όλα τα άλλα αντικείμενα που περιέχουν πληροφορίες, ανεξάρτητα από το μέσο στο οποίο αυτές είναι αποθηκευμένες.
- (37) Οι οικονομετρικές τεχνικές εξηγούνται στο τμήμα 4.3 κατωτέρω και στο παράρτημα 2.

2.4. Ποσοτικοποίηση της μετακύλισης: Εξουσία του δικαστηρίου να προβαίνει σε εκτιμήσεις

- (35) Το άρθρο 12 παράγραφος 5 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης ζητά συγκεκριμένα από τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν ότι τα εθνικά δικαστήρια έχουν την εξουσία να εκτιμήσουν, σύμφωνα με τις εθνικές διαδικασίες, ποιο μερίδιο της επιπλέον επιβάρυνσης μετακυλίστηκε. Η εν λόγω εξουσία καλύπτει όλες τις επιπτώσεις της μετακύλισης, δηλ. επιπτώσεις στην τιμή και αποτέλεσμα όγκου. Αυτό απορρέει επίσης από το άρθρο 17 παράγραφος 1 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης, το οποίο αφορά γενικότερα την ποσοτικοποίηση της ζημίας.
- (36) Όταν το κράτος μέλος εφαρμόζει την εξουσία εκτίμησης στους εθνικούς νόμους, θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τους κανόνες και τις αρχές που ορίζονται στην οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης και τη βασική νομολογία του ΔΕΕ. Τα εθνικά δικαστήρια πρέπει να χρησιμοποιούν τα δικονομικά τους μέσα αναλόγως. Ειδικότερα, όπως αναφέρεται ανωτέρω, πρέπει να εφαρμόζουν τους κανόνες σχετικά με το βάρος της απόδειξης και το αποδεικτικό πρότυπο ούτως ώστε να μην τίθεται σε κίνδυνο η πλήρης αποτελεσματικότητα του άρθρου 101 της ΣΛΕΕ.
- (37) Για παράδειγμα, βάσει της αρχής της αποτελεσματικότητας, το ΔΕΕ έκρινε στην υπόθεση *Kone* ότι τα θύματα της διαμόρφωσης τιμών στην αγορά υπό την επιρροή συμπράξεως (*umbrella pricing*) μπορούν να αποζημιωθούν για ζημία που προκλήθηκε από παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ, αναφέροντας ότι η πλήρης αποτελεσματικότητα του άρθρου 101 της ΣΛΕΕ θα ετίθετο σε κίνδυνο εάν το εθνικό δίκαιο εξαιρούσε, κατηγορηματικά και ανεξάρτητα από τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης, το δικαίωμά τους για αξίωση αποζημίωσης. Επιπλέον, στην προαναφερθείσα υπόθεση επισημαίνεται ότι η νομολογία της ΕΕ και η οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης αφορούν την εκτίμηση της αιτιώδους συνάφειας στις αγωγές αποζημίωσης για παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ. Η πτυχή αυτή είναι σημαντική όσον αφορά τη μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης, διότι τα πραγματικά και νομικά ερωτήματα σχετικά με την αιτιώδη συνάφεια προκύπτουν συνήθως όταν ο άμεσος αγοραστής ενός παραβάτη φέρεται να έχει μετακυλίσει, πλήρως ή εν μέρει, την επιπλέον επιβάρυνση σε έναν έμμεσο αγοραστή.
- (38) Ομοίως, όταν τα εθνικά δικαστήρια, σύμφωνα με τις εθνικές διαδικασίες, εκτιμούν το ποσό της ζημίας και το μερίδιο της εκάστοτε επιπλέον επιβάρυνσης που μετακυλίστηκε, όπως προβλέπεται στην οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης, πρέπει να τηρούν τις προαναφερθείσες αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας. Όσον αφορά την εξουσία εκτίμησης, αυτή συνεπάγεται ότι τα εθνικά δικαστήρια δεν μπορούν να απορρίψουν ένα αίτημα για εξέταση μετακύλισης διότι ο διάδικος αδυνατεί να προσδιορίσει επακριβώς με ποσοτικούς όρους τις επιπτώσεις της μετακύλισης.
- (39) Επιπλέον, βάσει της εξουσίας εκτίμησης, όπως προβλέπεται στο άρθρο 12 παράγραφος 5 και στο άρθρο 17 παράγραφος 3 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να στηρίζουν την εκτίμησή τους αφενός στις πληροφορίες που ευλόγως περιήλθαν στη διάθεσή τους και, αφετέρου, να καταβάλλουν κάθε προσπάθεια να προβαίνουν σε ρεαλιστικό υπολογισμό του ποσού ή του μεριδίου της μετακύλισης. Αυτό απορρέει από την οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης, στην οποία τονίζεται ότι υπάρχουν ασυμμετρίες πληροφόρησης και αναγνωρίζεται ότι η ζημία δεν μπορεί να ποσοτικοποιηθεί με

απόλυτη ακρίβεια³⁸. Στην πράξη, τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να βασίζονται σε υποθέσεις.³⁹

- (40) Ωστόσο, βάσει της αρχής της πλήρους αποζημίωσης τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να παρέχουν τη βέλτιστη εκτίμηση. Τα άρθρα 101 και 102 της ΣΛΕΕ παρέχουν σε κάθε πρόσωπο που είναι θύμα παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ το δικαίωμα να αποκαθίσταται ακριβώς στην κατάσταση στην οποία θα βρισκόταν αν δεν είχε τελεσθεί η παράβαση (βλ. παράγραφο (11) ανωτέρω). Γι' αυτόν τον λόγο, το άρθρο 15 παράγραφος 1 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης προβλέπει ότι θα πρέπει να αποφεύγεται η επιδίκαση υπερβολικά χαμηλής ή υπερβολικά υψηλής αποζημίωσης.
- (41) Η άσκηση της εκτίμησης υπόκειται στο εθνικό δίκαιο. Στην πραγματικότητα, ορισμένα κράτη μέλη διαθέτουν ήδη νόμους που αντιστοιχούν στην εξουσία εκτίμησης η οποία προβλέπεται στην οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.⁴⁰

3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗΣ

3.1. Επισκόπηση

- (42) Η μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης και οι σχετικές επιπτώσεις στην τιμή και τα αποτελέσματα όγκου προκύπτουν λόγω των κινήτρων που έχει μια επιχείρηση να απαντήσει στην άνοδο του κόστους της με αύξηση των τιμών. Η αρχική επιπλέον επιβάρυνση μπορεί να εκληφθεί ως αύξηση στο κόστος εισροών του άμεσου αγοραστή. Προκειμένου να εκτιμήσει τις επιπτώσεις της μετακύλισης, το δικαστήριο θα πρέπει να λάβει υπόψη με ποιο τρόπο η εν λόγω αύξηση στο κόστος θα μπορούσε να επηρεάσει 1) τις τιμές που ορίζει ο άμεσος αγοραστής στην αγορά επόμενου σταδίου 2) τον όγκο που προμηθεύει ο άμεσος αγοραστής.
- (43) Τα εθνικά δικαστήρια εκτιμούν τη μετακύλιση βάσει των συνθηκών της εκάστοτε υπόθεσης. Ωστόσο, η γενική κατανόηση της οικονομικής θεωρίας σε σχέση με τη μετακύλιση και τις αντίστοιχες επιπτώσεις μπορεί να είναι σημαντική για το δικαστήριο για διάφορους λόγους. Πρώτον, η οικονομική θεωρία παρέχει στο δικαστήριο το πλαίσιο εντός του οποίου μπορούν να αξιολογηθούν τα ποσοτικά και ποιοτικά αποδεικτικά στοιχεία. Τα στοιχεία αυτά εξηγούνται περαιτέρω στο τμήμα 4.2. Δεύτερον, ιδίως σε πρώιμο στάδιο της δικαστικής διαφοράς, η οικονομική θεωρία μπορεί να βοηθήσει τους δικαστές στις αποφάσεις τους σχετικά με την κοινοποίηση στοιχείων ή πληροφοριών μέσω της αξιολόγησης της συνάφειάς τους. Τέλος, οι θεωρητικές ή εννοιολογικές παράμετροι μπορούν επίσης να διαμορφώσουν μια βάση για την αξιολόγηση της αξιοπιστίας και της εγκυρότητας διαφόρων οικονομικών ερμηνειών που προβάλλουν οι διάδικοι για να στηρίξουν τη σχέση μεταξύ επιπλέον επιβάρυνσης και μετακύλισης.

(38) Βλ. αιτιολογική σκέψη 46 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης. Για την αντιμετώπιση ζητημάτων αυτού του είδους, η οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, κανόνες σχετικά με την κοινοποίηση (βλ. παραγράφους (27) επ. κατωτέρω), τη δυνατότητα να ζητηθεί συνδρομή από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού σύμφωνα με το άρθρο 17 παράγραφος 3 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης και την υποχρέωση να λαμβάνονται υπόψη άλλες διαδικασίες που σχετίζονται με την ίδια παράβαση (βλ. παράγραφος (24) κατωτέρω).

(39) Πρακτικός οδηγός, παράγραφος 16. Η γενική προσέγγιση για την ποσοτικοποίηση της ζημίας σε υποθέσεις ανταγωνισμού καθορίζεται επίσης στις παραγράφους 11-20 του πρακτικού οδηγού.

(40) Για παράδειγμα, στο Ηνωμένο Βασίλειο τα εθνικά δικαστήρια ποσοτικοποιούν τη ζημία «με χρήση συντεής φαντασίας και πέλεκυ» (*Gibson κατά Pride Mobility Products Ltd* [2017] CAT 9), στις Κάτω Χώρες το εθνικό δικαστήριο που επιδικάζει αποζημιώσεις ποσοτικοποιεί τη ζημία στο μέτρο του δυνατού (βλ. άρθρο 612 *Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering*) και την εκτιμά με τον καταλληλότερο τρόπο αναλόγως των χαρακτηριστικών της ζημίας (βλ. άρθρο 6:97 *Burgerlijk Wetboek*).

- (44) Στην οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης δεν γίνεται διάκριση μεταξύ ζημιών που προκαλούνται από 1) τις αυξημένες τιμές (επιπτώσεις στις τιμές) και τη μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης και 2) την πτώση της ποιότητας των προϊόντων ή την παρεμπόδιση της καινοτομίας (επιπτώσεις που δεν αφορούν τις τιμές) και τις δυνητικές επιπτώσεις αυτών των ζημιών στην αλυσίδα εφοδιασμού. Οι κατευθυντήριες γραμμές δεν καλύπτουν τις επιπτώσεις της μετακύλισης που δεν αφορούν τις τιμές.
- (45) Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, η ύπαρξη και το μέγεθος των επιπτώσεων της μετακύλισης, δηλ. της σχετικής τιμής και των αποτελεσμάτων όγκου, καθορίζονται από σειρά παραγόντων⁴¹. Στους παράγοντες αυτούς περιλαμβάνονται:
- i) ο χαρακτήρας του κόστους εισροών⁴² που υφίσταται την επιπλέον επιβάρυνση (αν πρόκειται για σταθερό ή μεταβλητό κόστος, αν η παράβαση συνεπάγεται αύξηση του εν λόγω κόστους μόνο για έναν πελάτη ή για όλους τους πελάτες μιας δεδομένης αγοράς)·
 - ii) ο χαρακτήρας της ζήτησης προϊόντος που αντιμετωπίζουν οι άμεσοι ή έμμεσοι πελάτες (ιδίως η σχέση μεταξύ ζήτησης και επιπέδου τιμής)·
 - iii) ο χαρακτήρας και η ένταση της ανταγωνιστικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των επιχειρήσεων στην αγορά στην οποία δραστηριοποιούνται οι άμεσοι ή έμμεσοι πελάτες· και
 - iv) όπως περιγράφεται λεπτομερέστερα στο παράρτημα 1, άλλοι παράγοντες, όπως τα χαρακτηριστικά του πελάτη (καταναλωτές ή επιχειρήσεις), το ποσοστό των διαφόρων εισροών μιας επιχείρησης που επηρεάζονται από την επιπλέον επιβάρυνση, η δύναμη του αγοραστή, η κάθετη ολοκλήρωση των άμεσων ή έμμεσων πελατών, η ρύθμιση των τιμών ή ο χρόνος που λαμβάνονται οι αποφάσεις για τον καθορισμό των τιμών στις διάφορες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού⁴³.
- (46) Πρώτον, ο χαρακτήρας του κόστους εισροών του άμεσου αγοραστή που υφίσταται την επιπλέον επιβάρυνση επηρεάζει το κατά πόσο, και σε ποια έκταση, η εν λόγω επιπλέον επιβάρυνση μπορεί να μετακυλιστεί. Όταν η επιπλέον επιβάρυνση επηρεάζει το κόστος του άμεσου αγοραστή που δεν μεταβάλλεται αναλόγως της ποσότητας των εισροών (δηλ. το σταθερό κόστος), αυτή πιθανόν δεν θα μετακυλιστεί, διότι το εν λόγω κόστος κατά κανόνα δεν επηρεάζει τη διαμόρφωση των τιμών από τον άμεσο αγοραστή, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα.⁴⁴ Αντιθέτως, όταν η επιπλέον επιβάρυνση επηρεάζει το κόστος του άμεσου αγοραστή που όντως μεταβάλλεται αναλόγως της ποσότητας των εισροών (δηλ. μεταβλητό κόστος), είναι πιθανότερο αυτή να μετακυλιστεί, τουλάχιστον έως έναν βαθμό. Αυτό συμβαίνει

(41) Οι παράγοντες αυτοί απαριθμούνται στην παράγραφο (45) για λόγους που ενδεχομένως να είναι σημαντικοί στον καθορισμό της ύπαρξης και του βαθμού των επιπτώσεων στις τιμές και του αποτελέσματος όγκου λόγω μετακύλισης, όπως εξηγείται στο παρόν τμήμα. Στο παράρτημα 1 παρέχεται λεπτομερέστερη εξήγηση σχετικά με τον αντίκτυπο των εκάστοτε παραγόντων, καθώς και ερμηνεία του βασικού μηχανισμού διαμόρφωσης των τιμών.

(42) Εξηγείται περαιτέρω στο παράρτημα I.

(43) Ο χρόνος λήψης αποφάσεων για τον καθορισμό των τιμών μπορεί να επηρεάσει, μεταξύ άλλων, τον χρονικό ορίζοντα της παράβασης και την ενδεχόμενη καθυστέρηση στο χρονοδιάγραμμα μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης.

(44) Ωστόσο, μακροπρόθεσμα το σταθερό κόστος μπορεί να επηρεάσει την ανάλυση στρατηγικών αποφάσεων μιας επιχείρησης όσον αφορά, για παράδειγμα, την προσαρμογή της παραγωγικής της ικανότητας, η οποία, με τη σειρά της, μπορεί να επηρεάσει ακολούθως (βραχυπρόθεσμα) τον μηχανισμό διαμόρφωσης τιμών.

διότι το οριακό κόστος (υποκατηγορία του μεταβλητού κόστους) επηρεάζει κατά κανόνα τις αποφάσεις διαμόρφωσης των τιμών του άμεσου αγοραστή.⁴⁵

- (47) Δεύτερον, η ζήτηση προϊόντος που αντιμετωπίζει ο άμεσος αγοραστής επηρεάζει το επίπεδο της μετακύλισης. Ο βασικός μηχανισμός διαμόρφωσης τιμών βασίζεται στο γεγονός ότι η ζήτηση που αντιμετωπίζει μια επιχείρηση (δηλ. η ποσότητα των πωλήσεων της) μειώνεται όταν αυξάνονται οι τιμές της. Ο βαθμός στον οποίο ο άμεσος αγοραστής αυξάνει την τιμή του όταν αντιμετωπίζει μια επιπλέον επιβάρυνση εξαρτάται από το αν μια ανάλογη αλλαγή στην τιμή επιδρά έντονα ή όχι στη ζήτηση. Για παράδειγμα, αν ο άμεσος αγοραστής είναι μονοπωλητής και η ζήτηση που αντιμετωπίζει είναι εξίσου ευαίσθητη σε μια αλλαγή τιμών σε όλα τα επίπεδα τιμών, κατά κανόνα θα μετακυλιστεί το ήμισυ της επιπλέον επιβάρυνσης. Αν η ζήτηση που αντιμετωπίζει ο μονοπωλητής μειώνεται «ολοένα και περισσότερο» (δηλ. με αυξανόμενο ρυθμό) όταν αυξάνονται οι τιμές, το ποσοστό που θα μετακυλίσει ο άμεσος αγοραστής δεν θα υπερβεί κατά κανόνα το ήμισυ της επιπλέον επιβάρυνσης. Αντιθέτως, αν η ζήτηση που αντιμετωπίζει ο εν λόγω μονοπωλητής μειώνεται «ολοένα και λιγότερο» (δηλ. με πτωτικό ρυθμό) όταν αυξάνονται οι τιμές, ο άμεσος αγοραστής θα μετακυλίσει κατά κανόνα άνω του μισού της επιπλέον επιβάρυνσης.
- (48) Τρίτον, ο χαρακτήρας και η ένταση της ανταγωνιστικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των επιχειρήσεων στην αγορά στην οποία δραστηριοποιούνται οι πελάτες του παραβάτη επηρεάζει επίσης το επίπεδο της μετακύλισης. Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε ότι η επίπτωση του αυξημένου ανταγωνισμού στον βαθμό της μετακύλισης επηρεάζεται επίσης από το κατά πόσο η αρχική επιπλέον επιβάρυνση επηρεάζει μόνο τον άμεσο πελάτη (δηλ. επιπλέον επιβάρυνση που αφορά μόνο τη συγκεκριμένη επιχείρηση) ή και τους ανταγωνιστές του άμεσου πελάτη (δηλ. επιπλέον επιβάρυνση που αφορά το σύνολο του κλάδου). Εάν η επιπλέον επιβάρυνση επηρεάζει μόνο τον άμεσο αγοραστή, ο οποίος αντιμετωπίζει έντονο ανταγωνισμό από άλλους άμεσους αγοραστές, η μετακύλιση είναι λιγότερη πιθανή σε σχέση με την περίπτωση που ο θιγόμενος άμεσος αγοραστής αντιμετωπίζει ήπιο ανταγωνισμό. Ωστόσο, αν η επιπλέον επιβάρυνση αφορά το σύνολο του κλάδου, η ύπαρξη μεγάλου αριθμού ανταγωνιζόμενων άμεσων αγοραστών θα οδηγήσει κατά κανόνα σε υψηλότερη μετακύλιση σε σχέση με την περίπτωση αγορών που χαρακτηρίζονται από ηπιότερο ανταγωνισμό⁴⁶.
- (49) Σε αρκετές αποφάσεις εθνικών δικαστηρίων σε υποθέσεις αγωγών αποζημίωσης έχει υπογραμμιστεί πόσο σημαντικό είναι να λαμβάνεται υπόψη ο τρόπος με τον οποίο η ζήτηση ανταποκρίνεται στις μεταβολές των τιμών, η ένταση του ανταγωνισμού και κατά πόσον οι ανταγωνιστές του άμεσου αγοραστή επηρεάζονται από την επιπλέον επιβάρυνση ή όχι⁴⁷.

(45) Βλ. επίσης τις κατευθυντήριες γραμμές για την αξιολόγηση των οριζόντιων συγκεντρώσεων σύμφωνα με τον κανονισμό του Συμβουλίου για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων μεταξύ επιχειρήσεων, ΕΕ C 31 της 5ης Φεβρουαρίου 2004, παράγραφος 80.

(46) Οι εν λόγω προβλέψεις της οικονομικής θεωρίας απεικονίζονται και εξηγούνται περαιτέρω στο παράδειγμα 3 στο κεφάλαιο 3.2.

(47) Για παραδείγματα αποφάσεων που εξετάζουν τη σπουδαιότητα της δυναμικής της αγοράς και τον τρόπο με τον οποίο η ζήτηση ανταποκρίνεται στις μεταβολές των τιμών, βλ., λόγω χάρη, Bundesgerichtshof (Ομοσπονδιακό Δικαστήριο), απόφαση της 28ης Ιουνίου 2011, υπόθεση αριθ. KZR 75/10 (*ORWT*), σκέψεις 59 και 69 και Περιφερειακό Δικαστήριο Düsseldorf, απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2015, υπόθεση αριθ. 14d O 4/14 (*German Car Glass*), σκέψη 221. Η σπουδαιότητα του βαθμού ανταγωνισμού και του κατά πόσον η αρχική επιπλέον επιβάρυνση αφορά μια συγκεκριμένη επιχείρηση ή ολόκληρο τον κλάδο είναι επίσης αντικείμενο διαφόρων αποφάσεων εθνικών δικαστηρίων, βλ., για παράδειγμα, την απόφαση του δικαστηρίου ναυτικών και εμπορικών διαφορών της Δανίας, υπόθεση αριθ. V 15/01, *EKKO*, (2002), και την απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου της Ισπανίας, της 7ης Νοεμβρίου 2013, υπόθεση αριθ. 5819/2013 (*Nestle and ors κατά Ebro Puleva*).

- (50) Τέταρτον, όπως αναφέρεται στην παράγραφο (45) και στο παράρτημα 1, υπό ορισμένες συνθήκες, άλλοι παράγοντες μπορεί να διαδραματίσουν κρίσιμο ρόλο στον μηχανισμό διαμόρφωσης τιμών του άμεσου αγοραστή και, συνεπώς, στη μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης από τον άμεσο αγοραστή. Για παράδειγμα, οι εν λόγω παράγοντες μπορεί να επηρεάσουν όχι μόνο την έκταση των επιπτώσεων της μετακύλισης στην τιμή, αλλά και το αποτέλεσμα όγκου (π.χ. μια επιπλέον επιβάρυνση σε ένα προϊόν μπορεί επίσης να επηρεάσει τις τιμές άλλων προϊόντων που πωλούνται από τον άμεσο αγοραστή, όταν τα εν λόγω προϊόντα είναι υποκατάστατα μεταξύ τους) ή τον χρόνο κατά τον οποίο σημειώνονται οι επιπτώσεις αυτές (π.χ. καθυστέρηση στη μετακύλιση της επιβάρυνσης ή περίπτωση κατά την οποία ο άμεσος αγοραστής ο οποίος θα αντιμετώπιζε κόστος τροποποίησης των τιμών, θα μπορούσε να αποφασίσει να μην μετακυλίσει μια μικρή επιπλέον επιβάρυνση εξαιτίας αυτού του κόστους τιμοκαταλόγου. Ένας άλλος παράγοντας που ενδεχομένως να είναι σημαντικός για την ποσοτικοποίηση της μετακύλισης μιας επιπλέον επιβάρυνσης είναι το κατά πόσον η εισροή που επηρεάζεται από την επιπλέον επιβάρυνση αντιπροσωπεύει μεγάλο ή μικρό μερίδιο του μεταβλητού κόστους του άμεσου αγοραστή. Ορισμένοι από τους εν λόγω παράγοντες έχουν ληφθεί υπόψη από τα εθνικά δικαστήρια σε υποθέσεις που αφορούν μετακύλιση⁴⁸.
- (51) Τέλος, είναι επίσης σημαντικό να σημειωθεί ότι οι προαναφερθέντες παράγοντες επηρεάζουν την έκβαση του σεναρίου μετακύλισης ταυτόχρονα και συνεπώς θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η αλληλεξάρτησή τους. Εντούτοις, η σχετική σπουδαιότητα του εκάστοτε παράγοντα μπορεί να διαφοροποιείται ανάλογα με την υπόθεση.
- (52) Η ύπαρξη και η έκταση της μετακύλισης συνδέονται με απώλειες στον όγκο των πωλήσεων που εν γένει συνοδεύουν κάθε αύξηση τιμών. Όπως περιγράφηκε ανωτέρω, οι εν λόγω απώλειες στις πωλήσεις μπορούν να χαρακτηριστούν ως αποτέλεσμα όγκου. Το αποτέλεσμα όγκου προκύπτει διότι ο αγοραστής συνήθως αντιμετωπίζει μια καμπύλη ζήτησης με καθοδική κλίση. Αν η αρχική επιπλέον επιβάρυνση μετακυλίεται στις επόμενες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού, το αποτέλεσμα όγκου θα προκύψει σε όλες τις βαθμίδες της κάθετης αλυσίδας. Συνεπώς, όταν η αξίωση περιλαμβάνει αποζημίωση για πρόκληση αποτελέσματος όγκου, το δικαστήριο θα πρέπει να εκτιμά επίσης αυτή την επίπτωση.
- (53) Όπως προαναφέρθηκε, όλα τα θύματα παραβάσεων του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ μπορούν να διεκδικήσουν πλήρη αποζημίωση για ζημίες που υπέστησαν και οι οποίες έχουν αιτιώδη συνάφεια με την παράβαση. Όταν υπάρχει επίκληση μετακύλισης, είναι σημαντική η εκτίμηση του αποτελέσματος όγκου, προκειμένου να ποσοτικοποιηθούν οι ζημίες μιας επιπλέον επιβάρυνσης. Η εκτίμηση της συνολικής ζημίας μέσω απλής αφαίρεσης της επίπτωσης της μετακύλισης στην τιμή από την επίπτωση της επιπλέον επιβάρυνσης οδηγεί σε υποεκτίμηση της ζημίας που υπέστη ο άμεσος ή έμμεσος πελάτης, καθώς δεν λαμβάνεται υπόψη το αποτέλεσμα όγκου.
- (54) Η απώλεια όγκου που προκύπτει από μια επιπλέον επιβάρυνση επηρεάζεται από την ευαισθησία της ζήτησης που αντιμετωπίζει ο αγοραστής και από τον τρόπο που αντιδρούν οι ανταγωνιστές του αγοραστή στην επιπλέον επιβάρυνση. Για παράδειγμα, αν ο αγοραστής αντιμετωπίζει ανελαστική ζήτηση, δηλ. οι πελάτες του

(48) Για παράδειγμα υπόθεσης που αφορά το κατά πόσο μια μετακύλιση είναι πιθανή όταν η εισροή που επηρεάζεται από την επιπλέον επιβάρυνση αντιπροσωπεύει μικρό μερίδιο του μεταβλητού κόστους του άμεσου αγοραστή, βλ., λόγου χάρι, απόφαση του γαλλικού εφετείου του Παρισιού, της 27ης Φεβρουαρίου 2014, υπόθεση αριθ. 10/18285 (*DOUX κατά Ajinomoto & CEVA*). Η εν λόγω απόφαση εξηγείται περαιτέρω στο **Error! Reference source not found.** κατωτέρω.

επιηρεάζονται σε μικρό βαθμό από τις αυξήσεις στην τιμή, η αύξηση της τιμής οδηγεί σε σχετικά χαμηλή μείωση του όγκου των πωλήσεων. Αυτό, δεδομένου ότι όλοι οι υπόλοιποι παράγοντες παραμένουν αμετάβλητοι, θα οδηγήσει σε μικρότερο αποτέλεσμα όγκου σε σχέση με την περίπτωση πιο ελαστικής ζήτησης. Ταυτόχρονα, αν οι ανταγωνιστές του αγοραστή αυξήσουν επίσης τις τιμές τους έπειτα από μια επιπλέον επιβάρυνση, αυτό θα μπορούσε επίσης να μειώσει τον αντίκτυπο από την αύξηση της τιμής του αγοραστή στις πωλήσεις του.⁴⁹

3.2. Παραδείγματα

- (55) Το παράδειγμα 1 στη συνέχεια περιγράφει επιπλέον επιβάρυνση που αφορά συγκεκριμένη επιχείρηση σε μια αγορά με έντονο ανταγωνισμό.

Παράδειγμα 1

Δεδομένα: Υπάρχουν 10 παραγωγοί χυμού μήλου στην ίδια σχετική αγορά. Ένας από τους παραγωγούς προμηθεύεται μήλα από προμηθευτή ο οποίος συμμετέχει σε σύμπραξη καθορισμού των τιμών. Ο παραγωγός χυμού μήλου αξιώνει αποζημίωση λόγω ύπαρξης επιπλέον επιβάρυνσης. Ωστόσο, ο εναγόμενος (ο παραγωγός των μήλων) εγείρει την ένσταση μετακύλισης και υποστηρίζει ότι ο παραγωγός χυμού μήλου έχει μετακυλίσει το σύνολο της επιπλέον επιβάρυνσης στους έμμεσους αγοραστές.

Ανάλυση: Ο παραγωγός χυμού μήλου που αντιμετωπίζει την επιπλέον επιβάρυνση βρίσκεται σε σχέση ισχυρού ανταγωνισμού με άλλες εννέα εταιρείες παραγωγής και προμήθειας χυμού μήλου. Όλα τα προϊόντα που πωλούνται από τις δέκα εταιρείες θεωρούνται μάλλον ομοιογενή από τους καταναλωτές. Στον βαθμό που οι υπόλοιποι παραγωγοί δεν προμηθεύονται μήλα από μέλη της σύμπραξης, αλλά μπορούν να τα αγοράσουν από αλλού σε χαμηλότερες τιμές, ο παραγωγός που πρέπει να αγοράσει από τη σύμπραξη περιέρχεται σε μειονεκτική θέση από άποψη ανταγωνισμού σε σχέση με τους ανταγωνιστές του. Συνεπώς, η δυνατότητα του παραγωγού χυμού μήλου να μετακυλίσει την αύξηση κόστους θα περιοριζόταν λόγω του γεγονότος ότι θα υφίστατο απώλεια στις πωλήσεις (και στο κέρδος) έναντι των ανταγωνιστών του σε ιδιαίτερα μεγάλη έκταση αν μετακύλιε την επιπλέον επιβάρυνση, ακόμη και εν μέρει. Όσο πιο ισχυρός είναι ο ανταγωνισμός μεταξύ των 10 παραγωγών χυμού μήλου, τόσο περισσότερο περιορίζεται η δυνατότητα να μετακυλιστεί η αύξηση του κόστους. Συνεπώς, στο εν λόγω σενάριο ο άμεσος πελάτης δεν θα μπορέσει κατά κανόνα να μετακυλίσει την αύξηση του κόστους (επιπλέον επιβάρυνση).

- (58) Το παράδειγμα 2 στη συνέχεια περιγράφει περίπτωση στην οποία η επιπλέον επιβάρυνση αφορά το σύνολο ενός κλάδου και ένταση ανταγωνισμού.

Παράδειγμα 2

(49) Αν μόνο ο αγοραστής αυξήσει τις τιμές του, οι πελάτες του μπορεί να στραφούν σε αγορές από τους ανταγωνιστές. Ωστόσο, αν και οι ανταγωνιστές αυξήσουν έως έναν βαθμό τις τιμές τους, η στροφή δεν θα είναι εξίσου ελκυστική για τους πελάτες και συνεπώς οι συνολικές πωλήσεις του αρχικού αγοραστή πιθανόν να σημειώσουν μικρότερη πτώση. Εντούτοις, θα πρέπει να σημειωθεί ότι αν ορισμένοι ή όλοι οι πελάτες ανταποκριθούν σε μια αύξηση της τιμής σε ολόκληρη την αγορά σταματώντας να αγοράζουν το προϊόν, το αποτέλεσμα όγκου μπορεί να είναι ακόμη μεγαλύτερο από ό, τι στην περίπτωση της αύξησης της τιμής από έναν μεμονωμένο αγοραστή.

Δεδομένα: Και οι 10 παραγωγοί χυμού μήλου του παραδείγματος 1 προμηθεύονται μήλα από προμηθευτές που συμμετέχουν σε σύμπραξη καθορισμού των τιμών. Τα μέλη της σύμπραξης υποστηρίζουν ότι οιαδήποτε επιπλέον επιβάρυνση μετακυλίνεται στους έμμεσους αγοραστές.

Ανάλυση: Οι παραγωγοί χυμού μήλου είναι εξίσου εκτεθειμένοι στην επιπλέον επιβάρυνση και η αγορά χαρακτηρίζεται ως ανταγωνιστική. Εφόσον όλοι οι παραγωγοί αντιμετωπίζουν την επιπλέον επιβάρυνση, καμία μεμονωμένη επιχείρηση δεν θα βρεθεί σε μειονεκτική θέση από άποψη ανταγωνισμού σε σχέση με τις υπόλοιπες επιχειρήσεις. Συνεπώς, είναι πιθανότερο καθένας από τους παραγωγούς χυμού μήλου να μετακυλίσει την επιπλέον επιβάρυνση, σε αντίθεση με την περίπτωση που περιγράφεται στο παράδειγμα 1 (όπου η επιβάρυνση αφορά μια συγκεκριμένη επιχείρηση). Ενδεικτικά, σε μια πλήρως ανταγωνιστική αγορά, η τιμή ισούται με το οριακό κόστος και η αύξηση του κόστους μιας εισροής θα οδηγήσει, συνεπώς, απευθείας σε ισότιμη αύξηση της τιμής.

(60) Ποσοστό μετακύλισης για μονοπωλητές που αντιμετωπίζουν διαφορετική ζήτηση

Παράδειγμα 3

Δεδομένα: Ο παραγωγός χυμού μήλου Α είναι μονοπωλητής στην αγορά παραγωγής χυμού μήλου στο κράτος μέλος 1, ενώ ο παραγωγός χυμού μήλου Β είναι μονοπωλητής στην αγορά του ίδιου προϊόντος στο κράτος μέλος 2. Το κόστος παραγωγής μιας επιπλέον παρτίδας χυμού μήλου είναι σταθερό και όμοιο για τους παραγωγούς Α και Β.

Οι δύο παραγωγοί χυμού μήλου προμηθεύονται μήλα από τον Γ, προμηθευτή ο οποίος συμμετέχει σε σύμπραξη καθορισμού των τιμών. Ως συνέπεια, οι παραγωγοί Α και Β υφίστανται επιπλέον επιβάρυνση 6 €/κιβώτιο μήλα που αγοράζουν από τον Γ.

Οι παραγωγοί Α και Β αντιμετωπίζουν διαφορετική ζήτηση από τις αλυσίδες καταστημάτων λιανικής πώλησης τροφίμων σε καθένα από τα κράτη μέλη. Στο κράτος μέλος 1, η ζήτηση είναι εξίσου ευαίσθητη σε μια μεταβολή της τιμής σε όλα τα επίπεδα τιμών (δηλαδή, η ζήτηση είναι γραμμική, βλ. επίσης Πλαίσιο 9). Στο κράτος μέλος 2 αυτό δεν ισχύει. Εδώ, η ζήτηση μειώνεται «ολοένα και λιγότερο» (δηλαδή με πτωτικό ρυθμό) όταν αυξάνεται η τιμή (δηλαδή η καμπύλη ζήτησης είναι κυρτή, βλ. επίσης Πλαίσιο 9). Οι παραγωγοί Α και Β διεκδικούν αποζημίωση από τον Γ (μέλος της σύμπραξης) για ζημία λόγω της επιπλέον επιβάρυνσης. Ο Γ εγείρει ένσταση μετακύλισης, υποστηρίζοντας ότι οι παραγωγοί Α και Β θα μετακυλίσουν το ήμισυ της επιπλέον επιβάρυνσης.

Ανάλυση: Οι μονοπωλητές στα κράτη μέλη 1 και 2 αντιμετωπίζουν διαφορετική ζήτηση από τις αλυσίδες καταστημάτων λιανικής πώλησης τροφίμων σε καθένα από τα κράτη μέλη. Το κόστος τους για την παραγωγή μιας επιπλέον παρτίδας χυμού μήλου είναι σταθερό. Η επιπλέον επιβάρυνση των 6 € ανά κιβώτιο μήλα θεωρείται αύξηση του οριακού κόστους για καθέναν από αυτούς. Δεδομένης αυτής της αύξησης κόστους, το περιθώριο προσαρμογής των τιμών προς τα πάνω θα εξαρτηθεί από την ποσότητα της παραγωγής που καθένας από αυτούς θα χρειαστεί να θυσιάσει προκειμένου να μετακυλίσει ένα μέρος της μεταβολής του

κόστους, δηλ. να αυξήσει τις τιμές. Εάν η απώλεια όγκου που συνεπάγεται η αύξηση της τιμής είναι σχετικά χαμηλή, η αύξηση της τιμής θα είναι πιο συμφέρουσα σε σύγκριση με την περίπτωση στην οποία η απώλεια όγκου είναι υψηλή. Η απώλεια όγκου λόγω αύξησης της τιμής εξαρτάται από την καμπυλότητα της ζήτησης που αντιμετωπίζει ο μονοπωλητής, δηλ. από το κατά πόσο η καμπύλη ζήτησης είναι γραμμική, κυρτή ή κοίλη. Αυτό εξηγείται περαιτέρω στο Πλαίσιο 10 κατωτέρω.

Όσον αφορά τον μονοπωλητή Α στο κράτος μέλος 1, η οικονομική θεωρία προβλέπει ότι αυτός ο τύπος μονοπωλητή θα μετακυλίσει το ήμισυ της επιπλέον επιβάρυνσης, δηλ. 3 €. Ωστόσο, καθώς ο μονοπωλητής Β αντιμετωπίζει κυρτή καμπύλη ζήτησης, η εναπομείνουσα ζήτηση είναι λιγότερο ευαίσθητη στην τιμή όσο η τιμή αυξάνει. Σε σύγκριση με τον παραγωγό Α (που αντιμετωπίζει γραμμική ζήτηση), ο παραγωγός Β θα έχει μικρότερη απώλεια όγκου όταν αυξήσει την τιμή κατά 3 €. Αυτό συνεπάγεται ότι ο Β θα έχει κίνητρο να μετακυλίσει άνω του μισού της αρχικής επιπλέον επιβάρυνσης.

4. ΠΟΣΟΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗΣ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΤΗΝ ΤΙΜΗ ΚΑΙ ΤΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΟΓΚΟΥ

4.1. Εισαγωγή

- (62) Η αποζημίωση για ζημία που προκλήθηκε αποσκοπεί στην αποκατάσταση του διάδικου που επλήγη στην κατάσταση στην οποία θα βρισκόταν αν δεν είχε τελεσθεί η παράβαση. Προκειμένου να μπορεί να αξιολογηθεί αυτή η κατάσταση, θα πρέπει να γίνει σύγκριση της υπό εξέταση κατάστασης, δηλ. της κατάστασης κατά την οποία τελέσθηκε η παράβαση, με μια υποθετική κατάσταση, δηλ. κατάσταση στην οποία δεν τελέσθηκε η παράβαση. Αυτή η υποθετική κατάσταση αναφέρεται ως «αντίστροφο σενάριο».
- (63) Σκοπός της διαμόρφωσης αυτού του αντίστροφου σεναρίου είναι να απομονωθούν οι επιπτώσεις της παράβασης από άλλους παράγοντες που επηρεάζουν τις τιμές, δηλαδή που θα είχαν επίδραση στις τιμές στην επηρεαζόμενη αγορά ακόμα και αν δεν είχε τελεσθεί η παράβαση⁵⁰. Για παράδειγμα, μια αύξηση στη ζήτηση θα οδηγούσε κατά κανόνα σε αύξηση της τιμής, ακόμα και απουσία σύμπραξης. Οι άμεσοι ή έμμεσοι αγοραστές δεν θα έπρεπε να αποζημιωθούν γι' αυτή την επίπτωση. Συνεπώς, η στήριξη στη διαμόρφωση ενός αντίστροφου σεναρίου απαιτείται για να ληφθούν υπόψη παράγοντες που δεν σχετίζονται με την παράβαση⁵¹.
- (64) Εφόσον το αντίστροφο σενάριο είναι υποθετικό, δεν είναι άμεσα παρατηρήσιμο. Όπως περιγράφεται στη συνέχεια, έχουν αναπτυχθεί διάφορες μέθοδοι και τεχνικές στην οικονομική επιστήμη και τη νομική πρακτική για τη διαμόρφωση του

(50) Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ανάγκη διαμόρφωσης ενός αντίστροφου σεναρίου για την εκτίμηση της μετακύλισης είναι σε συμφωνία με τη νομολογία του ΔΕΕ σχετικά με τη μετακύλιση στο πλαίσιο της επιστροφής παράνομων εισφορών και δασμών που επέβαλλαν τα κράτη μέλη, βλ. ΔΕΕ 4 Οκτωβρίου 1979 C-238/78 (*Ireks-Arkady κατά Συμβουλίου και Επιτροπής*) EU:C:1979:226, σκέψη 14· ΔΕΕ, 21 Δεκεμβρίου 2000, C-441/98 (*Michailidis*) EU:C:2000:479, σκέψεις 33 επ· ΔΕΕ 6 Σεπτεμβρίου 2011 C-398/09 (*Lady & Kid κ.λπ.*) EU:C:2011:540. Επιπλέον, στην υπόθεση C-129/00 του ΔΕΕ της 9ης Δεκεμβρίου 2003 (*Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας*) EU:C:2003:319, σκέψη 78, ο γενικός εισαγγελέας τόνισε ότι θα απαιτούνταν ένα αντίστροφο σενάριο προκειμένου να καταδειχθεί τι θα συνέβαινε στις τιμές στην αγορά επόμενου σταδίου εάν δεν υπήρχε η αρχική επιπλέον επιβάρυνση.

(51) Βλ. τη σχετική συζήτηση στην παράγραφο (79).

αντίστροφου σεναρίου. Οι εν λόγω μέθοδοι και τεχνικές διαφοροποιούνται όσον αφορά τις υποκείμενες παραδοχές και το είδος των απαιτούμενων στοιχείων.

- (65) Σε μια δεδομένη υπόθεση, η επιλογή της τεχνικής θα εξαρτηθεί συνήθως από διάφορες παραμέτρους. Όπως εξηγείται στο τμήμα 2 ανωτέρω, τα εθνικά δικαστήρια πρέπει να τηρούν τις αρχές της αποτελεσματικότητας και της αναλογικότητας κατά την εκτίμηση του μεριδίου της εκάστοτε επιπλέον επιβάρυνσης που μετακυλίστηκε. Επιπλέον, η εξουσία εκτίμησης απαιτεί από τα εθνικά δικαστήρια να στηρίζουν την αξιολόγησή τους αφενός στις πληροφορίες που ευλόγως περιήλθαν στη διάθεσή τους και, αφετέρου, να καταβάλλουν κάθε προσπάθεια να προβαίνουν σε ρεαλιστικό υπολογισμό του ποσού ή του μεριδίου της μετακύλισης.
- (66) Για παράδειγμα, εάν ο ενάγων και ο εναγόμενος βασίζονται σε διαφορετικές μεθόδους και η εφαρμογή των εν λόγω μεθόδων οδηγεί σε αντικρουόμενα αποτελέσματα, δεν ενδείκνυται γενικά να θεωρείται ότι η εκτιμώμενη μετακύλιση ισούται με τον μέσο όρο των δύο αποτελεσμάτων ούτε να θεωρείται ότι τα αντικρουόμενα αποτελέσματα αλληλοαναιρούνται, υπό την έννοια ότι θα πρέπει να αγνοηθούν και οι δύο μέθοδοι. Όπως αναφέρεται στον πρακτικό οδηγό, σε ένα τέτοιο σενάριο θα ήταν σκόπιμο να εξεταστούν οι λόγοι για τους οποίους προκύπτουν αποκλίνοντα συμπεράσματα και να ληφθούν υπόψη τα δυνατά σημεία και οι αδυναμίες κάθε μεθόδου και της εφαρμογής της⁵².
- (67) Τα ακόλουθα τμήματα παρέχουν επισκόπηση των διαφόρων τεχνικών για την εκτίμηση των επιπτώσεων της μετακύλισης στην τιμή και στο αποτέλεσμα όγκου. Όπως εξηγείται στη συνέχεια, οι τεχνικές διαφέρουν σε ό,τι αφορά την πολυπλοκότητα και τα απαιτούμενα στοιχεία και περιλαμβάνουν από αναλύσεις που βασίζονται σε ποιοτικά στοιχεία, αφενός, έως οικονομετρικές τεχνικές⁵³ που βασίζονται σε ποσοτικά στοιχεία, αφετέρου. Σε κάθε περίπτωση, η προσέγγιση που υιοθετείται για την εκτίμηση θα πρέπει να συνάδει με τους ισχύοντες κανόνες του εθνικού δικαίου, με την επιφύλαξη των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας⁵⁴.
- (68) Στο πλαίσιο αυτό, δεν υφίσταται τεχνική που θα μπορούσε να απομονωθεί ως η καταλληλότερη σε σχέση με άλλες για όλες τις υποθέσεις. Παράδειγμα αυτού αποτελεί η χρήση οικονομετρικών τεχνικών. Στις περισσότερες περιπτώσεις η εφαρμογή ανάλογων τεχνικών μπορεί να αυξήσει τον βαθμό ακρίβειας μιας εκτίμησης. Εντούτοις, οι τεχνικές αυτές συνήθως απαιτούν μεγάλο όγκο δεδομένων, τα οποία δεν είναι πάντοτε διαθέσιμα. Συνεπώς, η συγκέντρωση δεδομένων και η οικονομική τους ανάλυση μπορεί να συνεπάγεται σημαντικό κόστος, ενδεχομένως δυσανάλογο σε σχέση με το ποσό της υπό εξέταση αποζημίωσης.
- (69) Το κόστος που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη εν προκειμένω μπορεί να μην αφορά αποκλειστικά το κόστος που προκύπτει όταν ο διάδικος ο οποίος φέρει το βάρος της απόδειξης εφαρμόζει μια συγκεκριμένη μέθοδο, αλλά και το κόστος του αντίδικου για να αντικρούσει έναν ισχυρισμό, το κόστος τρίτων μερών και αυτό που βαρύνει το δικαστικό σύστημα προκειμένου το δικαστήριο να προβεί σε εκτίμηση της μετακύλισης, συμπεριλαμβανομένου του κόστους για τον διορισμό οικονομικού εμπειρογνώμονα από το δικαστήριο. Εάν τα προαναφερθέντα κόστη είναι

(52) Βλ. επίσης τον πρακτικό οδηγό, παράγραφος 125.

(53) Η έννοια των οικονομετρικών τεχνικών εξηγείται στο τμήμα 4.3 κατωτέρω και στο παράρτημα 2.

(54) Βλ. παράγραφο (9) ανωτέρω.

υπερβολικά υψηλά, αυτό μπορεί να καταστήσει πρακτικά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση του δικαιώματος σε πλήρη αποζημίωση⁵⁵.

- (70) Κατά την εκτίμηση των επιπτώσεων της μετακύλισης, τα εθνικά δικαστήρια πιθανόν να αξιοποιήσουν ορισμένα άμεσα αποδεικτικά στοιχεία που σχετίζονται με την υπόθεση. Σε αυτά συγκαταλέγονται εσωτερικά ή άλλα έγγραφα ποιοτικού χαρακτήρα του άμεσου ή έμμεσου αγοραστή που αφορούν τη σχέση μεταξύ της επιπλέον επιβάρυνσης και των μεταβολών στις τιμές του. Εάν τα αποδεικτικά στοιχεία αυτού του είδους είναι διαθέσιμα, το δικαστήριο μπορεί να κρίνει ότι αρκούν για να εκτιμήσει τις επιπτώσεις της μετακύλισης (στην τιμή και στο αποτέλεσμα όγκου), λαμβάνοντας υπόψη ποιοτικά αποδεικτικά στοιχεία ή προβαίνοντας σε αναπροσαρμογές των ποσοτικών στοιχείων, χωρίς να κάνει χρήση της ανάλυσης παλινδρόμησης. Συνεπώς, η διαθεσιμότητα ποιοτικών αποδεικτικών στοιχείων μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο όταν το δικαστήριο αποφασίζει κατά πόσο οι εκάστοτε ποσοτικές τεχνικές που παρατίθενται στα επόμενα τμήματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν από έναν διάδικο, ούτως ώστε αυτός να πληροί το αποδεικτικό πρότυπο στο πλαίσιο του ισχύοντος δικαίου⁵⁶.
- (71) Όπως απεικονίζεται στο Σχήμα 5 του παραρτήματος 1, οι τρεις συνιστώσες της ζημίας απορρέουν από την επιπλέον επιβάρυνση, τις επιπτώσεις της μετακύλισης στην τιμή και το αποτέλεσμα όγκου λόγω μετακύλισης. Οι δικαστές και οι οικονομικοί εμπειρογνώμονες δύνανται να επιλέξουν να εκτιμήσουν τις τρεις συνιστώσες της ζημίας διαδοχικά. Η ποσοτικοποίηση ή η εκτίμηση της επιπλέον επιβάρυνσης θα αποτελέσει το πρώτο στάδιο. Διάφορες μέθοδοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την εκτίμηση της εν λόγω επίπτωσης. Οι μέθοδοι αυτές εξετάζονται λεπτομερώς στον πρακτικό οδηγό.
- (72) Το δεύτερο στάδιο αφορά την εκτίμηση του μεγέθους των επιπτώσεων της μετακύλισης στην τιμή. Η έκταση αυτών των επιπτώσεων μπορεί να εκτιμηθεί άμεσα, με χρήση παρόμοιων μεθόδων που εφαρμόζονται για την ποσοτικοποίηση της επιπλέον επιβάρυνσης, ή, εφόσον πληρούνται ορισμένες παραδοχές, έμμεσα, προβαίνοντας σε εκτίμηση του ποσοστού στο οποίο έχει πιθανόν μετακυλιστεί η αύξηση στο συντελεσθέν κόστος εισροών και συνδυάζοντας αυτή την εκτίμηση με πληροφορίες σχετικά με την επιπλέον επιβάρυνση και τις πωλήσεις. Τα τμήματα 4.3.1 έως 4.3.2 παρέχουν επισκόπηση των διαφόρων προσεγγίσεων για την ποσοτικοποίηση των εν λόγω επιπτώσεων.
- (73) Στο τρίτο στάδιο εκτιμάται το αποτέλεσμα όγκου λόγω της μετακύλισης. Όπως και στην περίπτωση των επιπτώσεων της μετακύλισης στην τιμή, το αποτέλεσμα όγκου μπορεί να εκτιμηθεί άμεσα ή έμμεσα. Οι διάφορες προσεγγίσεις για την ποσοτικοποίηση αυτών των επιπτώσεων εξετάζονται στα τμήματα 4.4.2 και 4.4.3.
- (74) Άλλες προσεγγίσεις, όπως η ολιστική, που λαμβάνει υπόψη παράλληλα τη μετακύλιση και το αποτέλεσμα όγκου, μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν για την ποσοτικοποίηση της ζημίας σε αγωγές αποζημίωσης ενώπιον εθνικών δικαστηρίων σε περίπτωση παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ.

(55) Η σπουδαιότητα της αρχής της αποτελεσματικότητας τονίζεται επίσης στον πρακτικό οδηγό, στο πλαίσιο της εκτίμησης της επιπλέον επιβάρυνσης.

(56) Αυτό τονίζεται επίσης στον πρακτικό οδηγό, παράγραφος 14.

4.2. Στοιχεία και πληροφορίες που απαιτούνται για την ποσοτικοποίηση των επιπτώσεων της μετακύλισης

- (75) Όπως εξηγείται στο τμήμα 2.2, η οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης αποσκοπεί στη διασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης των δικαιωμάτων και της ισότητας των όπλων, μέσω της παράθεσης κανόνων που διέπουν την κοινοποίηση των αποδεικτικών στοιχείων. Τα στοιχεία και οι πληροφορίες που έχουν στη διάθεσή τους οι διάδικοι ή τρίτοι αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για τη διενέργεια μιας ορθής οικονομικής ανάλυσης της μετακύλισης. Συνεπώς, χρήσιμο πρώτο βήμα κατά την ποσοτικοποίηση των επιπτώσεων της μετακύλισης στην τιμή είναι ενδεχομένως ο προσδιορισμός των απαραίτητων στοιχείων και της διαθεσιμότητάς τους.
- (76) Όπως προαναφέρθηκε, κατευθυντήρια οικονομική αρχή κατά την εκτίμηση της μετακύλισης σε αυτό το πλαίσιο είναι η σύγκριση του πραγματικού σεναρίου με το σενάριο που θα προέκυπτε απουσία της παράβασης, δηλ. με το αντίστροφο σενάριο. Συνεπώς, η συλλογή στοιχείων και πληροφοριών θα πρέπει να επικεντρωθεί στη συγκέντρωση ποσοτικών και ποιοτικών αποδεικτικών στοιχείων που σχετίζονται με τη διαμόρφωση του αντίστροφου σεναρίου.
- (77) Η επιλογή όσον αφορά το είδος των στοιχείων που απαιτούνται για την εκτίμηση της μετακύλισης απαιτεί συνήθως καλή γνώση του σχετικού κλάδου και των κύριων χαρακτηριστικών της αγοράς εν προκειμένω. Συνεπώς, είναι πιθανόν χρήσιμο αρχικά να εξεταστούν έγγραφα που καταδεικνύουν την ευλογοφάνεια της μετακύλισης σε πρώτο στάδιο, όπως υφιστάμενες δικαστικές αποφάσεις, παράλληλες αστικές δίκες στην ίδια ή διαφορετική βαθμίδα της αλυσίδας εφοδιασμού της ίδιας αγοράς, μελέτες της αγοράς ή αποφάσεις των αρχών ανταγωνισμού που περιγράφουν τη δυναμική της σχετικής αγοράς.
- (78) Όπως τονίζεται ανωτέρω, το δικαστήριο μπορεί να λάβει υπόψη αποδεικτικά στοιχεία ποιοτικού και ποσοτικού χαρακτήρα. Τα ποιοτικά αποδεικτικά στοιχεία, όπως εσωτερικά έγγραφα σχετικά με τιμολογήσεις, στρατηγική, συμβάσεις και οικονομικές εκθέσεις, μπορούν να αναλυθούν στο πλαίσιο της οικονομικής θεωρίας. Μπορεί επίσης να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με το κατά πόσο υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία ή σύνδεση μεταξύ της τιμολόγησης στην αγορά επομένου σταδίου και της επιπλέον επιβάρυνσης που προκύπτει από την παράβαση στην αγορά προηγούμενου σταδίου.
- (79) Ωστόσο, για να μπορέσει να διαμορφωθεί ένα αντίστροφο σενάριο και να ληφθούν υπόψη οι διάφοροι παράγοντες που επηρεάζουν τη μετακύλιση, οι αντίδικοι χρειάζονται επί το πλείστον ποσοτικά αποδεικτικά στοιχεία. Σε αυτά τα αποδεικτικά στοιχεία μπορεί να συγκαταλέγονται δεδομένα για τις πραγματικές τιμές, το κόστος ή το περιθώριο κέρδους καθώς και εξωτερικοί δείκτες που θα μπορούσαν να επηρεάσουν τις αποφάσεις τιμολόγησης των επιχειρήσεων, όπως συνολικές μετρήσεις της οικονομικής δραστηριότητας (συμπεριλαμβανομένης της αύξησης του ΑΕΠ, του πληθωρισμού και του ποσοστού ανεργίας). Σε ορισμένες περιπτώσεις, περιφερειακές παράμετροι της οικονομικής δραστηριότητας μπορεί επίσης να είναι χρήσιμες για την εξακρίβωση των διαφόρων περιφερειακών τάσεων που δεν σχετίζονται με την παράβαση.
- (80) Το δικαστήριο μπορεί επίσης να λάβει υπόψη ειδικούς παράγοντες που σχετίζονται με τον κλάδο ή την επιχείρηση και επηρεάζουν τη διαμόρφωση των τιμών. Για παράδειγμα, στην υποθετική περίπτωση που περιγράφεται ανωτέρω στο πλαίσιο 1, αν το πλαστικό αποτελούσε επίσης σημαντική εισροή για την παραγωγή συρμάτων

καλωδίων κατά τη διάρκεια της περιόδου στην οποία συντελέστηκε η παράβαση, όταν ο κατασκευαστής χαλκού Α συμφώνησε με τους ανταγωνιστές στον καθορισμό των τιμών του χαλκού ως κύριας εισροής στην παραγωγή του προμηθευτή συρμάτων καλωδίων Β, είναι πιθανόν ο Β να μετακύλιε στον πελάτη του και την αύξηση της τιμής του πλαστικού, η οποία όμως δεν υπήρξε αντικείμενο παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ. Στην περίπτωση αυτή, μια εκτίμηση της μετακύλισης που δεν λαμβάνει υπόψη τις επιπτώσεις λόγω της αύξησης στην τιμή του πλαστικού, θα μπορούσε ουσιαστικά να οδηγήσει σε υπερεκτίμηση της μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης, αποδίδοντας λανθασμένα τη συνολική αύξηση της τιμής στην παράβαση. Το ίδιο σκεπτικό ισχύει για ενδεχόμενες μειώσεις σε άλλα κόστη εισροών, οι οποίες αν δεν ληφθούν υπόψη και μετακυλιστούν στις επόμενες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού, θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε τεχνητή υποεκτίμηση της μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης από τη σύμπραξη.

- (81) Η σπουδαιότητα των στοιχείων ποικίλει όχι μόνο ανάλογα με τη μεθοδολογία ή την τεχνική που εφαρμόζεται, αλλά μπορεί επίσης να εξαρτάται από την αντίστοιχη υπόθεση. Οι διαφορετικές απαιτήσεις κάθε μεθόδου περιγράφονται λεπτομερέστερα στη συνέχεια. Στα ακόλουθα παραδείγματα, η εφαρμογή των μεθόδων επικεντρώνεται στην τιμή. Αναλόγως της διαθεσιμότητας των στοιχείων και των περιστάσεων μιας δεδομένης υπόθεσης, το δικαστήριο μπορεί επίσης να λάβει υπόψη τις ίδιες μεθόδους για την εκτίμηση άλλων οικονομικών μεταβλητών, όπως τα περιθώρια κέρδους ή το επίπεδο του κόστους μιας επιχείρησης. Τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται για τη σύγκριση της επηρεαζόμενης αγοράς και του αντίστροφου σεναρίου μπορεί να αφορούν το σύνολο της αγοράς (π.χ. μέση τιμή των συρμάτων καλωδίων για όλους τους πελάτες σε αγορές άλλων προϊόντων ή άλλων γεωγραφικών περιοχών) ή ορισμένους πελάτες ή ομάδες πελατών.
- (82) Στην περίπτωση διαταγής κοινοποίησης στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου, το δικαστήριο θα πρέπει να λάβει υπόψη της αρχές της ορθολογικότητας και της αναλογικότητας, όπως αναφέρεται στην οδηγία σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης.⁵⁷ Σύμφωνα με τις εν λόγω αρχές, το δικαστήριο μπορεί, για παράδειγμα, να λάβει υπόψη τη διαθεσιμότητα, τον όγκο και το κόστος της ανάκτησης και ενδεχομένως της εκκαθάρισης δεδομένων⁵⁸ ή γενικότερα τη δαπάνη χρόνου.
- (83) Σε πολλές περιπτώσεις εκτίμησης της μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης, μπορεί να συμμετέχουν οικονομικοί εμπειρογνώμονες στις αγωγές αποζημίωσης ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Οι κανόνες σχετικά με τα αποδεικτικά στοιχεία εμπειρογνώμων διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών⁵⁹. Εντούτοις, ενδεχομένως να είναι χρήσιμο τα δικαστήρια να διαθέτουν κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά τις γενικές αρχές και τα μέτρα που αφορούν τη συμμετοχή οικονομικών εμπειρογνώμων. Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να εφαρμόζουν τις εθνικές διαδικασίες με τέτοιο τρόπο, ώστε να επιτυγχάνουν την χρήση αποδεικτικών

(57) Βλ. παραγράφους (28) και (29) ανωτέρω.

(58) Η εκκαθάριση δεδομένων αναφέρεται στη διαδικασία εντοπισμού και εξάλειψης λογικών ανακολουθιών από τα δεδομένα.

(59) Για παράδειγμα, τα δικαστήρια στη Γαλλία, στις Κάτω Χώρες και στο Ηνωμένο Βασίλειο σε μεγάλο βαθμό συνεργάζονται με οικονομικούς εμπειρογνώμονες που έχουν προσλάβει οι διάδικοι. Σε άλλα κράτη μέλη, όπως το Βέλγιο, η Δανία, η Γερμανία, η Ουγγαρία και η Ιταλία, τα δικαστήρια σε πολλές περιπτώσεις έχουν ζητήσει συμβουλές από εμπειρογνώμονες που διορίζει το δικαστήριο. Διαφορές υφίστανται επίσης στις εθνικές νομοθεσίες όσον αφορά έναντι ποίου υπέχει υποχρέωση ο εμπειρογνώμονας. Σε ορισμένα κράτη μέλη, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιρλανδία, ο εμπειρογνώμονας υπέχει υποχρέωση έναντι του δικαστηρίου, ακόμη και αν η αμοιβή του καταβάλλεται από τους διάδικους. Στην Ισπανία, οι εμπειρογνώμονες που προσλαμβάνονται από τους διάδικους υπέχουν υποχρέωση αντικειμενικότητας και ανεξαρτησίας, ενώ σε ορισμένα άλλα κράτη μέλη, όπως η Γερμανία και η Ιταλία, δεν υπάρχει ανάλογη ρητή απαίτηση.

στοιχείων από καταθέσεις εμπειρογνομόνων σε συνδυασμό με τον στόχο της διασφάλισης της αποτελεσματικής και αναλογικής εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ.

- (84) Σε πρώιμο στάδιο της διαδικασίας, το δικαστήριο μπορεί να ενθαρρύνει τη συζήτηση μεταξύ των εμπειρογνομόνων που εκπροσωπούν τους διάδικους. Οι συζητήσεις αυτές μπορεί να έχουν ως στόχο να προσδιοριστούν τα σημεία συμφωνίας ή διαφωνίας σε ζητήματα σχετικά με την υπόθεση, συμπεριλαμβανομένων ζητημάτων που σχετίζονται με τις απαιτήσεις κοινοποίησης. Παράδειγμα αυτής της προσέγγισης παρατίθεται στο Πλαίσιο 3 στη συνέχεια.

Πλαίσιο 3: Παράδειγμα υπόθεσης που αφορά την παροχή αποδεικτικών στοιχείων από οικονομικούς εμπειρογνώμονες⁶⁰

Σε μια υπόθεση που εκκρεμεί ενώπιον δικαστηρίου του ΗΒ, οι οικονομικοί εμπειρογνώμονες που εκπροσωπούσαν την κάθε πλευρά (τον παραβάτη και τον ενάγοντα) πρότειναν τη δική τους ξεχωριστή μέθοδο για την εκτίμηση της μετακύλισης. Ο δικαστής εξέφρασε ανησυχία όσον αφορά την ενδεχόμενη πολυπλοκότητα των αποδεικτικών στοιχείων των εμπειρογνομόνων και ζήτησε από τους εμπειρογνώμονες των διαδίκων να καταλήξουν σε συμφωνία όσον αφορά την προτεινόμενη προσέγγιση σχετικά με τα οικονομικά αποδεικτικά στοιχεία για τη μετακύλιση, πριν από την έκδοση διαταγής κοινοποίησης. Εάν οι εμπειρογνώμονες δεν κατόρθωναν να καταλήξουν σε συμφωνία σχετικά με την προσέγγιση, ο δικαστής θα προχωρούσε σε ακρόαση των επιχειρημάτων σχετικά με τις αντίστοιχες προσεγγίσεις, συμπεριλαμβανομένης της εξήγησης της πρότασης κάθε εμπειρογνώμονα, των απαιτούμενων πληροφοριών και του κόστους της εφαρμογής τους, και κατόπιν θα αποφάσιζε ποια μέθοδος θα πρέπει να εφαρμοστεί.

- (85) Στο πλαίσιο ορισμένων έννομων τάξεων, τα εθνικά δικαστήρια δύνανται να διορίσουν οικονομικούς εμπειρογνώμονες που συνδράμουν τον δικαστή στην εκτίμηση της μετακύλισης και έχουν παραδοσιακά υιοθετήσει αυτή την προσέγγιση για την εκτίμηση της αρχικής επιπλέον επιβάρυνσης. Όπως εξηγείται κατωτέρω, το δικαστήριο μπορεί να εφαρμόσει παρόμοια προσέγγιση κατά την εκτίμηση της μετακύλισης, για παράδειγμα, χρησιμοποιώντας τις αποκαλούμενες συγκριτικές μεθόδους. Η εμπειρία από την αξιοποίηση εμπειρογνομόνων που διορίζονται από το δικαστήριο για την εκτίμηση της επιπλέον επιβάρυνσης μπορεί συνεπώς να είναι επίσης σημαντική για την εκτίμηση της μετακύλισης. Παράδειγμα της προσέγγισης διορισμού οικονομικού εμπειρογνώμονα από το δικαστήριο παρατίθεται στο Πλαίσιο 4 στη συνέχεια.

Πλαίσιο 4: Παράδειγμα υπόθεσης⁶¹ στην οποία το δικαστήριο διορίζει οικονομικό εμπειρογνώμονα

Στην εν λόγω υπόθεση, ο οικονομικός εμπειρογνώμονας διορίστηκε από το δικαστήριο. Καθήκον του εμπειρογνώμονα ήταν να προτείνει τη μεθοδολογία και ακολούθως να προβεί σε ποσοτικοποίηση της επιπλέον επιβάρυνσης. Σε πρώτο

(60) Ανώτατο δικαστήριο Αγγλίας και Ουαλίας, *Emerald Supplies κατά British Airways Plc*, HC-2008-000002.

(61) Ανώτατο περιφερειακό δικαστήριο του Düsseldorf, απόφαση της 26ης Ιουνίου 2009, υπόθεση αριθ. VI-2a Kart 2 – 06/08, (*Zement*).

στάδιο, ο εμπειρογνώμονας πρότεινε μια εμπειρική μέθοδο ποσοτικοποίησης της επιπλέον επιβάρυνσης. Η προτεινόμενη προσέγγιση του εμπειρογνώμονα εξετάστηκε στο πλαίσιο γραπτών σημειωμάτων και προφορικών ακροάσεων πριν το δικαστήριο αποφασίσει την προσέγγιση που θα υιοθετήσει.

Στο επόμενο στάδιο εφαρμόστηκε η επιλεγείσα μέθοδος και υπολογίστηκε η επιπλέον επιβάρυνση. Τα βασικά στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν στους υπολογισμούς τέθηκαν υπόψη του δικαστηρίου και των διαδίκων.

Το τρίτο στάδιο περιλάμβανε έλεγχο αξιοπιστίας, στο πλαίσιο του οποίου τα διάφορα μέρη (οι εναγόμενοι, ο εισαγγελέας και η εθνική αρχή ανταγωνισμού) είχαν τη δυνατότητα να υποβάλλουν παρατηρήσεις και να θέσουν ερωτήματα. Οι εν λόγω παρατηρήσεις λήφθηκαν υπόψη στην τελική αξιολόγηση που παραδόθηκε στο δικαστήριο. Στην τελική αξιολόγηση εξετάστηκε επίσης η ευλογοφάνεια των εκτιμώμενων αποτελεσμάτων, η αξιοπιστία των εκτιμώμενων επιπτώσεων και η ποιότητα των βασικών δεδομένων.

- (89) Σε περίπτωση που οι οικονομικοί εμπειρογνώμονες που εκπροσωπούν τους διάδικους έχουν αντικρουόμενες απόψεις όσον αφορά την προσέγγιση που πρέπει να υιοθετηθεί για την εκτίμηση της μετακύλισης, το εθνικό δικαστήριο δύναται να ζητήσει τη συμβουλή της αρχής ανταγωνισμού σχετικά με τη μέθοδο που πρέπει να εφαρμόσει⁶². Επιπλέον, προκειμένου να εκτιμήσει τον βαθμό της μετακύλισης, το εθνικό δικαστήριο μπορεί κατ' αρχήν να βασιστεί επίσης σε πληροφορίες που περιλαμβάνονται σε απόφαση που εξέδωσε η αρχή ανταγωνισμού, π.χ. όσον αφορά την αρχική επιπλέον επιβάρυνση⁶³.
- (90) Η εκτίμηση των επιπτώσεων της μετακύλισης στην τιμή βασίζεται σε ανάλυση των οικονομικών πληροφοριών και στοιχείων της επιχείρησης. Τα στοιχεία αυτά συχνά αφορούν το παρελθόν, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να πρόκειται για εμπορικά ευαίσθητα στοιχεία για τους διαδίκους μιας συγκεκριμένης υπόθεσης, και συνεπώς να αντιμετωπίζονται ως εμπιστευτικές πληροφορίες. Εντούτοις, όπως εξηγείται στο τμήμα 2 ανωτέρω, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων που περιέχουν εμπιστευτικές πληροφορίες, υπό την προϋπόθεση ότι λαμβάνονται μέτρα για την προστασία των εμπορικών πληροφοριών.

4.3. Ποσοτικοποίηση και εκτίμηση των επιπτώσεων της μετακύλισης στην τιμή

- (91) Κατά την εκτίμηση των επιπτώσεων της μετακύλισης στην τιμή, τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να βασιστούν σε διάφορα είδη οικονομικής προσέγγισης της ποσοτικοποίησης, ιδίως στην άμεση προσέγγιση, όπως περιγράφεται στις

(62) Απορρέει από το άρθρο 17 παράγραφος 3 της οδηγίας σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης, ότι μια εθνική αρχή ανταγωνισμού έχει τη δυνατότητα, κατόπιν αιτήσεως ενός εθνικού δικαστηρίου, να συνδράμει το εν λόγω δικαστήριο κατά τον καθορισμό του ύψους των ζημιών εφόσον η εν λόγω εθνική αρχή ανταγωνισμού θεωρεί αυτή τη συνδρομή σκόπιμη.

(63) Για παράδειγμα, σε απόφαση του εμποροδικείου της Nanterre, υπόθεση αριθ. 2004FO22643, *Arkopharma κατά Group Hoffman La Roche* του 2006, το γαλλικό δικαστήριο παρέπεμψε στα πορίσματα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο πλαίσιο της υπόθεσης COMP/E-1/37.512, *Vitamins*, όσον αφορά τον αντίκτυπο της σύμπραξης στην αγορά και τους καταναλωτές για να υποστηρίξει το συμπέρασμα ότι πιθανόν να έχει συντελεστεί μετακύλιση στους καταναλωτές.

παραγράφους (92) επ. στη συνέχεια, αλλά επίσης και στην έμμεση προσέγγιση,⁶⁴ όπως περιγράφεται στις παραγράφους 4.3.2.1 επ. στη συνέχεια.

4.3.1. Άμεσες προσεγγίσεις – συγκριτικές μέθοδοι

- (92) Η επίπτωση της μετακύλισης στην τιμή σε διάφορα επίπεδα της αλυσίδας εφοδιασμού μπορεί να υπολογιστεί εκτιμώντας άμεσα την αύξηση στις τιμές ή τη μεταβολή του περιθωρίου κέρδους που προέκυψε λόγω του αντίκτυπου της αρχικής επιπλέον επιβάρυνσης.
- (93) Οι συγκριτικές μέθοδοι έχουν το πλεονέκτημα ότι χρησιμοποιούν πραγματικά δεδομένα που παρατηρήθηκαν στην ίδια ή σε μια παρόμοια αγορά⁶⁵. Βασίζονται στο γεγονός ότι το σενάριο σύγκρισης μπορεί να θεωρηθεί ότι αντιστοιχεί στο σενάριο μη ύπαρξης παράβασης. Κατά πόσο το επίπεδο ομοιότητας μεταξύ της αγοράς στην οποία τελέσθηκε η παράβαση και της αγοράς σύγκρισης μπορεί να θεωρηθεί επαρκές προκειμένου τα αποτελέσματα της εν λόγω σύγκρισης να χρησιμοποιηθούν για την ποσοτικοποίηση της μετακύλισης εξαρτάται από τα εθνικά νομικά συστήματα⁶⁶.

4.3.1.1. Μέθοδοι

- (94) Κατά την εκτίμηση της επίπτωσης της μετακύλισης στην τιμή με χρήση της άμεσης μεθόδου, τα εθνικά δικαστήρια δύνανται να χρησιμοποιήσουν διάφορες μεθόδους. Ανάλογα με τη διαθεσιμότητα των στοιχείων, το δικαστήριο μπορεί να εκτιμήσει άμεσα την αύξηση της τιμής στην αγορά επόμενου σταδίου που προκαλείται από την αύξηση του κόστους ή να εξάγει τη μετακύλιση βάσει δεδομένων σχετικά με το περιθώριο κέρδους.⁶⁷ Εάν εφαρμοστεί η πρώτη προσέγγιση, το δικαστήριο μπορεί να εκτιμήσει τις διαφορές μεταξύ των παρατηρούμενων τιμών και των τιμών του αντίστροφου σεναρίου χρησιμοποιώντας τις ίδιες μεθόδους με αυτές που εφαρμόστηκαν για τον υπολογισμό της αρχικής επιπλέον επιβάρυνσης, δηλ. τις συγκριτικές μεθόδους για την ποσοτικοποίηση της επιπλέον επιβάρυνσης.
- (95) Όπως εξηγείται ανωτέρω, κατά την εκτίμηση της μετακύλισης οι τεχνικές και οι μέθοδοι που εφαρμόζονται θα πρέπει να εξετάζουν και άλλους παράγοντες, πέρα αυτών που απορρέουν από την παράβαση. Στην ιδανική περίπτωση θα πρέπει να συγκριθεί η επηρεαζόμενη αγορά με την ίδια ακριβώς αγορά απουσία της παράβασης. Ωστόσο, όπως υπογραμμίζεται στον πρακτικό οδηγό, γενικά δεν είναι δυνατό να γνωρίζει κανείς με ακρίβεια πώς θα εξελισσόταν μια αγορά απουσία της παράβασης. Συνεπώς, στην πράξη, πρέπει να χρησιμοποιηθεί μια «παρόμοια» αγορά ως μέσο σύγκρισης.

(64) Η έμμεση προσέγγιση βασίζεται, μεταξύ άλλων, στην απόλυτη παραδοχή ότι οι μεταβολές στο κόστος εισροών μετακυλίνονται στο ίδιο ποσοστό, ανεξαρτήτως της σπουδαιότητας του κόστους εισροών και του βαθμού μεταβολής του εν λόγω κόστους. Όπως εξηγείται περαιτέρω στην παράγραφο **Error! Reference source not found.**, η έμμεση μέθοδος θα πρέπει κατά κανόνα να λαμβάνεται υπόψη μόνο εάν η παραδοχή είναι ευλογοφανής, βάσει των δεδομένων της υπόθεσης.

(65) Το στοιχείο αυτό υπογραμμίζεται στον πρακτικό οδηγό, παράγραφος 37, και στη νομολογία σχετικά με την εκτίμηση της επιπλέον επιβάρυνσης που παρατίθεται εκεί. Στο πλαίσιο επίσης της εκτίμησης της επιπλέον επιβάρυνσης, γερμανικό δικαστήριο κρίνει ότι οι συγκριτικές μέθοδοι θα πρέπει κατά προτίμηση να συγκρίνονται με άλλες προσεγγίσεις, βλ. ανώτατο περιφερειακό δικαστήριο του Düsseldorf, υπόθεση VI-2a Kart 2 – 06/08, 2009, σκέψεις 469 επ.

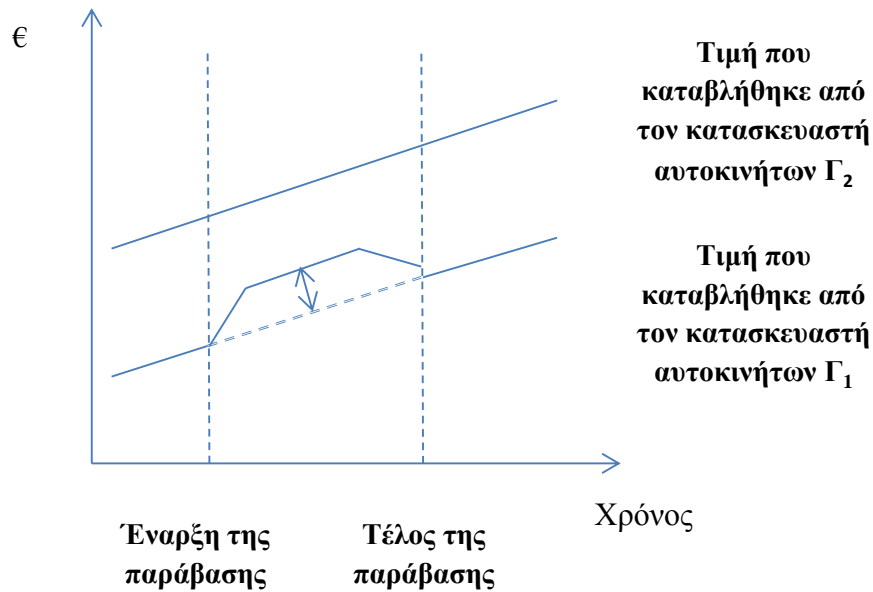
(66) Ο πρακτικός οδηγός πραγματεύεται αυτό το θέμα στο πλαίσιο της εκτίμησης της επιπλέον επιβάρυνσης, βλ. για παράδειγμα τις παραγράφους 37 και 59-95.

(67) Η προσέγγιση που χρησιμοποιεί δεδομένα σχετικά με το περιθώριο κέρδους εξηγείται διεξοδικότερα στο τμήμα σχετικά με την εκτίμηση του αποτελέσματος όγκου κατωτέρω.

- (96) Οι αγορές σύγκρισης μπορεί να διαφέρουν από την αγορά στην οποία τελέσθηκε η παράβαση κατά δύο έννοιες, είτε όσον αφορά τη διάσταση του χρόνου είτε τη διάσταση του προϊόντος. Διαχρονική σύγκριση σημαίνει ότι η αγορά στην οποία τελέσθηκε η παράβαση συγκρίνεται με τον εαυτό της σε διαφορετικό χρονικό σημείο. Σύγκριση βάσει προϊόντος σημαίνει ότι η αγορά στην οποία τελέσθηκε η παράβαση συγκρίνεται είτε με την ίδια αγορά αλλά σε διαφορετική γεωγραφική περιοχή είτε με μια αγορά άλλου προϊόντος που θεωρείται ότι εξελίχθηκε με παρόμοιο τρόπο με την αγορά στην οποία τελέσθηκε η παράβαση⁶⁸.
- (97) Υπό ιδανικές συνθήκες, η μέθοδος που θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί είναι αυτή που συνδυάζει και τις δύο διαστάσεις, δηλαδή τη διάσταση του χρόνου και τη διάσταση του προϊόντος. Η εν λόγω μέθοδος αναφέρεται ως «διαφορά των διαφορών». Εξετάζει την εξέλιξη της σχετικής οικονομικής μεταβλητής στην επηρεαζόμενη από τη μετακύλιση αγορά στη διάρκεια μιας συγκεκριμένης περιόδου (διαχρονική διαφορά στην αγορά στην οποία συντελέστηκε η μετακύλιση) και τη συγκρίνει με την εξέλιξη της ίδιας μεταβλητής την ίδια χρονική περίοδο σε αγορά σύγκρισης που δεν έχει επηρεαστεί από την παράβαση (για παράδειγμα σε μια άλλη γεωγραφική αγορά).
- (98) Προκειμένου να παρουσιαστεί ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να εφαρμοστεί η εν λόγω μέθοδος, είναι χρήσιμο να εξεταστούν τα σχηματικά παραδείγματα της σύμπραξης χαλκού που περιγράφονται στο Σχήμα 1 και Σχήμα 3 στη συνέχεια.
- (99) Με δεδομένη την παραδοχή σε μια υποθετική περίπτωση ότι ο κατασκευαστής αυτοκινήτων Γ_1 στο κράτος μέλος 1 (έμμεσος αγοραστής) διεκδικεί αποζημίωση από τον παραγωγό χαλκού A_1 (παραβάτης), όπως εξηγείται στην παράγραφο (19), κάθε ζημία που υπέστη ο Γ_1 απορρέει από τη μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης στην οποία προέβη ο προμηθευτής συρμάτων καλωδίων B_1 . Η εφαρμογή της προσέγγισης της «διαφοράς των διαφορών» θα συνεπαγόταν εκτίμηση της εξέλιξης της τιμής που κατέβαλε ο κατασκευαστής αυτοκινήτων Γ_1 στο κράτος μέλος 1 (στην αγορά που υπέστη την επίπτωση της μετακύλισης στην τιμή) κατά τη διάρκεια μιας δεδομένης περιόδου, και σύγκρισή της με την εξέλιξη της τιμής που κατέβαλε ο κατασκευαστής αυτοκινήτων Γ_2 στο κράτος μέλος 2 (που δεν επηρεάστηκε από την παράβαση και συνεπώς δεν υπήρξαν επιπτώσεις της μετακύλισης στην τιμή) κατά την ίδια περίοδο. Η σύγκριση δείχνει τη διαφορά μεταξύ αυτών των δύο διαφορών στον χρόνο. Παρέχει εκτίμηση της μεταβολής στην τιμή που κατέβαλε ο κατασκευαστής αυτοκινήτων, εξαιρώντας όλους τους παράγοντες επηρέασαν τις αγορές τόσο στο κράτος μέλος 1 όσο και στο κράτος μέλος 2 κατά τον ίδιο τρόπο. Συνεπώς, η μέθοδος απομονώνει την επίπτωση της μετακύλισης στην τιμή από άλλες επιρροές στην τιμή των συρμάτων καλωδίων, κοινές για τις δύο αγορές. Η εν λόγω προσέγγιση παρουσιάζεται στο Σχήμα 1 στη συνέχεια.

(68) Αν στο πλαίσιο του αντιστροφικού σεναρίου επιλέγονται για σύγκριση αγορές διαφορετικών χωρών, το εθνικό δικαστήριο θα πρέπει επίσης να λάβει υπόψη τις διαφορές στη νομοθεσία. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό όταν πρόκειται για ρυθμιζόμενες αγορές, όπως η αγορά των φαρμάκων και της ενέργειας.

Σχήμα 1: Απεικόνιση της προσέγγισης της διαφοράς των διαφορών

(100) Ένα απλό παράδειγμα που αντλείται από τη σύμπραξη χαλκού που προαναφέρθηκε στην παράγραφο (6) δείχνει τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η μέθοδος αυτή. Υποθέτουμε ότι μια σύγκριση πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την παράβαση δείχνει αύξηση στην τιμή μονάδας των συρμάτινων καλωδίων κατά 100 € στο κράτος μέλος 1 (όπου τελέσθηκε η παράβαση και η μετακύλιση) στο διάστημα μεταξύ 2005 και 2010. Αν εξεταστεί η αγορά που δεν έχει επηρεαστεί στο κράτος μέλος 2 κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου, διαπιστώνεται ότι η τιμή μονάδας των συρμάτινων καλωδίων αυξήθηκε μόλις κατά 10 €, λόγω αύξησης του κόστους μιας άλλης εισροής, π.χ. του πλαστικού. Αν υποθεθεί ότι η αύξηση του κόστους της εισροής (πλαστικό) αφορούσε επίσης και το κράτος μέλος 1, η σύγκριση της διαφορετικής εξέλιξης των τιμών των συρμάτινων καλωδίων στο κράτος μέλος 1 και στο κράτος μέλος 2 θα έδειχνε τη διαφορά της τιμής που προκλήθηκε από την επίπτωση της μετακύλισης. Στο παράδειγμα, η διαφορά αυτή θα ήταν 90 €.

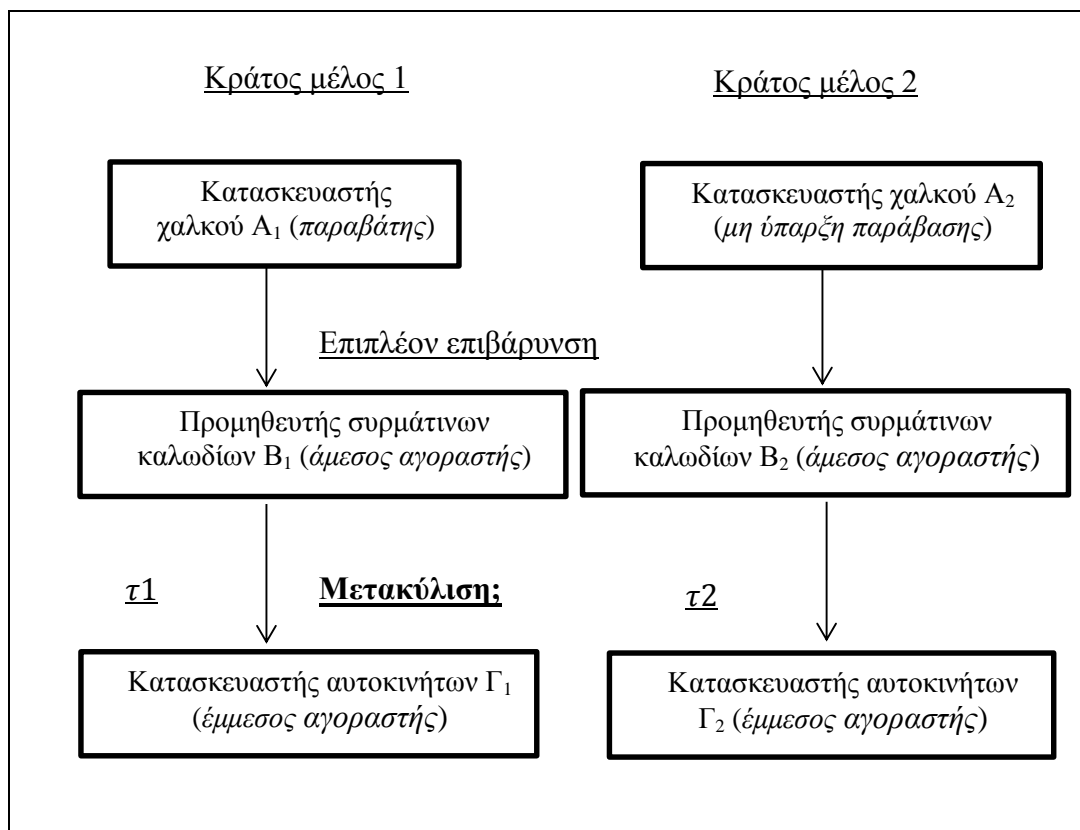
(101) Σημαντικό πλεονέκτημα αυτής της μεθόδου είναι ότι μπορεί να αποκλείσει τις μεταβολές που δεν συνδέονται με την επίπτωση της μετακύλισης στην τιμή και που επήλθαν κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου με τη μετακύλιση. Ωστόσο, στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην παραδοχή ότι οι άλλοι παράγοντες, στο προαναφερθέν παράδειγμα η τιμή του πλαστικού, επηρέασαν με τον ίδιο τρόπο και τις δύο αγορές. Αν δεν συνέβη αυτό, ενδεχομένως να χρειαστεί μια οικονομετρική εφαρμογή της τεχνικής της διαφοράς των διαφορών. Οι προσεγγίσεις αυτές περιγράφονται αναλυτικότερα στη συνέχεια.

(102) Όπως υπογραμμίζεται στον πρακτικό οδηγό,⁶⁹ είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν και άλλες μέθοδοι για τη διαμόρφωση ενός αντίστροφου σεναρίου. Είναι ιδιαίτερα χρήσιμες όταν δεν υπάρχουν διαθέσιμα διαχρονικά στοιχεία για τις τιμές, είτε όσον αφορά την αγορά στην οποία τελέσθηκε η παράβαση είτε την αγορά σύγκρισης. Στην πράξη, αυτό σημαίνει ότι μπορεί να είναι αδύνατη η παρατήρηση της εξέλιξης

(69) Βλ. τον πρακτικό οδηγό, παράγραφοι 49 επ.

των τιμών διαχρονικά στην αγορά σύγκρισης ή στην αγορά στην οποία τελέσθηκε η παράβαση. Στην περίπτωση αυτή θα μπορούσε να εφαρμοστεί μια άλλη συγκριτική μέθοδος, ιδίως η μέθοδος σύγκρισης διαφορετικών γεωγραφικών αγορών. Για παράδειγμα, όπως φαίνεται στο Σχήμα 2 κατωτέρω, ένα εθνικό δικαστήριο μπορεί να λάβει υπόψη τη σύγκριση των τιμών που κατέβαλε ο κατασκευαστής αυτοκινήτων Γ_1 κατά τη διάρκεια της παράβασης στο κράτος μέλος 1 ($\tau 1$), με τη μέση τιμή που κατέβαλαν οι αντίστοιχοι κατασκευαστές αυτοκινήτων στο κράτος μέλος 2, δηλαδή σε μια διαφορετική γεωγραφική αγορά, που δεν επηρεάστηκε από την παράβαση ($\tau 2$). Η εν λόγω μέθοδος αναφέρεται ως σύγκριση μεταξύ αγορών⁷⁰.

Σχήμα 2: Συγκριτικές μέθοδοι για την ποσοτικοποίηση της μετακύλισης

(103) Εάν διαπιστωθεί ότι η $\tau 1$ είναι υψηλότερη από την $\tau 2$, αυτό σημαίνει επίπτωση στην τιμή λόγω της μετακύλισης στην οποία προέβη ο προμηθευτής συρμάτων καλωδίων B₁ στον κατασκευαστή αυτοκινήτων Γ₁ στο κράτος μέλος 1. Το ίδιο είδος σύγκρισης μπορεί να γίνει όσον αφορά και άλλες οικονομικές μεταβλητές, όπως τα περιθώρια κέρδους ή ο όγκος πωλήσεων.

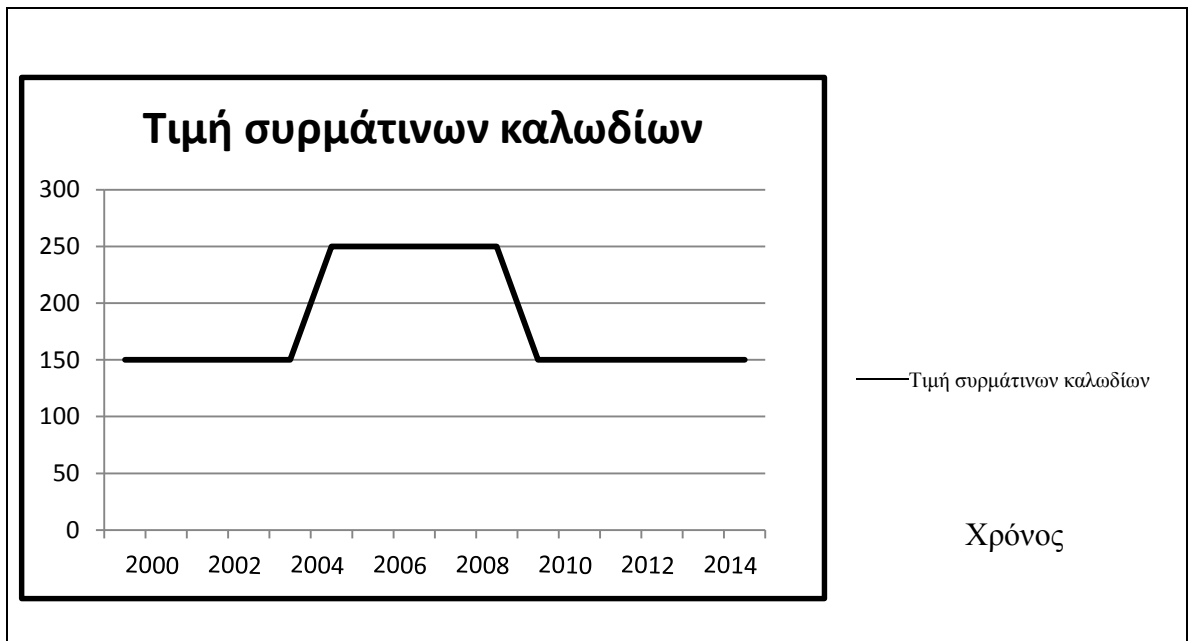
(104) Είναι πιθανόν να μην εντοπιστεί μια αγορά προϊόντος με επαρκείς ομοιότητες με την αγορά στην οποία τελέσθηκε η παράβαση προκειμένου να διασφαλιστεί η σύγκριση μεταξύ αγορών. Μια άλλη συγκριτική μέθοδος που μπορεί να εφαρμοστεί θα ήταν η σύγκριση των τιμών διαχρονικά στην ίδια αγορά, δηλαδή η σύγκριση των περιόδων πριν και μετά⁷¹. Στην περίπτωση αυτή, η αγορά σύγκρισης είναι η ίδια ακριβώς αγορά προϊόντος με την αγορά στην οποία τελέσθηκε η παράβαση, αλλά αναλύεται

(70) Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιήθηκε συχνά για την εκτίμηση της αρχικής επιπλέον επιβάρυνσης σε αγωγές αποζημίωσης, βλ. για παράδειγμα τις υποθέσεις που παρατίθενται στην υποσημείωση 45 του πρακτικού οδηγού.

(71) Πρακτικός οδηγός, παράγραφοι 38-48.

σε διαφορετικά χρονικά σημεία. Η εν λόγω προσέγγιση παρουσιάζεται στο Σχήμα 3 στη συνέχεια.

Σχήμα 3: Συγκριτική μέθοδος για την ποσοτικοποίηση της μετακύλισης διαχρονικά⁷²

(105) Στο παράδειγμα αυτό θεωρείται ότι ο παράνομος καθορισμός τιμών στο κλάδο του χαλκού είχε διάρκεια πέντε ετών, από το 2005 έως το 2010. Κατά την περίοδο αυτή⁷³ μετακυλίστηκε η αρχική επιπλέον επιβάρυνση στον κατασκευαστή αυτοκινήτων Γ. Κατά την εφαρμογή της εν λόγω μεθόδου, η τιμή που κατέβαλε ο κατασκευαστής αυτοκινήτων στη διάρκεια της περιόδου της παράβασης συγκρίνεται με την τιμή που κατέβαλε ο κατασκευαστής αυτοκινήτων στη διάρκεια μιας περιόδου που δεν υπήρχε παράβαση και μετακύλιση, π.χ. κατά το 2003 και το 2004. Παράδειγμα υπόθεσης που ο ενάγων εφάρμοσε την εν λόγω προσέγγιση παρατίθεται στο Πλαίσιο 5 κατωτέρω.

(106) Κατά την εφαρμογή των μεθόδων που περιγράφονται ανωτέρω, είναι απαραίτητο να εξετάζονται και άλλοι παράγοντες, πέρα από αυτούς που απορρέουν από τη μετακύλιση, οι οποίοι θα μπορούσαν να επηρεάσουν τον βαθμό της μετακύλισης. Για παράδειγμα, όταν εξετάζεται κατά πόσο άλλες αγορές ή χρονικές περίοδοι είναι κατάλληλες για να χρησιμοποιηθούν ως αντίστροφο σενάριο, το δικαστήριο θα πρέπει επίσης να λάβει υπόψη και άλλους παράγοντες που επηρεάζουν τη μετακύλιση που προαναφέρεται ανωτέρω στο τμήμα 3 (σχετικά με την οικονομική θεωρία της μετακύλισης). Επιπλέον, άλλοι παράγοντες όπως διαφορές στο κόστος εισροών, πληθωρισμός κ.λπ. μπορεί επίσης να διαφοροποιούνται μεταξύ διαφορετικών αγορών. Συνεπώς, για τη διαμόρφωση ενός ευλογοφανούς

(72) Για λόγους απλούστευσης, το διάγραμμα απεικονίζει μόνο την επίπτωση στην τιμή που απορρέει από τη μετακύλιση. Στο πλαίσιο ενός πραγματικού σεναρίου, οι τιμές επηρεάζονται και από άλλους παράγοντες πέρα από το ποσοστό μετακύλισης, όπως ο πληθωρισμός και άλλες απότομες διακυμάνσεις του κόστους.

(73) Να σημειωθεί, ωστόσο, ότι το θέμα της καθυστερημένης μετακύλισης, που αναφέρεται στο παράρτημα 1, μπορεί να είναι σημαντικό όταν συγκρίνονται οι τιμές κατά τη διάρκεια της παράβασης με τις τιμές πριν και μετά αυτήν.

αντίστροφου σεναρίου, είναι κρίσιμης σημασίας να λαμβάνονται υπόψη αυτού του είδους οι παράγοντες. Στη συνέχεια περιγράφονται διάφορες τεχνικές για την εφαρμογή αυτής της προσέγγισης.

Πλαίσιο 5: Σύγκριση πριν, κατά τη διάρκεια και μετά – η υπόθεση της γερμανικής εταιρείας υαλοπινάκων αυτοκινήτων⁷⁴

Ο ενάγων σε αυτή την αγωγή αποζημίωσης ήταν έμμεσος αγοραστής από τα μέλη της σύμπραξης υαλοπινάκων αυτοκινήτων. Τα μέλη της σύμπραξης παραβίασαν το άρθρο 101 της ΣΛΕΕ και τους επιβλήθηκαν πρόστιμα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2008.

Οι εμπειρογνώμονες του ενάγοντος διενήργησαν ανάλυση της εξέλιξης της τιμής πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την περίοδο σύμπραξης. Δεν διενεργήθηκαν αναλύσεις παλινδρόμησης ή συσχέτισης, αντιθέτως οι εμπειρογνώμονες επεδίωξαν να αποδείξουν την ύπαρξη σχέσης μεταξύ της τιμής των υαλοπινάκων αυτοκινήτων (προϊόν σύμπραξης) και της τιμής αντικατάστασης των υαλοπινάκων αποκλειστικά μέσω παρατήρησης της εξέλιξης των τιμών.

Ωστόσο, το δικαστήριο θεώρησε ότι η εν λόγω ανάλυση αδυνατούσε να αποδείξει επαρκώς την ύπαρξη άμεσης αιτιώδους συνάφειας στην τιμολόγηση των δύο προϊόντων που προαναφέρθηκαν. Συνεπώς, εν προκειμένω θεωρήθηκε ότι η εν λόγω προσέγγιση παρείχε ανεπαρκή αποδεικτικά στοιχεία για τη μετακύλιση.

4.3.1.2. Εφαρμογή των άμεσων προσεγγίσεων στην πράξη

- (107) Για την εκτίμηση των επιπτώσεων της μετακύλισης στην τιμή βάσει την άμεσης προσέγγισης που περιγράφεται ανωτέρω είναι διαθέσιμες διάφορες τεχνικές. Ορισμένοι παράγοντες, όπως η αύξηση στο κόστος των πρώτων υλών στο παραπάνω παράδειγμα, θα επηρεάσουν, σε πολλές περιπτώσεις, μόνο την αγορά σύγκρισης ή την αγορά που επηρεάστηκε από τη μετακύλιση. Όπως εξηγείται ανωτέρω, τα υπό παρατήρηση στοιχεία θα πρέπει να προσαρμοστούν ώστε να λαμβάνονται υπόψη αυτού του είδους οι επιρροές. Ενδεχομένως να πρόκειται για απλές προσαρμογές στα στοιχεία, σε περιπτώσεις που ο παράγοντας επιρροής και το μέγεθος των επιπτώσεών του μπορεί να υπολογιστεί σχετικά εύκολα.
- (108) Σε ορισμένες περιπτώσεις, όταν το επιτρέπει η διαθεσιμότητα και η ποιότητα των στοιχείων, μπορούν να γίνουν προσαρμογές στα δεδομένα σύγκρισης βάσει οικονομετρικών τεχνικών, ιδίως με τη χρήση της ανάλυσης παλινδρόμησης. Η ανάλυση παλινδρόμησης είναι μια στατιστική τεχνική, που βοηθά στην ανάλυση μοντέλων στη σχέση μεταξύ διαφόρων μεταβλητών.
- (109) Κατά την ανάλυση παλινδρόμησης, αναλύεται ένας αριθμός παρατηρήσεων για την εξεταζόμενη μεταβλητή και τις πιθανές επηρεάζουσες μεταβλητές μέσω στατιστικών τεχνικών. Η σχέση που διαπιστώνεται συνήθως εκφράζεται με τη μορφή εξίσωσης. Η εξίσωση αυτή καθιστά δυνατή την εκτίμηση των αποτελεσμάτων των επηρεαζουσών μεταβλητών στην εξεταζόμενη μεταβλητή και την απομόνωσή τους από τα αποτελέσματα της παράβασης. Βάσει της ανάλυσης παλινδρόμησης είναι

(74) Περιφερειακό δικαστήριο του Düsseldorf, απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2015, υπόθεση αριθ. 14d O 4/14 (*German Car Glass*).

δυνατόν να εκτιμηθεί πόσο στενά συσχετίζονται οι σχετικές μεταβλητές μεταξύ τους, στοιχείο που σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να υπονοεί αιτιώδη σχέση μεταξύ δύο μεταβλητών⁷⁵.

- (110) Οι διάφορες διαθέσιμες τεχνικές για την προσαρμογή των δεδομένων σύγκρισης περιγράφονται λεπτομερέστερα στον πρακτικό οδηγό⁷⁶. Με αναφορές σε παραδείγματα και γραφικές απεικονίσεις, ο πρακτικός οδηγός παρέχει καθοδήγηση σχετικά με τις έννοιες, τις προσεγγίσεις και τους όρους εφαρμογής των διαφόρων τεχνικών και θα πρέπει να χρησιμοποιείται ως βάση για την αντιμετώπιση ζητημάτων όσον αφορά τις διαθέσιμες τεχνικές εφαρμογής των συγκριτικών μεθόδων.
- (111) Όπως προαναφέρθηκε, οι τεχνικές που βασίζονται σε οικονομετρικές αναλύσεις μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να συνεπάγονται σημαντικό κόστος, δυσανάλογο της αξίας της διεκδικούμενης αποζημίωσης. Στις περιπτώσεις αυτές, το δικαστήριο μπορεί να κρίνει επαρκή την εκτίμηση της μετακύλισης αξιολογώντας παράλληλα ποσοτικά δεδομένα χωρίς χρήση της ανάλυσης παλινδρόμησης και λαμβάνοντας υπόψη ποιοτικά αποδεικτικά στοιχεία.
- (112) Στο πλαίσιο της εκτίμησης της μετακύλισης βάσει ποσοτικών στοιχείων, ιδιαίτερη σημασία μπορεί να έχουν τα εσωτερικά έγγραφα που περιγράφουν την τιμολογιακή πολιτική μιας επιχείρησης. Κατά την αξιολόγηση των εσωτερικών εγγράφων, το δικαστήριο θα πρέπει να έχει επίγνωση του γεγονότος ότι επιχειρήσεις διαφορετικών κλάδων, ή ακόμη και του ίδιου κλάδου, μπορεί να υιοθετούν διαφορετική τιμολογιακή πολιτική. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μια επιχείρηση μπορεί να έχει σαφή πολιτική ή καθιερωμένη πρακτική που καθορίζει τις προσαρμογές της τιμής που προκύπτουν από συγκεκριμένες μεταβολές στο κόστος. Σε άλλες περιπτώσεις, η επιχείρηση ενδεχομένως να επιδιώκει την επίτευξη ορισμένων στόχων επιδόσεων. Για παράδειγμα, ο άμεσος αγοραστής μπορεί να εφαρμόζει **συγκεκριμένο περιθώριο κέρδους** στην τιμολόγηση των προϊόντων που προμηθεύει. Κατά κανόνα, η πολιτική αυτή συνεπάγεται ότι θα μετακυλίσει τις μεταβολές στο κόστος.
- (113) Επιπλέον, κατά την αξιολόγηση των τιμολογιακών πολιτικών, το δικαστήριο θα πρέπει επίσης να λάβει υπόψη κατά πόσο η τιμολογιακή πολιτική της οικείας επιχείρησης έχει όντως εφαρμοστεί, π.χ. εξετάζοντας δεδομένα τιμών για να αποφασίσει εάν αυτά ανταποκρίνονται στην εν λόγω τιμολογιακή πολιτική.
- (114) Στη συνέχεια παρατίθενται παραδείγματα στα οποία τα εθνικά δικαστήρια έλαβαν υπόψη ποιοτικά αποδεικτικά στοιχεία.

Πλαίσιο 6: Εκτίμηση της μετακύλισης βάσει ποιοτικών αποδεικτικών στοιχείων – *Cheminova* (2015)

Στην εν λόγω απόφαση, το δικαστήριο έκρινε ότι ο παραγωγός φυτοφαρμάκων είχε μετακυλίσει 50 % της αρχικής επιπλέον επιβάρυνσης στους έμμεσους πελάτες. Το εν λόγω συμπέρασμα βασίστηκε σε πρόβλεψη της οικονομικής θεωρίας, σύμφωνα με την οποία 50 % της επιπλέον επιβάρυνσης θα μετακυλιστεί αν ο άμεσος πελάτης είναι μονοπωλητής που αντιμετωπίζει γραμμική ζήτηση. Στην εν λόγω περίπτωση το δικαστήριο βασίστηκε σε δημοσιευμένες μελέτες

(75) Η παλινδρομική ανάλυση εξηγείται διεξοδικότερα στον πρακτικό οδηγό, παράγραφοι 69 επ.

(76) Στο ίδιο, κεφάλαιο II Β.

αγοράς που χαρακτηρίζαν ως μονοπωλιακή αγορά την αγορά στην οποία δραστηριοποιούνταν ο άμεσος πελάτης. Σε έκθεση που διαβίβασε ο άμεσος πελάτης, υποστηρίχθηκε ότι η αγορά θα έπρεπε στην πραγματικότητα να χαρακτηριστεί μάλλον ανταγωνιστική παρά μονοπωλιακή. Για παράδειγμα, ο άμεσος πελάτης ισχυρίστηκε ότι ο αριθμός των προϊόντων που ανταγωνίζονταν στην αγορά ήταν μεγάλος και ότι τα μέτρια μερίδια αγοράς υπονοούσαν την ύπαρξη ανταγωνιστικής αγοράς. Εντούτοις, βάσει των αντικειμενικών στοιχείων της συγκεκριμένης υπόθεσης, το δικαστήριο απέρριψε αυτή την προσέγγιση.

Πλαίσιο 7: Εκτίμηση της μετακύλισης βάσει ποιοτικών αποδεικτικών στοιχείων – *DOUX Aliments* (2014)

Στην εν λόγω απόφαση, το δικαστήριο έκρινε ότι ο ενάγων είχε αποδείξει την απουσία μετακύλισης. Η επιπλέον επιβάρυνση εν προκειμένω αφορούσε τη λυσίνη, εισροή στην παραγωγή κοτόπουλων. Το δικαστήριο συμπέρανε ότι η λυσίνη αντιπροσώπευε μόλις το 1 % του κόστους παραγωγής κοτόπουλων, και μια τόσο μικρή αύξηση στο κόστος δεν επαρκούσε για να πειστεί το δικαστήριο ότι θα μπορούσε να οδηγήσει επίσης σε αύξηση της τιμής των κοτόπουλων. Το δικαστήριο έκρινε ότι οι τιμές αντιστοιχούσαν σε άλλους παράγοντες, όπως ο ανταγωνισμός με άλλα προϊόντα κρέατος και η αγοραστική ισχύς. Στο πλαίσιο της εξαγωγής του συμπεράσματος ότι η επιπλέον επιβάρυνση δεν μετακυλίστηκε στους έμμεσους λιανοπωλητές, το δικαστήριο παρέπεμψε στο γεγονός ότι τα κοτόπουλα πωλούνταν σε μια διεθνή και ανταγωνιστική αγορά και ότι οι αλυσίδες καταστημάτων λιανικής πώλησης τροφίμων διέθεταν μεγάλη αγοραστική ισχύ.

- (115) Επίσης, κατά την εφαρμογή των συγκριτικών μεθόδων για την εκτίμηση της επιπλέον επιβάρυνσης, τα δικαστήρια έχουν ενίοτε εφαρμόσει την αποκαλούμενη «έκπτωση ασφαλείας», δηλαδή αφαίρεσαν από τα παρατηρηθέντα δεδομένα ένα ικανό ποσό για να ληφθούν υπόψη αβεβαιότητες στην εκτίμηση⁷⁷. Εάν η εφαρμογή της οικονομετρικής ανάλυσης δεν είναι εφικτή, η εν λόγω προσέγγιση μπορεί επίσης να υιοθετηθεί και για την εκτίμηση της μετακύλισης. Στόχος μιας τέτοιας προσέγγισης θα ήταν να απομονωθούν οι επιπτώσεις της υπό εξέταση μεταβλητής, όπως για παράδειγμα η τιμή που προσφέρει ο έμμεσος πελάτης, από άλλους πιθανούς παράγοντες.

4.3.1.3. Προκλήσεις

- (116) Κατά την εκτίμηση της επίπτωσης της μετακύλισης στην τιμή, το δικαστήριο μπορεί ιδίως να λάβει υπόψη τεχνικές οι οποίες εξετάζουν, στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, άλλους παράγοντες, πέραν αυτών που προκύπτουν από την παράβαση. Μια τέτοια τεχνική είναι η μέθοδος της διαφοράς των διαφορών. Η εν λόγω μέθοδος απαιτεί πληροφορίες ή δεδομένα από μια αγορά σύγκρισης (για παράδειγμα μια άλλη γεωγραφική αγορά) και χρονολογικές σειρές δεδομένων από την αγορά που επηρεάστηκε από τη μετακύλιση. Εντούτοις, το δικαστήριο θα πρέπει να έχει επίγνωση των ενδεχόμενων προκλήσεων που μπορεί να επηρεάσουν την εγκυρότητα των συγκριτικών μεθόδων.

(77) Βλ. επίσης τον πρακτικό οδηγό, παράγραφος 95.

- (117) Όπως εξηγείται ανωτέρω, υπό ιδανικές συνθήκες, η αγορά σύγκρισης είναι παρόμοια με την αγορά στην οποία τελέσθηκε η παράβαση, αλλά η ίδια δεν επηρεάστηκε από την παράβαση. Ωστόσο, οι αγοραστές σε κάθε αγορά συχνά χρησιμοποιούν τις ίδιες εισροές. Στην περίπτωση αυτή, ενδεχομένως να είναι δύσκολο να βρεθεί μια αγορά σύγκρισης που δεν έχει πληγεί. Ειδικότερα, αν η έκταση της παράβασης καλύπτει ευρεία γεωγραφική περιοχή, είναι πιθανόν ότι προϊόντα που είναι παρόμοια με το υπό εξέταση προϊόν και ενσωματώνουν τις ίδιες εισροές να έχουν επίσης επηρεαστεί. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να καταστήσει δύσκολη την εύρεση της κατάλληλης αγοράς σύγκρισης.
- (118) Υπό άλλες συνθήκες, η αγορά σύγκρισης πιθανόν να έχει επηρεαστεί έμμεσα από την αρχική επιπλέον επιβάρυνση. Στο σχηματικό παράδειγμα της σύμπραξης χαλκού που αναφέρεται στο Σχήμα 2, ο προμηθευτής συρμάτων καλωδίων B_1 αγοράζει χαλκό από τον παραβάτη A_1 . Ακόμη και αν ο προμηθευτής συρμάτων καλωδίων B_2 στην αγορά σύγκρισης δεν αγοράζει από τον παραβάτη A_1 , οι προμηθευτές συρμάτων καλωδίων B_2 και B_1 μπορεί να είναι ανταγωνιστές στις ίδιες γεωγραφικές αγορές επομένου σταδίου. Αυτό συνεπάγεται ότι αν ο προμηθευτής συρμάτων καλωδίων B_1 αυξήσει τις τιμές του ανταποκρινόμενος στην αρχική παράβαση, οι ανταγωνιστές του μπορεί επίσης να αυξήσουν τις τιμές τους. Εν προκειμένω, η τιμή προσφοράς του προμηθευτή συρμάτων καλωδίων B_2 μπορεί να έχει επηρεαστεί έμμεσα από την παράβαση και συνεπώς να μην προσφέρεται ως κατάλληλη τιμή σύγκρισης⁷⁸.
- (119) Όσον αφορά τη διαχρονική σύγκριση, οι προκλήσεις μπορεί να αφορούν τον προσδιορισμό με επαρκή ακρίβεια της περιόδου κατά την οποία η αγορά επηρεάστηκε από την παράβαση. Οι διάδικοι μπορεί να παρουσιάσουν μια απόφαση που εξέδωσε η αρχή ανταγωνισμού στην οποία προσδιορίζεται η περίοδος της παράβασης, δηλαδή καθορίζονται οι ημερομηνίες έναρξης και παύσης της παράβασης. Εντούτοις, η εν λόγω περίοδος μπορεί να μην ανταποκρίνεται στην περίοδο κατά την οποία η αγορά όντως επηρεάστηκε από την παράβαση. Είναι επίσης σημαντικό να σημειωθεί ότι ο προσδιορισμός των ημερομηνιών αφενός της περιόδου παράβασης και, αφετέρου, της περιόδου κατά την οποία επηρεάστηκε η αγορά μπορεί να έχει σημαντικό αντίκτυπο στο αποτέλεσμα της ανάλυσης.
- (120) Όπως προαναφέρθηκε, στην πραγματικότητα η επίπτωση της παράβασης μπορεί να μην περιορίζεται στην περίοδο που ορίζει μια τέτοια απόφαση⁷⁹. Αφενός, η ημερομηνία έναρξης που προσδιόρισε η αρχή ανταγωνισμού μπορεί να είναι μεταγενέστερη της πραγματικής έναρξης της παράβασης, λόγω, για παράδειγμα, έλλειψης αξιόπιστων αποδεικτικών στοιχείων. Αφετέρου, η ημερομηνία παύσης της παράβασης που παρέχεται σε μια απόφαση σχετικά με την παράβαση μπορεί να είναι προγενέστερη της παύσης της πραγματικής παράβασης.
- (121) Εξάλλου, οι επιπτώσεις της παράβασης μπορεί να μην περιορίζονται στη διάρκεια της παράβασης. Είναι πιθανόν η παράβαση να συνεχίσει να επηρεάζει την οικεία αγορά ακόμη και μετά την παύση της απαγορευμένης πρακτικής βάσει του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ. Ειδικότερα, αυτό μπορεί να ισχύει ιδίως στην περίπτωση ολιγοπωλιακών αγορών, εφόσον οι πληροφορίες που συγκεντρώνονται στη διάρκεια της παράβασης επιτρέπουν στους προμηθευτές ενός συγκεκριμένου προϊόντος να

(78) Η επίπτωση αυτή είναι ανάλογη με τις επιπτώσεις της διαμόρφωσης τιμών στην αγορά υπό την επιρροή συμπράξεως, αποκαλούμενης «umbrella pricing», που αναφέρεται στην παράγραφο (37) ανωτέρω.

(79) Βλ. επίσης τον πρακτικό οδηγό, παράγραφος 43.

υιοθετήσουν, σε διατηρήσιμη βάση μετά τον τερματισμό της παράβασης, συμπεριφορά που αποβλέπει στην πραγματοποίηση πωλήσεων σε τιμή υψηλότερη από την τιμή στο πλαίσιο ανταγωνισμού, δηλαδή από την τιμή που θα αντιστοιχούσε στην έλλειψη της παράβασης, χωρίς την εφαρμογή πρακτικών που απαγορεύονται από το δίκαιο ανταγωνισμού της ΕΕ⁸⁰.

- (122) Το ενδεχόμενο οι αγοραστές σε διάφορες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού να καθυστερήσουν τη μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης μπορεί επίσης να επηρεάσει σημαντικά τη σύγκριση⁸¹. Το παράδειγμα της σύμπραξης χαλκού που αναφέρεται στην Πλαίσιο 1 ανωτέρω είναι χαρακτηριστικό. Υποθέτουμε ότι ο κατασκευαστής αυτοκινήτων Γ διαπραγματεύεται τις τιμές με τον προμηθευτή συρμάτων καλωδίων Β σε ετήσια βάση. Ο προμηθευτής συρμάτων καλωδίων Β αναπροσαρμόζει τις τιμές μόνο μία φορά ετησίως, μετά τη λήξη των διαπραγματεύσεων με τον κατασκευαστή αυτοκινήτων Γ. Στην περίπτωση που διαμορφωθεί σύμπραξη καθορισμού των τιμών στην αγορά χαλκού μετά τη λήξη των διαπραγματεύσεων μεταξύ του προμηθευτή συρμάτων καλωδίων και του κατασκευαστή αυτοκινήτων, ο προμηθευτής συρμάτων καλωδίων θα μπορούσε να έχει δυνατότητα να μετακυλίσει την αύξηση της τιμής του χαλκού στις δικές του τιμές μόνο κατά τη διεξαγωγή των ετήσιων διαπραγματεύσεων του επόμενου έτους.
- (123) Συνεπώς, η καθυστέρηση της μετακύλισης στις επόμενες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού μπορεί να συνεπάγεται δυσκολίες στον καθορισμό της σχετικής περιόδου για τη σύγκριση των τιμών κατά τη διάρκεια και πριν ή κατά τη διάρκεια και μετά την παράβαση (ή και τα δύο). Το δικαστήριο μπορεί να προσαρμόσει την ανάλυση λαμβάνοντας υπόψη τον χαρακτήρα κάθε υπόθεσης, αναλύοντας, για παράδειγμα, την τιμολογιακή πολιτική των διαδίκων, και, βάσει αυτής, να εισάγει μια ορισμένη χρονική καθυστέρηση στην ανάλυση των τρόπων τιμολόγησης σε διάφορες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού.

4.3.2. Έμμεσες προσεγγίσεις – εκτίμηση του ποσοστού μετακύλισης

4.3.2.1. Επισκόπηση

- (124) Το ανωτέρω τμήμα περιγράφει μεθόδους και πρακτικές για την άμεση εκτίμηση της επίπτωσης της μετακύλισης στην τιμή. Σε γενικές γραμμές, η άμεση μέθοδος είναι προτιμότερη εφόσον η εφαρμογή της είναι εφικτή και αναλογική. Αυτό οφείλεται στο σαφές πλεονέκτημα της άμεσης μεθόδου, να παρέχει δυνατότητα εκτίμησης της μετακύλισης βάσει των *πραγματικών* τιμών που θέτει ο άμεσος ή έμμεσος αγοραστής κατά τη διάρκεια της παράβασης. Ωστόσο, βασίζεται, μεταξύ άλλων, στη διαθεσιμότητα των στοιχείων για τις εν λόγω τιμές. Σε πολλές περιπτώσεις τέτοιου είδους πληροφορίες μπορεί να είναι διαθέσιμες. Εντούτοις, εάν οι πληροφορίες σχετικά με τις πραγματικές τιμές δεν είναι δυνατόν να παρουσιαστούν ενώπιον του δικαστηρίου, διότι, για παράδειγμα, το δικαστήριο κρίνει ότι η κοινοποίηση των εν λόγω πληροφοριών είναι δυσανάλογη της αξίας της αποζημίωσης στην εν λόγω υπόθεση, η μετακύλιση μπορεί να εκτιμηθεί *έμμεσα*.

(80) Βλ. επίσης τον πρακτικό οδηγό, παράγραφος 153. Παράδειγμα αποτελεί υπόθεση στην οποία ένα εθνικό δικαστήριο απεφάνθη ότι οι τιμές που χρεώνονταν πέντε μήνες μετά την παύση της παράβασης εξακολουθούσαν να επηρεάζονται από τη σύμπραξη, βλ. Ανώτατο Περιφερειακό Δικαστήριο, Karlsruhe, απόφαση της 11ης Ιουνίου 2010, υπόθεση 6 U 118/05, που αναφέρεται επίσης στον πρακτικό οδηγό, παράγραφος 44.

(81) Επιπλέον, οι επιχειρήσεις μπορεί να γνωρίζουν ότι υφίσταται κίνδυνος να αντιμετωπίσουν αγωγές αποζημίωσης και ότι το εύρος αυτών των αγωγών μπορεί να εκτιμηθεί βάσει των τιμών μετά την παράβαση. Συνεπώς, ενδεχομένως να έχουν κίνητρο να διατηρήσουν το ίδιο επίπεδο τιμών μετά την παύση της παράβασης.

- (125) Η εν λόγω έμμεση προσέγγιση μπορεί να εφαρμοστεί αναλύοντας τον τρόπο με τον οποίο οι προηγούμενες μεταβολές στο κόστος μιας επιχείρησης επηρέασαν τις τιμές της πριν ή μετά την περίοδο της παράβασης. Λόγου χάρη, στο παράδειγμα της σύμπραξης χαλκού που αναφέρθηκε στην παράγραφο (6) ανωτέρω, το ποσοστό της μετακύλισης μπορεί να εκτιμηθεί αναλύοντας τον τρόπο με τον οποίο οι μεταβολές στο κόστος του χαλκού διαχρονικά επηρέασαν την τιμή των συρμάτων καλωδίων. Πιο απλά, αν μια αύξηση κατά 10 € στο κόστος του χαλκού ακολουθείται από αύξηση στην τιμή των συρμάτων καλωδίων κατά 5 €, το ποσοστό της μετακύλισης είναι 50 %. Συνεπώς, για να εκτιμήσει τη μετακύλιση κατά τη διάρκεια της περιόδου της παράβασης, το δικαστήριο θα μπορούσε να συνδυάσει το εκτιμώμενο ποσοστό μετακύλισης με πληροφορίες σχετικά με την επιπλέον επιβάρυνση και τις πωλήσεις.
- (126) Ωστόσο, η έμμεση μέθοδος δεν στερείται κινδύνων και σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να οδηγήσει σε παραπλανητικά αποτελέσματα. Αυτό συμβαίνει επειδή όταν χρησιμοποιείται η έμμεση μέθοδος για την εκτίμηση της μετακύλισης, το δικαστήριο αφενός δεν μπορεί να εξακριβώσει αν η επιπλέον επιβάρυνση όντως μετακυλίστηκε και, αφετέρου, δεν μπορεί να εξετάσει κατά πόσον οι μεταβολές στο κόστος της εισροής που επηρεάστηκε αντικατοπτρίζονται στις τιμές στις αγορές επομένων σταδίων. Συνεπώς, είναι κομβικής σημασίας το δικαστήριο να έχει επίγνωση ότι η έμμεση μέθοδος βασίζεται στην παραδοχή ότι, κατά τη διάρκεια της περιόδου της παράβασης, οι μεταβολές στο κόστος των εισροών αντικατοπτρίζονται στις τιμές στην αγορά επομένου σταδίου. Αν αυτή η παραδοχή είναι λανθασμένη, τότε η προσέγγιση μπορεί να οδηγήσει σε παραπλανητικές εκτιμήσεις, υπό την έννοια ότι διαπιστώνεται μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης χωρίς να έχει πράγματι τελεσθεί.
- (127) Όταν το δικαστήριο εφαρμόζει την έμμεση μέθοδο, θα πρέπει να καταβάλλει κάθε προσπάθεια να εκτιμά τη μετακύλιση βάσει του τρόπου με τον οποίο οι μεταβολές στο κόστος της επηρεαζόμενης εισροής αντικατοπτρίζονταν προηγουμένως στις τιμές στην αγορά επομένου σταδίου. Ωστόσο, αν οι πληροφορίες αυτού του είδους δεν είναι διαθέσιμες, το δικαστήριο μπορεί να εξετάσει την εξέλιξη άλλων συνιστωσών του οριακού κόστους του αγοραστή και να αναλύσει με ποιο τρόπο οι μεταβολές αυτού του κόστους επηρεάζουν στις τιμές στην αγορά επομένου σταδίου. Στην υποθετική περίπτωση που αναφέρεται στην παράγραφο (6) και περαιτέρω τροποποιημένη εξηγείται στην παράγραφο (80) ανωτέρω, αυτό σημαίνει ότι το δικαστήριο θα μπορούσε να λάβει υπόψη την ανάλυση της σχέσης ανάμεσα στην τιμή των συρμάτων καλωδίων και στο κόστος του πλαστικού (που δεν επηρεάστηκε από την παράβαση) και να εκτιμήσει το ποσοστό της μετακύλισης βάσει αυτής της σχέσης.
- (128) Στις περισσότερες περιπτώσεις η επίμαχη παράβαση αφορά το κόστος μιας εισροής, η οποία συνιστά απλώς μια συνιστώσα του οριακού κόστους του αγοραστή. Για παράδειγμα, ο προμηθευτής συρμάτων καλωδίων ενδεχομένως να χρειαστεί να πληρώσει ακριβότερα τον χαλκό αν ο χαλκός επηρεάζεται από την παράβαση. Εντούτοις, το κόστος του χαλκού αντιπροσωπεύει μόνο ένα μερίδιο του συνολικού οριακού κόστους.
- (129) Αν η εισροή που επηρεάστηκε από την παράβαση συνιστά μόνο ένα ελάχιστο τμήμα του οριακού κόστους, ακόμα και μια σημαντική αύξηση στο κόστος της εν λόγω εισροής δύσκολα μπορεί να εντοπιστεί στα δεδομένα τιμών του αγοραστή, ακόμα και αν έχει μετακυλιστεί πλήρως. Παρότι μια εναλλακτική προσέγγιση θα μπορούσε να είναι η εκτίμηση του ποσοστού της μετακύλισης βάσει των μεταβολών στο κόστος σημαντικότερων εισροών και όχι απλώς στο κόστος της επηρεαζόμενης,

αλλά λιγότερο σημαντικής εισροής, η εν λόγω προσέγγιση συνεπάγεται ως απόλυτη παραδοχή ότι οι αυξήσεις στο οριακό κόστος μετακυλίνουν κατά το ίδιο ποσοστό, ανεξαρτήτως της αιτίας που οδήγησε στην αύξηση του κόστους. Επιπλέον, αν μια άμεση μέθοδος, όπως η εκτίμηση βάσει της πραγματικής τιμής, δεν εντοπίζει στατιστικά σημαντική μετακύλιση, αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί αποδεικτικό στοιχείο που υποστηρίζει την υπόθεση ότι δεν συντελέστηκε μετακύλιση. Με διαφορετική διατύπωση, η διαπίστωση για μη ύπαρξη μετακύλισης βάσει της άμεσης μεθόδου δεν συνιστά καθαυτή έγκυρο ή επαρκές επιχείρημα για την υιοθέτηση μιας έμμεσης μεθόδου.

- (130) Όπως εξηγείται στο παράρτημα 1, οι επιχειρήσεις έχουν ικανούς λόγους να μη μετακυλίνουν πάντοτε τις μικρές μεταβολές στο οριακό τους κόστος, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα, ακόμη και αν θα μετακύλιαν μεγαλύτερες μεταβολές στο κόστος. Συνεπώς, ενδεχομένως να μην είναι έγκυρη η παραδοχή ότι το ποσοστό της μετακύλισης θα είναι το ίδιο για διαφορετικές μεταβολές στο κόστος της εισροής. Μια εξήγηση θα μπορούσε να είναι ότι η επιχείρηση μπορεί να υφίσταται το καλούμενο «κόστος τιμοκαταλόγου» και, συνεπώς, να προτιμήσει να περιμένει έως ότου οι αυξήσεις στο οριακό κόστος συσσωρευθούν και υπερβούν ένα συγκεκριμένο όριο πριν αλλάξει τις τιμές της. Μια άλλη εξήγηση θα μπορούσε να είναι ότι ο άμεσος αγοραστής ενδεχομένως να μην έχει συνειδητοποιήσει ότι έλαβε χώρα η σχετική μεταβολή στο κόστος της εισροής.
- (131) Κατά την αξιολόγηση των έμμεσων αποδεικτικών στοιχείων της μετακύλισης βάσει των εξελίξεων σε συνιστώσες του κόστους που δεν επηρεάζονται από την επιπλέον επιβάρυνση, το εθνικό δικαστήριο θα πρέπει, σε ορισμένες περιπτώσεις, να λαμβάνει επίσης υπόψη ποιοτικά αποδεικτικά στοιχεία, που καταδεικνύουν ότι η μετακύλιση μικρών αυξήσεων στο κόστος είναι σύμφωνη με την εμπορική πρακτική του άμεσου ή του έμμεσου αγοραστή.

4.3.2.2. Μέθοδοι

- (132) Η έμμεση προσέγγιση απαιτεί πληροφορίες σχετικά με την αρχική επιπλέον επιβάρυνση και το σχετικό ποσοστό μετακύλισης. Ως σημείο έναρξης, η εκτίμηση της επιπλέον επιβάρυνσης μπορεί να έχει ήδη καθοριστεί στο πλαίσιο άλλων διαδικασιών ή μπορεί να συναχθεί βάσει προηγούμενων δικαστικών υποθέσεων. Εάν δεν είναι διαθέσιμη προηγούμενη εκτίμηση της επιπλέον επιβάρυνσης, το δικαστήριο μπορεί να λάβει υπόψη τις τεχνικές που αναφέρονται στον πρακτικό οδηγό⁸². Στις περιπτώσεις αυτές, κατόπιν αίτησης του ενάγοντος, το δικαστήριο δύναται να διατάξει την κοινοποίηση των σχετικών δεδομένων από τον παραβάτη.
- (133) Ένα πλεονέκτημα της άμεσης μεθόδου είναι ότι επιτρέπει τη διαμόρφωση αντίστροφου σεναρίου. Όπως προαναφέρθηκε στην παράγραφο (63), στόχος αυτής της πρακτικής είναι να απομονωθούν οι επιπτώσεις της παράβασης από άλλους παράγοντες που επίσης επηρεάζουν τις τιμές. Παρότι η έμμεση μέθοδος δεν παρέχει τη δυνατότητα μιας τέτοιας προσέγγισης, είναι εντούτοις σημαντική για την εξέταση παραγόντων που δεν σχετίζονται με την παράβαση. Μια προσέγγιση θα μπορούσε να είναι η εφαρμογή ποσοτικών τεχνικών, όπως, π.χ., η ανάλυση παλινδρόμησης⁸³. Λόγου χάρι, στο παράδειγμα της σύμπραξης χαλκού, το δικαστήριο μπορεί να λάβει υπόψη την ανάλυση της σχέσης μεταξύ των τιμών που χρεώνει ο προμηθευτής

(82) Βλ. τον πρακτικό οδηγό, παράγραφοι 26 επ.

(83) Η έννοια της ανάλυσης παλινδρόμησης εξηγείται διεξοδικά στον πρακτικό οδηγό, κεφάλαιο II (2).

συρμάτων καλωδίων και των μεταβολών στο κόστος εισροής των συρμάτων καλωδίων. Ωστόσο, άλλοι παράγοντες μπορεί επίσης να επηρεάζουν την τιμή στην αγορά επομένου σταδίου, π.χ. η τιμή των συρμάτων καλωδίων μπορεί επίσης να επηρεαστεί από τις διακυμάνσεις της ζήτησης εκ μέρους των κατασκευαστών αυτοκινήτων. Αν το δικαστήριο δεν κατορθώσει να λάβει υπόψη αντίστοιχους πρόσθετους παράγοντες, είναι εξαιρετικά πιθανό το εκτιμώμενο ποσοστό μετακύλισης να μην είναι αντικειμενικό.

- (134) Η ανάλυση παλινδρόμησης απαιτεί κατά κανόνα μεγάλο όγκο δεδομένων σχετικά με το κόστος και τις τιμές. Συνεπώς, για τους σκοπούς της εκτίμησης του ποσοστού μετακύλισης, το δικαστήριο μπορεί εναλλακτικά να εξετάσει κατά πόσο εκτιμήσεις που προέρχονται από άλλες πηγές θα μπορούσαν να παρέχουν μια λογική εκτίμηση του ποσοστού μετακύλισης όσον αφορά την υπό εξέταση υπόθεση. Στις εν λόγω άλλες πηγές μπορεί να συγκαταλέγονται ποσοστά μετακύλισης που διαπιστώθηκαν σε άλλες υποθέσεις που αφορούν τον ίδιο κλάδο ή άλλους κλάδους, επιστημονικές μελέτες σχετικά με τον κλάδο της υπό εξέταση υπόθεσης ή αποδεικτικά στοιχεία που περιέχονται σε καταθέσεις μαρτύρων. Πρόκειται για μια ιδιαίτερα εφικτή εναλλακτική πρακτική στην περίπτωση που δεν είναι διαθέσιμα τα απαραίτητα δεδομένα ή αν οι ποσοτικές μέθοδοι αδυνατούν να συμπεριλάβουν τους σχετικούς παράγοντες ελέγχου.
- (135) Εντούτοις, είναι κομβικής σημασίας το δικαστήριο να έχει επίγνωση του γεγονότος ότι οι εκτιμήσεις που βασίζονται σε άλλες πηγές ενέχουν τον κίνδυνο να μην λαμβάνουν υπόψη παράγοντες που σχετίζονται με το ποσοστό μετακύλισης στην υπό εξέταση υπόθεση. Ειδικότερα, πιθανόν να είναι σημαντικό να εξεταστεί η μεθοδολογία στην οποία βασίστηκε η εκτίμηση που συνήγαγαν άλλες πηγές και η ευαισθησία του εκάστοτε αποτελέσματος στις ενδεχόμενες διαφορές μεταξύ αυτής της εκτίμησης και του ποσοστού μετακύλισης στην υπό εξέταση υπόθεση. Για να επιτευχθεί αυτό, το δικαστήριο θα πρέπει να λάβει υπόψη τις σχετικές διαπιστώσεις της οικονομικής θεωρίας, όπως εξηγείται στο τμήμα 2.4 ανωτέρω και στο παράρτημα 1, όπως τον βαθμό ανταγωνισμού. Αν οι πληροφορίες που υπάρχουν, π.χ. σχετικά με τις συνθήκες που επικρατούν σε διαφορετικές αγορές ή τον τρόπο καθορισμού του ποσοστού μετακύλισης, είναι περιορισμένες, ενδεχομένως η έμμεση μέθοδος να μην ενδείκνυται.

4.4. Ποσοτικοποίηση και εκτίμηση των αποτελεσμάτων όγκου

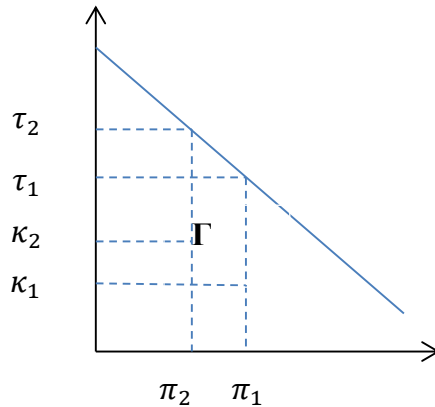
4.4.1. Εισαγωγή

- (136) Όπως ορίζεται στην παράγραφο (11) ανωτέρω, τα θύματα παραβιάσεων του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ έχουν δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης. Εάν στη μετακύλιση δεν λαμβάνεται υπόψη το αποτέλεσμα όγκου, τότε υποτιμάται η πραγματική ζημία. Συνεπώς, η εκτίμηση του αποτελέσματος όγκου είναι εξίσου σημαντική με την εκτίμηση των επιπτώσεων της μετακύλισης στην τιμή⁸⁴.
- (137) Όπως αποδεικνύεται στο Σχήμα 4 στη συνέχεια, το αποτέλεσμα όγκου αφορά το διαφυγόν κέρδος λόγω μειωμένων πωλήσεων, που οφείλονται στη μετακύλιση, δηλ. χαμηλότερος όγκος πωλήσεων λόγω αυξημένων τιμών. Στη προσέγγιση διαδοχικών

(84) Τα εθνικά δικαστήρια στην ΕΕ έχουν επιβεβαιώσει, σε αρκετές περιπτώσεις, τη σπουδαιότητα της εκτίμησης του αποτελέσματος όγκου. Για παράδειγμα, στην υπόθεση U 2014/15, Oberlandsgericht Karlsruhe, 2016, γερμανικό δικαστήριο έκρινε ότι η μετακύλιση μιας επιπλέον επιβάρυνσης μπορεί ακολούθως να οδηγήσει σε μείωση της ποσότητας των πωλήσεων του άμεσου αγοραστή.

σταδίων που προαναφέρθηκε στην παράγραφο (71), το τρίτο στάδιο της πλήρους ποσοτικοποίησης των ζημιών που προκλήθηκαν λόγω της επιπλέον επιβάρυνσης συνίσταται στην εκτίμηση του μεγέθους του αποτελέσματος όγκου.

Σχήμα 4: Το αποτέλεσμα όγκου

- (138) Το αποτέλεσμα όγκου αντιστοιχεί στη διαφορά μεταξύ π_1 και π_2 . Το διαφυγόν κέρδος που προέκυψε λόγω απώλειας πωλήσεων δίδεται στην περιοχή Γ, η οποία προκύπτει από τον πολλαπλασιασμό του εν λόγω απολεσθέντος όγκου επί του περιθωρίου κέρδους ($\tau_1 - \kappa_1$) του αγοραστή στο αντίστροφο σενάριο, δηλαδή του περιθωρίου κέρδους που θα είχε κερδίσει ο αγοραστής απουσία της παράβασης και χωρίς τη μετακύλιση.
- (139) Η εκτίμηση του αποτελέσματος όγκου απαιτεί την αξιολόγηση δύο παραγόντων και ειδικότερα: i) της μεταβολής στην ποσότητα λόγω αύξησης των τιμών και ii) του περιθωρίου κέρδους βάσει του αντίστροφου σεναρίου. Για την εκτίμηση των εν λόγω παραγόντων απαιτούνται δεδομένα σχετικά με παραμέτρους πέρα από αυτές που είναι απαραίτητες για την εκτίμηση της επίπτωσης της μετακύλισης στην τιμή. Η διαθεσιμότητα των εν λόγω δεδομένων συνιστά επίσης στοιχείο κομβικής σημασίας που θα πρέπει να λάβει υπόψη το δικαστήριο κατά την εκτίμηση του αποτελέσματος όγκου. Αναλόγως των στοιχείων που είναι διαθέσιμα, μπορούν να εφαρμοστούν διάφορες μέθοδοι. Αυτές περιγράφονται αναλυτικότερα στη συνέχεια.

4.4.2. Άμεση προσέγγιση

4.4.2.1. Δεδομένα/πληροφορίες που απαιτούνται

- (140) Στο πλαίσιο της άμεσης προσέγγισης με σκοπό την εκτίμηση του αποτελέσματος όγκου απαιτούνται πληροφορίες σχετικά με i) τον πραγματοποιηθέντα όγκο πωλήσεων από την επιχείρηση που επηρεάστηκε από την επιπλέον επιβάρυνση, ii) τον όγκο πωλήσεων στο πλαίσιο του αντίστροφου σεναρίου και iii) το περιθώριο τιμής-κόστους που θα επιτύγχανε ο αγοραστής ελλείψει της παράβασης. Κατόπιν αιτήματος του αντίδικου, το δικαστήριο δύναται να διατάξει κοινοποίηση αυτών των δεδομένων από τον οικείο αγοραστή. Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το παρατηρηθέν περιθώριο τιμής-κόστους δεν είναι το αντίστοιχο περιθώριο που απαιτείται για την εκτίμηση του αποτελέσματος όγκου. Για παράδειγμα, εάν ο αγοραστής μετακυλίσει το ήμισυ της επιπλέον επιβάρυνσης, αυτό θα μειώσει το περιθώριο κέρδους του, με αποτέλεσμα το παρατηρηθέν περιθώριο να είναι μικρότερο σε σχέση με αυτό που μετρήθηκε στο πλαίσιο του αντίστροφου σεναρίου.

Στην περίπτωση αυτή, η χρήση του παρατηρηθέντος περιθωρίου θα οδηγήσει σε υποεκτίμηση του μεγέθους του αποτελέσματος όγκου.

- (141) Επιπλέον, το δικαστήριο θα πρέπει να έχει επίγνωση ότι το σχετικό περιθώριο κέρδους για την εκτίμηση του αποτελέσματος όγκου δεν αντιστοιχεί κατ' ανάγκη στις τυπικές μετρήσεις μιας επιχείρησης για τον υπολογισμό του περιθωρίου κέρδους, όπως τα «κέρδη προ τόκων και φόρων» ή στο καθαρό εισόδημα μιας επιχείρησης.
- (142) Τα σχετικά περιθώρια κέρδους για την εκτίμηση του αποτελέσματος όγκου καθορίζονται από τις τιμές των σχετικών προϊόντων, από τις οποίες αφαιρείται το κόστος που δεν πραγματοποιήθηκε, δηλαδή το κόστος που αποφεύχθηκε ως αποτέλεσμα της μείωσης του παραγόμενου προϊόντος. Συνεπώς, πέρα από την εκτίμηση του κόστους που θεωρείται ότι μπορεί να αποφευχθεί, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την κοινοποίηση των τιμών των σχετικών προϊόντων. Στο πλαίσιο αυτό, μπορεί επίσης να διατάξει κοινοποίηση εσωτερικών εγγράφων που παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τα περιθώρια συνεισφοράς που χρησιμοποιεί ο αγοραστής στο πλαίσιο των τιμολογιακών του αποφάσεων.

4.4.2.2. Μέθοδοι και προκλήσεις

- (143) Το διαφυγόν κέρδος που σχετίζεται με το αποτέλεσμα όγκου μπορεί να εκτιμηθεί άμεσα, πολλαπλασιάζοντας το περιθώριο κέρδους στο πλαίσιο του αντίστροφου σεναρίου επί τη μείωση του όγκου πωλήσεων που προέκυψε λόγω της μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης.
- (144) Χρησιμοποιώντας τα σχετικά δεδομένα του ενάγοντα, το δικαστήριο μπορεί να λάβει υπόψη τις συγκριτικές τεχνικές που περιγράφονται ανωτέρω για να εκτιμήσει το περιθώριο κέρδους και την ποσότητα του αντίστροφου σεναρίου. Στον βαθμό που το παρατηρηθέν περιθώριο κέρδους και η παρατηρηθείσα ποσότητα μπορεί να επηρεαστούν και από άλλους παράγοντες που δεν σχετίζονται με την παράβαση, σε πολλές περιπτώσεις θα πρέπει να εξεταστούν και οι εν λόγω πρόσθετοι παράγοντες. Συνεπώς, το δικαστήριο θα πρέπει να προσπαθήσει να εφαρμόσει μία από τις προσεγγίσεις που περιγράφονται ανωτέρω για να εξετάσει παράγοντες που δεν σχετίζονται με την παράβαση, για παράδειγμα αναπτύσσοντας μια ανάλυση παλινδρόμησης.
- (145) Εάν τα στοιχεία που απαιτούνται για την εφαρμογή της προσέγγισης της διαφοράς των διαφορών δεν είναι διαθέσιμα, το δικαστήριο μπορεί να εξετάσει το ενδεχόμενο άλλων τεχνικών που περιγράφονται ανωτέρω, όπως η σύγκριση μεταξύ αγορών ή η διαχρονική σύγκριση. Εντούτοις, στην περίπτωση εφαρμογής αυτών των τεχνικών, είναι επίσης σημαντικό να διαμορφωθεί ένα ορθολογικό αντίστροφο σενάριο, λαμβανομένων υπόψη παραγόντων που διαφοροποιούνται μεταξύ διαφόρων αγορών ή χρονικών περιόδων.
- (146) Οι συγκριτικές μέθοδοι βασίζονται στην παραδοχή ότι η περίοδος αναφοράς ή η αγορά αναφοράς είναι επαρκώς όμοιες, ιδίως όσον αφορά τα χαρακτηριστικά της αγοράς που σχετίζονται με τα περιθώρια κέρδους, όπως το επίπεδο ανταγωνισμού στην αγορά ή η διάρθρωση του κόστους των προμηθευτών. Οι παραδοχές αυτές δεν μπορούν να εξακριβωθούν εύκολα, καθώς τα περιθώρια κέρδους μιας επιχείρησης καθορίζονται από πολλούς παράγοντες και στρατηγικές αποφάσεις.

4.4.3. Προσέγγιση βάσει της ελαστικότητας

(147) Το αποτέλεσμα όγκου μπορεί επίσης να εκτιμηθεί συνδυάζοντας την αύξηση τιμής που παρατηρήθηκε λόγω της επίπτωσης της μετακύλισης στην τιμή με την ευαισθησία της σχετικής ζήτησης στην τιμή. Όπως προαναφέρθηκε, η ευαισθησία της ζήτησης στην τιμή καθορίζει την ισχύ της σχέσης μεταξύ τιμής και ζήτησης. Για παράδειγμα, αν μια αύξηση της τιμής κατά 1 € σχετίζεται με σημαντική μείωση της ποσότητας που αγοράζεται, θεωρείται ότι η ζήτηση είναι πιο ευαίσθητη στην τιμή από την περίπτωση που η μείωση στην ποσότητα που αγοράζεται είναι λιγότερο σημαντική για την ίδια αύξηση τιμής κατά 1 €. Η λεγόμενη ελαστικότητα της ζήτησης σε σχέση με την τιμή δείχνει την ποσοστιαία μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας σε σχέση με αύξηση της τιμής κατά μία ποσοστιαία μονάδα.

4.4.3.1. Μέθοδοι και πληροφορίες που απαιτούνται

(148) Γενικά, η μείωση του όγκου, που απεικονίζεται με μείωση στις πωλήσεις από π_1 σε π_2 στο Σχήμα 4 ανωτέρω, θα επηρεαστεί από την αύξηση της τιμής μιας επιχείρησης, καθώς και από τις μεταβολές στις τιμές των ανταγωνιστών.⁸⁵ Συνεπώς, το μέγεθος της απώλειας όγκου θα απαιτήσει εκτίμηση του τρόπου με τον οποίο η μετακύλιση επηρέασε τις τιμές όλων των ανταγωνιστών στην αγορά, καθώς και της ευαισθησίας της ζήτησης στις εν λόγω μεταβολές στις τιμές. Κατά την εφαρμογή αυτής της μεθόδου, το αποτέλεσμα όγκου⁸⁶ υπολογίζεται πολλαπλασιάζοντας την απώλεια όγκου με το περιθώριο κέρδους του αντίστροφου σεναρίου.

(149) Κατά την εκτίμηση του αποτελέσματος όγκου με εφαρμογή της προσέγγισης της ελαστικότητας, οι απαιτήσεις σε δεδομένα θα εξαρτηθούν από το κατά πόσο οι σχετικές επιχειρήσεις επηρεάζονται εξίσου από την επιπλέον επιβάρυνση, δηλαδή κατά πόσο πρόκειται για επιπλέον επιβάρυνση που αφορά το σύνολο ενός κλάδου. Εάν ισχύει αυτό, κάθε απώλεια στις πωλήσεις θα μπορούσε συνήθως να αφορά προϊόντα και επιχειρήσεις εκτός της αγοράς. Επιπλέον, τα αποτελέσματα όγκου τόσο όσον αφορά την ελαστικότητα ίδιας τιμής όσο και τη σταυροειδή ελαστικότητα θα μπορούσαν να αποτυπωθούν στην ελαστικότητα της τιμής της αγοράς. Υπό αυτές τις συνθήκες, το αποτέλεσμα όγκου μπορεί να εκτιμηθεί βάσει του περιθωρίου κέρδους στο αντίστροφο σενάριο, της ελαστικότητας της ζήτησης στην αγορά και των παρατηρηθεισών τιμών και ποσοτήτων, βάσει των τ_1 και π_2 .

(150) Το περιθώριο κέρδους στο αντίστροφο σενάριο μπορεί επίσης να εκτιμηθεί με την εφαρμογή της άμεσης προσέγγισης. Για την ποσοτική εκτίμηση της ελαστικότητας της ζήτησης που παρατηρείται στην αγορά μπορεί να απαιτηθεί τεράστιος όγκος δεδομένων όσον αφορά τις τιμές και τις ποσότητες, τα οποία ενδεχομένως να μην είναι διαθέσιμα ή αναλογικά στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης υπόθεσης. Υπό αυτές τις συνθήκες, το δικαστήριο μπορεί να κρίνει επαρκή τη χρήση άλλων πηγών αποδεικτικών στοιχείων, όπως, για παράδειγμα, πληροφορίες από προηγούμενες μελέτες αγοράς της οικείας αγοράς ή εσωτερικά έγγραφα που παρέχουν πληροφορίες για τη σχετική ελαστικότητα.⁸⁷

(151) Όπως εξηγείται στις παραγράφους (179) επ., οι επιχειρήσεις μπορεί να έχουν κίνητρο να αυξήσουν τις τιμές και να μειώσουν την παραγωγή, ως απάντηση σε μια

(85) Υπό την προϋπόθεση ότι υπάρχει ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων όσον αφορά τις τιμές.

(86) Το αποτέλεσμα όγκου απεικονίζεται στην περιοχή Γ του Σχήμα 5 στο παράρτημα 1.

(87) Βλ., για παράδειγμα την υπόθεση αριθ. U-4-07 – Cheminova κατά Akzo Nobel, απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 2015.

επιπλέον επιβάρυνση που αφορά μια συγκεκριμένη επιχείρηση. Στις περιπτώσεις αυτές, μπορεί να είναι απαραίτητο να εκτιμηθούν αμφότερες η ελαστικότητα ίδιας τιμής και η σταυροειδής ελαστικότητα, δηλαδή κατά πόσο μεταβάλλεται ο όγκος πωλήσεων μιας επιχείρησης όταν η ίδια η επιχείρηση μεταβάλλει τις τιμές της και κατά πόσο μεταβάλλεται ο όγκος πωλήσεων μιας επιχείρησης από τις μεταβολές στις τιμές άλλων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην αγορά. Η έκταση της δεύτερης επίπτωσης θα εξαρτηθεί από το κατά πόσο τα προϊόντα που προσφέρονται στην αγορά είναι στενά υποκατάστατα ή όχι. Συνεπώς, εάν τα προϊόντα ενός ανταγωνιστή δεν είναι στενά υποκατάστατα, μπορεί να συναχθεί ότι οι αντιδράσεις του ανταγωνιστή μάλλον δεν θα επηρεάσουν σημαντικά τον όγκο των πωλήσεων, ακόμη και αν είναι αδύνατος ο ακριβής υπολογισμός αυτών των επιπτώσεων, λόγω, για παράδειγμα, έλλειψης στοιχείων.

4.4.3.2. Προκλήσεις

- (152) Κατά την εφαρμογή της προσέγγισης της ελαστικότητας το δικαστήριο πιθανόν να εκτιμήσει τις σχετικές παραμέτρους της ελαστικότητας. Ένας τρόπος για να το πράξει αυτό είναι να διαμορφώσει ένα μοντέλο ζήτησης και να χρησιμοποιήσει οικονομετρικές τεχνικές. Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, η εν λόγω προσέγγιση προϋποθέτει την ύπαρξη στοιχείων και την υιοθέτηση παραδοχών. Στην περίπτωση που τα στοιχεία δεν είναι διαθέσιμα και χρησιμοποιούνται άλλες πηγές, όπως μελέτες αγοράς ή πληροφορίες από προηγούμενες υποθέσεις, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι εν λόγω πηγές μπορεί να μην είναι κατάλληλες εάν η αγορά της υπό εξέταση υπόθεσης διαφέρει από την αγορά που περιγράφεται στις μελέτες σε επίπεδο διάρθρωσης. Υπό αυτές τις συνθήκες, η προσέγγιση της ελαστικότητας μπορεί να μην παρέχει ακριβή εκτίμηση του αποτελέσματος όγκου.
- (153) Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή αυτού του τμήματος για την ποσοτικοποίηση, οι τρεις πιθανές συνιστώσες της ζημίας σε περίπτωση αγωγής αποζημίωσης απορρέουν από την αρχική επιπλέον επιβάρυνση, την επίπτωση λόγω μετακύλισης και το αποτέλεσμα όγκου⁸⁸. Το δικαστήριο μπορεί να επιλέξει να εκτιμήσει τις τρεις συνιστώσες διαδοχικά, περίπτωση κατά την οποία η ποσοτικοποίηση της επιπλέον επιβάρυνσης θα ήταν το πρώτο στάδιο, η εκτίμηση της επίπτωσης της μετακύλισης στην τιμή το δεύτερο στάδιο και η εκτίμηση του αποτελέσματος όγκου λόγω της μετακύλισης το τρίτο στάδιο.

5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 – ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

5.1. Εισαγωγή

- (154) Το παρόν παράρτημα εξηγεί διεξοδικότερα τις διαπιστώσεις της οικονομικής θεωρίας στο πλαίσιο της εκτίμησης της μετακύλισης. Όπως περιγράφεται στις παραγράφους (45) επ., διάφοροι παράγοντες μπορούν να επηρεάσουν τον βαθμό της μετακύλισης σε μια δεδομένη περίπτωση, όπως ο χαρακτήρας του κόστους εισροών που υφίσταται την επιπλέον επιβάρυνση, ο χαρακτήρας της ζήτησης προϊόντος που αντιμετωπίζει ο άμεσος ή ο έμμεσος πελάτης, ο χαρακτήρας και η ένταση της ανταγωνιστικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των επιχειρήσεων στην αγορά στην οποία δραστηριοποιούνται ο άμεσος ή ο έμμεσος πελάτης, καθώς και άλλα στοιχεία, όπως

(88) Βλ. παράγραφο (71).

το μερίδιο που αντιπροσωπεύουν οι διάφορες εισροές μιας επιχείρησης που επηρεάζονται από την επιπλέον επιβάρυνση ή ο χρονικός ορίζοντας της παράβασης.

5.2. Κόστος εισροών και η επίπτωσή του στις τιμολογιακές αποφάσεις

- (155) Όπως εξηγείται στην παράγραφο (42) ανωτέρω, η αρχική επιπλέον επιβάρυνση οδηγεί σε αύξηση του κόστους εισροών για τους αγοραστές των προϊόντων ή των υπηρεσιών που έχουν υποστεί την επιπλέον επιβάρυνση. Κατά πόσον οι εν λόγω αγοραστές μπορούν και επιθυμούν να μετακυλίσουν την επιπλέον επιβάρυνση στους δικούς τους πελάτες –και, αν ναι, σε ποιον βαθμό– εξαρτάται μεταξύ άλλων από άλλους παράγοντες, πέρα από τη διάρθρωση του κόστους των αγοραστών. Στη συνέχεια, εξηγείται περαιτέρω ο αντίκτυπος που έχει το σταθερό και το μεταβλητό κόστος και η δομή των συμβάσεων μεταξύ επιχειρήσεων σε διάφορες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού στον βαθμό μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης.
- (156) Προκειμένου να διαπιστωθούν οι επιπτώσεις της μετακύλισης, είναι σημαντικό να καθοριστεί κατά πόσο το κόστος εισροών στο οποίο υποβάλλεται ο αγοραστής που αντιμετωπίζει την επιπλέον επιβάρυνση διαφοροποιείται αναλόγως της ποσότητας εισροών που παραγγέλλει (δηλαδή αν το κόστος εισροών είναι μεταβλητό) ή όχι (δηλαδή αν το κόστος εισροών είναι σταθερό). Πράγματι, σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, η σχετική κατηγορία κόστους που σχετίζεται με τη βραχυπρόθεσμη διαμόρφωση των τιμών είναι το μεταβλητό κόστος ή, ακριβέστερα, το οριακό κόστος· δηλαδή, το πρόσθετο κόστος που προκύπτει λόγω της αγοράς μιας πρόσθετης εισροής (βλ. Πλαίσιο 8 στη συνέχεια). Το αντίθετο του εν λόγω κόστους είναι το σταθερό κόστος, το οποίο, με τη σειρά του, επηρεάζει κατά κανόνα τις μακροπρόθεσμες στρατηγικές αποφάσεις των επιχειρήσεων, όπως το ποσοστό συμμετοχής στην αγορά, η διάθεση ενός προϊόντος και το επίπεδο της επένδυσης.

Πλαίσιο 8: Παραδείγματα οριακού και σταθερού κόστους

Προκειμένου να εξηγηθούν οι έννοιες του οριακού (μεταβλητού) και του σταθερού κόστους, είναι χρήσιμο να εξεταστούν τα σχηματικά παραδείγματα της σύμπραξης χαλκού που ήδη αναφέρθηκαν στο Πλαίσιο 1.

Για παράδειγμα, το μεταβλητό κόστος του προμηθευτή συρμάτων καλωδίων θα ήταν το κόστος που σχετίζεται με την παραγωγή ενός πρόσθετου συρμάτινου καλωδίου. Το εν λόγω κόστος μπορεί να περιλαμβάνει τις εισροές που απαιτούνται για την παραγωγή του πρόσθετου συρμάτινου καλωδίου (συμπεριλαμβανομένου του χαλκού και του πλαστικού), το κόστος της ηλεκτρικής ενέργειας και το κόστος εργασίας που σχετίζονται με την παραγωγή του πρόσθετου προϊόντος.

Ωστόσο, ο προμηθευτής συρμάτων καλωδίων υφίσταται επίσης το σταθερό κόστος της παραγωγής του, όπως η προώθηση των προϊόντων του ή η επένδυση σε νέα μηχανήματα. Το εν λόγω κόστος δεν επηρεάζεται από την παραγωγή ενός πρόσθετου συρμάτινου καλωδίου και συνεπώς θεωρείται σταθερό.

- (157) Κατά κανόνα, το σχετικό σημείο έναρξης για την εκτίμηση των επιπτώσεων της μετακύλισης θα είναι ο αντίκτυπος της επιπλέον επιβάρυνσης στο οριακό ή μεταβλητό κόστος του αγοραστή.

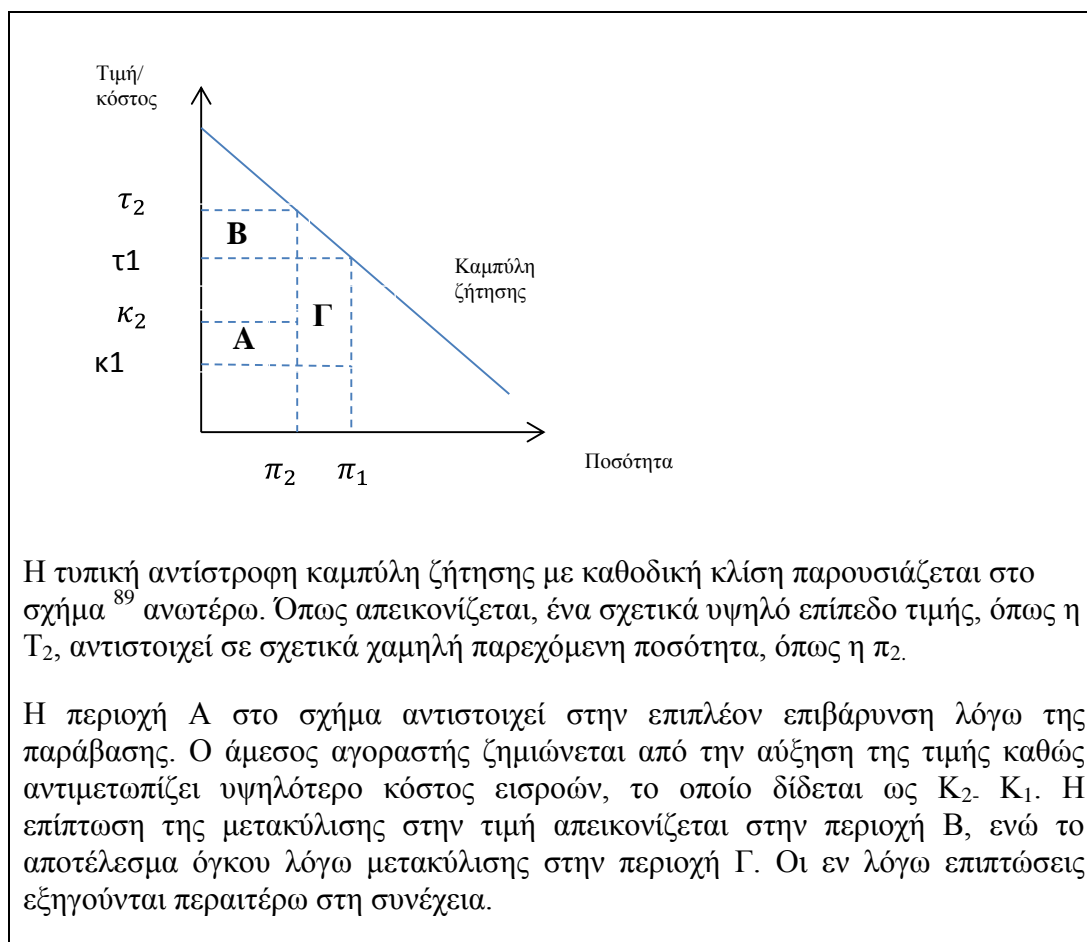
- (158) Οι συμβάσεις μεταξύ των επιχειρήσεων σε διάφορες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού, οι οποίες καθορίζουν τους όρους βάσει των οποίων οι επιχειρήσεις προμηθεύουν τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες τους στους αγοραστές, μπορεί να αφορούν συνιστώσες που θεωρούνται μεταβλητό ή σταθερό κόστος. Για παράδειγμα, συχνά ορισμένες συνιστώσες της τιμής που καταβάλλει ο αγοραστής δεν εξαρτώνται από τον αγορασθέντα όγκο, ενώ άλλες εξαρτώνται. Συνάγεται ότι, στην περίπτωση μιας αγωγής αποζημίωσης που αφορά ισχυρισμούς για μετακύλιση είναι σημαντικό να καθοριστεί κατά πόσον οι συνιστώσες της τιμής που επηρεάστηκαν από την παράβαση συνιστούν σταθερό ή μη κόστος για τον αγοραστή.
- (159) Στην ακραία περίπτωση που μόνο μια συνιστώσα της καθορισμένης τιμής αυξάνεται από τον παραβάτη, βραχυπρόθεσμα δεν πρέπει να αναμένεται μετακύλιση με τη μορφή αύξησης της τιμής που ορίζει ο αγοραστής για το προϊόν του. Ωστόσο, μακροπρόθεσμα οι συνιστώσες της τιμής των σταθερών εισροών θα μπορούσαν να επηρεάσουν στρατηγικές αποφάσεις των επιχειρήσεων. Συνεπώς, η επίπτωση λόγω αύξησης της τιμής των σταθερών εισροών μπορεί επίσης να είναι σημαντική και υπό το πρίσμα της μετακύλισης. Για παράδειγμα, αν η υψηλή τιμή μιας συνιστώσας των σταθερών εισροών που καθορίζουν οι παραβάτες προκαλεί έξοδο ενός ή περισσότερων αγοραστών τους από την αγορά στην οποία δραστηριοποιούνται, η ανταγωνιστικότητα της αγοράς μειώνεται, οδηγώντας συνεπώς σε υψηλότερες τιμές για τους υπόλοιπους αγοραστές. Με άλλα λόγια, το αυξημένο κόστος εισροών της αυξημένης σταθερής συνιστώσας επηρεάζει έως έναν βαθμό τις τιμές των ενεργών αγοραστών και συνεπώς μετακυλίεται επίσης στον έμμεσο αγοραστή.
- (160) Το χρονικό πλαίσιο εντός του οποίου λαμβάνεται υπόψη η τιμολόγηση, θα επηρεάσει κατά πόσο το κόστος ταξινομείται ως μεταβλητό ή σταθερό. Σε γενικές γραμμές, σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, όσο μεγαλύτερο είναι το χρονικό πλαίσιο, τόσο υψηλότερο είναι το ποσοστό του συνολικού κόστους που θα πρέπει να θεωρηθεί μεταβλητό. Με άλλα λόγια, μια συγκεκριμένη κατηγορία κόστους που θεωρείται σταθερό βραχυπρόθεσμα, μπορεί να θεωρηθεί μεταβλητό από μια επιχείρηση εάν ληφθεί υπόψη ένα πιο μακροπρόθεσμο χρονικό πλαίσιο. Κατά την αξιολόγηση του σχετικού χρονικού πλαισίου μιας συγκεκριμένης υπόθεσης, το δικαστήριο ενδέχεται να λάβει υπόψη πληροφορίες από τα εσωτερικά έγγραφα του διαδίκου, π.χ. πληροφορίες σχετικά με το κόστος που οι επιχειρήσεις λαμβάνουν υπόψη κατά τη λήψη των τιμολογιακών τους αποφάσεων.
- (161) Η εξέταση του σταθερού και του μεταβλητού κόστους έχει ιδιαίτερη σημασία κατά την εκτίμηση του αποτελέσματος όγκου από το δικαστήριο, καθώς η εκτίμηση του εν λόγω αποτελέσματος απαιτεί αξιολόγηση του περιθωρίου κέρδους των επιχειρήσεων που αφορά η υπό εξέταση υπόθεση.

5.3. Χαρακτηριστικά της ζήτησης και συσχέτιση με τις τιμές

- (162) Άλλος σημαντικός παράγοντας για την εκτίμηση των επιπτώσεων της μετακύλισης είναι ο χαρακτήρας της ζήτησης που αντιμετωπίζουν οι άμεσοι αγοραστές στην αγορά που δραστηριοποιούνται. Στην οικονομική θεωρία, η σχέση μεταξύ ζήτησης και επιπέδου τιμής συνιστά σημαντικό παράγοντα για την περιγραφή της λειτουργίας μιας αγοράς. Σε κάθε αγορά, ως ζήτηση αναφέρεται η ποσότητα του εν λόγω αγαθού ή της εν λόγω υπηρεσίας που θα αγοράζαν οι αγοραστές στη συγκεκριμένη αγορά σε ένα δεδομένο επίπεδο τιμής.

- (163) Κατά κανόνα, η σχέση μεταξύ ζήτησης και επιπέδου τιμής είναι αρνητική. Δηλαδή, όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο της τιμής, τόσο μικρότερη είναι η συνολική ποσότητα των προϊόντων που είναι πρόθυμοι να αγοράσουν οι αγοραστές στην αγορά. Η ευαισθησία της ζήτησης στην τιμή καθορίζει την ισχύ της σχέσης μεταξύ τιμής και ζήτησης. Αν, για παράδειγμα, μια αύξηση της τιμής κατά 1 € σχετίζεται με σημαντική μείωση της ποσότητας που αγοράζεται, θεωρείται ότι η ζήτηση είναι πιο ευαίσθητη στην τιμή από την περίπτωση που η μείωση στην ποσότητα που αγοράζεται είναι λιγότερο σημαντική για την ίδια αύξηση τιμής κατά ένα ευρώ.

Σχήμα 5: Η καμπύλη ζήτησης

- (164) Ο συνοπτικός όρος που συνήθως χρησιμοποιείται για να περιγράψει την ευαισθησία της ζήτησης στην ίδια τιμή είναι η λεγόμενη ελαστικότητα της ζήτησης σε σχέση με τις τιμές. Η ελαστικότητα της ζήτησης σε σχέση με την τιμή δείχνει την ποσοστιαία μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας σε σχέση με αύξηση της τιμής κατά μία ποσοστιαία μονάδα. Για παράδειγμα, όταν η ελαστικότητα της ζήτησης σε σχέση με την ίδια τιμή μιας επιχείρησης ισούται με -0,5, σημαίνει ότι μια αύξηση της τιμής κατά 1 % συνδέεται με μείωση της ζήτησης κατά 0,5 %. Αντιθέτως, αν η ελαστικότητα ισούται με -0,2, σημαίνει ότι μια αύξηση της τιμής κατά 1 % συνεπάγεται μείωση της ζήτησης κατά μόλις 0,2 %. Στην τελευταία περίπτωση,

(89) Στο σχήμα απεικονίζονται οι τιμές (κάθετος άξονας) ως συνάρτηση της ζητούμενης ποσότητας (οριζόντιος άξονας). Αυτή η καμπύλη ζήτησης συχνά αναφέρεται ως «αντίστροφη καμπύλη ζήτησης», ενώ η καμπύλη που απεικονίζει τη ζήτηση στον κάθετο άξονα ως συνάρτηση των τιμών στον οριζόντιο άξονα αναφέρεται απλά ως «καμπύλη ζήτησης». Στα ακόλουθα παραδείγματα γραφικών αναπαραστάσεων, απεικονίζονται αντίστροφες καμπύλες ζήτησης. Ωστόσο, για λόγους απλούστευσης, αναφέρονται ως «καμπύλες ζήτησης».

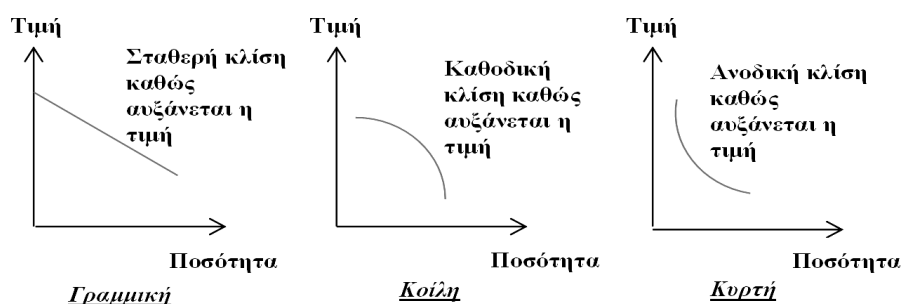
λέγεται ότι η ζήτηση είναι λιγότερο ελαστική σε σχέση με την προηγούμενη περίπτωση, δηλαδή, είναι λιγότερο ευαίσθητη στην τιμή, καθώς η αντίδραση στην αύξηση της τιμής όσον αφορά την ποσότητα που αγοράζεται είναι λιγότερο έντονη.

- (165) Στο πλαίσιο της μετακύλισης από τον άμεσο στον έμμεσο αγοραστή, το ενδιαφέρον εντοπίζεται στη ζήτηση που αντιμετωπίζει ο άμεσος πελάτης. Οι έμμεσοι πελάτες ενδεχομένως να μειώσουν τη ζήτησή τους ως απάντηση στην αύξηση της τιμής από τον άμεσο πελάτη. Στο πλαίσιο μιας αγωγής αποζημίωσης ενώπιον ενός εθνικού δικαστηρίου για παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ, η εν λόγω αύξηση της τιμής μπορεί να προκύψει λόγω μετακύλισης μέρους ή του συνόλου της αύξησης του κόστους εισροών από τον άμεσο αγοραστή στον έμμεσο αγοραστή.
- (166) Η έκταση του αποτελέσματος όγκου εξαρτάται άμεσα από την ευαισθησία της ζήτησης στην τιμή. Αυτό συμβαίνει διότι η ευαισθησία στην τιμή καθορίζει τη μείωση της ζήτησης που ακολουθεί μια αύξηση της τιμής. Στο πλαίσιο μιας δεδομένης αύξησης τιμής, όσο πιο ευαίσθητη είναι η ζήτηση στην τιμή τόσο μεγαλύτερη είναι η μείωση του προϊόντος. Συνεπώς, το αποτέλεσμα όγκου, δηλαδή το διαφυγόν κέρδος του πελάτη του παραβάτη λόγω μείωσης του προϊόντος (ζήτησης) συνδέεται στενά με την ευαισθησία της ζήτησης στην τιμή.
- (167) Η έκταση της μετακύλισης, και συνεπώς το μέγεθος των επιπτώσεων της μετακύλισης, συνδέεται επίσης με τη σχέση μεταξύ ζήτησης και επιπέδου τιμής. Ωστόσο, εν προκειμένω άμεση σπουδαιότητα δεν έχει η ευαισθησία της ζήτησης στην τιμή, αλλά μάλλον η μεταβολή της ευαισθησίας της ζήτησης στην τιμή όταν υπάρχει μεταβολή στο επίπεδο της τιμής. Αυτή η μεταβολή της ευαισθησίας της ζήτησης σε σχέση με το επίπεδο της τιμής αναφέρεται ως καμπυλότητα της ζήτησης.
- (168) Η καμπυλότητα της ζήτησης είναι το ποσοστό διαφοροποίησης της ανταπόκρισης της ζήτησης σε μεταβολές της τιμής, καθώς μεταβάλλεται η τιμή ή το παραγόμενο προϊόν. Όταν η καμπύλη της ζήτησης είναι γραμμική, όπως εμφανίζεται στο αριστερό τμήμα του πλαισίου 9 κατωτέρω, δεν υπάρχει καμπυλότητα και η κλίση είναι σταθερή. Στην περίπτωση που η καμπύλη της ζήτησης είναι κυρτή, όπως απεικονίζεται στο δεξιό τμήμα του πλαισίου 9 κατωτέρω, η ζήτηση γίνεται λιγότερο ευαίσθητη στις μεταβολές της τιμής καθώς η τιμή αυξάνει. Αυτό μπορεί να ισχύει εάν τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που επηρεάζονται από την επιπλέον επιβάρυνση χαρακτηρίζονται ως βασικά αγαθά. Παράδειγμα μπορεί να είναι η ζήτηση για πόσιμο νερό, διότι ο πελάτης είναι ενδεχομένως ολοένα και λιγότερο ευαίσθητος σε μια αύξηση της τιμής καθώς η διαθέσιμη ποσότητα μειώνεται.
- (169) Αντίθετα, αν η καμπύλη ζήτησης είναι κοίλη, όπως απεικονίζεται στο κέντρο του Πλαισίου 9, η ζήτηση γίνεται ολοένα και πιο ευαίσθητη σε μεταβολές της τιμής καθώς η τιμή αυξάνεται. Αυτό θα μπορούσε, για παράδειγμα, να ισχύει αν στον πελάτη διατίθεται ένα υποκατάστατο του προϊόντος που επηρεάστηκε από την επιπλέον επιβάρυνση. Παράδειγμα θα μπορούσε να είναι η ζήτηση για βενζίνη. Σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο τιμής, οι πελάτες μπορεί να εγκαταλείψουν τα αυτοκίνητα που χρησιμοποιούν βενζίνη και να στραφούν σε ηλεκτρικά αυτοκίνητα. Αυτό θα σήμαινε ότι η ζήτηση για βενζίνη θα γίνει πιο ευαίσθητη στις μεταβολές της τιμής, καθώς όλο και περισσότεροι πελάτες αποσύρονται από την προμήθειά της εάν η τιμή της βενζίνης αυξάνεται.
- (170) Η καμπυλότητα της καμπύλης ζήτησης μπορεί να έχει σημαντικό αντίκτυπο στη μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης. Στο πλαίσιο ενός δεδομένου επιπέδου ανταγωνισμού, η μετακύλιση μιας επιπλέον επιβάρυνσης που αφορά το σύνολο ενός

κλάδου θα αυξάνει όσο πιο κυρτή είναι η καμπύλη ζήτησης. Εάν η καμπύλη ζήτησης είναι αρκετά κυρτή, το ποσοστό μετακύλισης μπορεί να ξεπεράσει το 100 %.

Πλαίσιο 9: Η καμπυλότητα της ζήτησης

Ανάλογα με τα χαρακτηριστικά της αγοράς, η καμπύλη ζήτησης μπορεί να είναι γραμμική, κυρτή ή κοίλη, όπως απεικονίζεται κατωτέρω. Η καθοδική κλίση της καμπύλης ζήτησης υπονοεί ότι, καθώς η τιμή μειώνεται, οι πελάτες θα ζητούν μεγαλύτερες ποσότητες ενός προϊόντος. Η κλίση της καμπύλης ζήτησης αναπαριστά τον τρόπο με το οποίο η ζητούμενη ποσότητα μεταβάλλεται συναρτήσει της τιμής. Μια καμπύλη ζήτησης με πιο απότομη κλίση υπονοεί ότι η ζήτηση είναι λιγότερο ευαίσθητη σε αυξήσεις της τιμής.

5.4. Τιμολογιακή απόφαση μιας επιχείρησης

(171) Όπως εξηγείται ανωτέρω στις παραγράφους (46) και (47), το κίνητρο μια επιχείρησης να μετακυλίσει την επιπλέον επιβάρυνση στους πελάτες της καθορίζεται από το είδος της σχετικής ζήτησης και του σχετικού κόστους⁹⁰. Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, μια επιχείρηση θα αναπροσαρμόσει τις τιμές μόνο εφόσον κάτι τέτοιο θα οδηγήσει σε αύξηση του κέρδους. Ωστόσο, συχνά μια επιχείρηση θα πρέπει να αποδεχτεί τη μείωση των πωλήσεων προκειμένου να επιτύχει υψηλότερη τιμή. Η αξιολόγηση της αντιστάθμισης μεταξύ αυξημένου κέρδους λόγω υψηλότερων τιμών και μειωμένου κέρδους λόγω μειωμένων πωλήσεων είναι σημαντική προκειμένου να κατανοηθεί η έκταση των επιπτώσεων της μετακύλισης σε αγωγές αποζημίωσης.

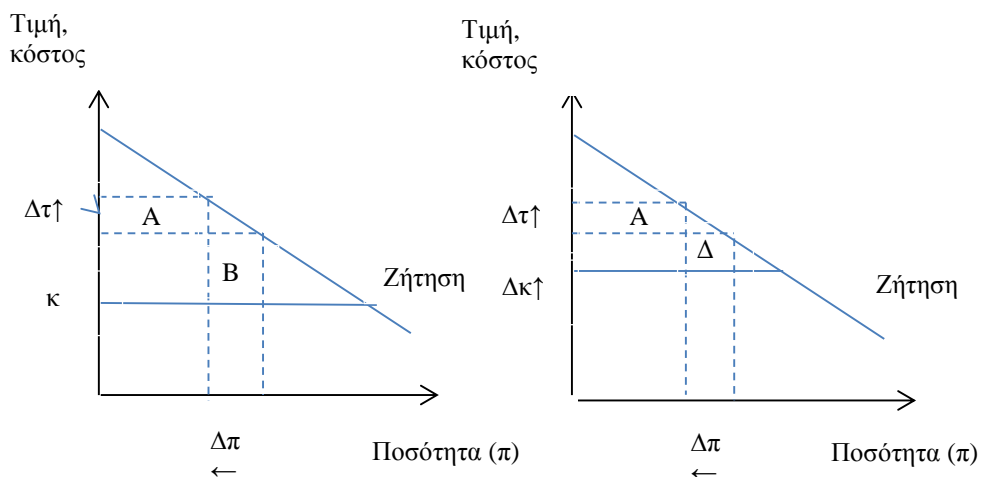
(172) Η αντιστάθμιση αυτή παρουσιάζεται με σχηματικό τρόπο στο Πλαίσιο 10 κατωτέρω. Εάν μια επιχείρηση, για παράδειγμα ο άμεσος πελάτης ενός παραγωγού πρώτων υλών, αυξήσει τις τιμές, η επίπτωση στο κέρδος λόγω αυξημένων τιμών μπορεί να απεικονιστεί στην περιοχή Α στο αριστερό τμήμα του Πλαίσιο 10. Το επακόλουθο διαφυγόν κέρδος που απορρέει λόγω μείωσης των πωλήσεων ισούται με την περιοχή Β. Όταν η επίπτωση μιας ακόμη μικρής αύξησης στην τιμή είναι τέτοια ώστε η περιοχή Α να ισούται με την περιοχή Β, δεν υπάρχει περιθώριο επίτευξης επιπλέον κέρδους μέσω περαιτέρω προσαρμογής της τιμής. Εάν οι τιμές αυξηθούν πέραν αυτού του σημείου, το απολεσθέν περιθώριο κέρδους λόγω της επακόλουθης

(90) Βλ. επίσης «Κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή του άρθρου 81 παράγραφος 3 της συνθήκης» (2004/C 101/08), παράγραφος 98.

μείωσης του όγκου των πωλήσεων θα υπερσχύσει έναντι του αυξημένου περιθωρίου που επιτεύχθηκε στις εναπομείνουσες πωλήσεις.

- (173) Εάν ο άμεσος αγοραστής αντιμετωπίζει υψηλότερο κόστος πρώτων υλών, στην περίπτωση, για παράδειγμα, που οι προμηθευτές πρώτων υλών αυξάνουν τις τιμές παραβιάζοντας το άρθρο 101 της ΣΛΕΕ, αυτό μπορεί να αλλάξει τους όρους της αντιστάθμισης που περιγράφεται στην παράγραφο (172) ανωτέρω. Μια αύξηση στο κόστος του άμεσου πελάτη, θα μειώσει τα περιθώρια κέρδους που επιτεύχθηκαν στις πωλήσεις στην ισχύουσα τιμή. Από άποψη κέρδους, αυτό καθιστά λιγότερο δαπανηρή την αύξηση της τιμής με τίμημα την απώλεια μέρους των πωλήσεων. Το διαφυγόν κέρδος λόγω μειωμένων πωλήσεων που οφείλονται στην αύξηση του κόστους είναι η περιοχή Δ στο δεξιό τμήμα του Πλαίσιο 10 κατωτέρω. Καθώς η περιοχή Δ είναι μικρότερη από την περιοχή Β, ο άμεσος πελάτης έχει κίνητρο να αυξήσει την τιμή ανταποκρινόμενος στην αύξηση του κόστους, δηλαδή να μετακυλίσει την αύξηση του κόστους, τουλάχιστον έως έναν βαθμό.

Πλαίσιο 10: Αντιστάθμιση μεταξύ αύξησης τιμής και απώλειας πωλήσεων

5.5. Ένταση του ανταγωνισμού και σύνδεση με τη μετακύλιση

5.5.1. Συνέχεια της ανταγωνιστικότητας των αγορών

- (174) Σε μια δεδομένη βαθμίδα της αλυσίδας εφοδιασμού, ο ανταγωνισμός μεταξύ επιχειρήσεων μπορεί να είναι περισσότερο ή λιγότερο έντονος. Στο ένα άκρο, όταν μια επιχείρηση είναι μονοπωλητής στη βαθμίδα της αλυσίδας εφοδιασμού που δραστηριοποιείται, δεν υπάρχει ανταγωνισμός. Στο άλλο άκρο, ο ανταγωνισμός μεταξύ επιχειρήσεων μπορεί να είναι πολύ έντονος (π.χ. όταν πολλές επιχειρήσεις πωλούν προϊόντα ομοιογενή σε μια αγορά όπου οι φραγμοί εισόδου είναι μικροί), σε βαθμό που κάθε επιχείρηση λειτουργεί ως αποδέκτης των τιμών και δεν επηρεάζει τις τιμές της αγοράς, οι οποίες κινούνται στο επίπεδο του οριακού κόστους παραγωγής ή πολύ κοντά σε αυτό. Η τελευταία περίπτωση αναφέρεται ως τέλειος ανταγωνισμός. Μεταξύ των εν λόγω δύο ακραίων περιπτώσεων υπάρχει ένα ευρύ φάσμα ενδιάμεσων σεναρίων, στο πλαίσιο των οποίων ο ανταγωνισμός μπορεί να είναι περισσότερο ή λιγότερο έντονος, αναλόγως, για παράδειγμα, του αριθμού των

επιχειρήσεων σε έναν κλάδο ή του κατά πόσο τα προϊόντα που πωλούνται από τις διάφορες επιχειρήσεις είναι στενά υποκατάστατα ή όχι.

- (175) Η ανταγωνιστικότητα της αγοράς έχει άμεσο αντίκτυπο στη μετακύλιση. Στην περίπτωση αναφοράς του τέλει ανταγωνισμού, οι διακυμάνσεις του κόστους που αφορούν το σύνολο ενός κλάδου μετακυλίνονται κατά 100 % στους άμεσους πελάτες. Συνεπώς, στην περίπτωση αυτή, πέρα από την επιπλέον επιβάρυνση, χρειάζεται να ποσοτικοποιηθούν μόνο τα αποτελέσματα όγκου. Αυτή η σχηματική διάρθρωση της αγοράς στο πλαίσιο του τέλει ανταγωνισμού μπορεί να λειτουργήσει ως σημείο αναφοράς προκειμένου το δικαστήριο να εκτιμήσει τις επιπτώσεις της μετακύλισης (παρότι στις πραγματικές αγορές δεν παρατηρείται συχνά).
- (176) Αντιθέτως, στο πλαίσιο του μονοπωλίου ή διαφόρων ενδιάμεσων σεναρίων, η μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης μπορεί να μην ισούται με το 100 %, αλλά να υπολείπεται ή να υπερβαίνει αυτό το όριο. Συνεπώς, κατά τον χειρισμό αγωγών αποζημίωσης ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων για παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ, πέρα από την εκτίμηση της επιπλέον επιβάρυνσης, είναι εν γένει σημαντική η εκτίμηση της μετακύλισης και του αποτελέσματος όγκου, εφόσον η διάρθρωση της αγοράς αποκλίνει από το σημείο αναφοράς του τέλει ανταγωνισμού.
- (177) Παράδειγμα διάρθρωσης αγοράς που χαρακτηρίζεται από ατελή ανταγωνισμό συνιστά η αγορά διαφοροποιημένων προϊόντων. Η διαφοροποίηση μπορεί να προκύψει είτε όσον αφορά τα χαρακτηριστικά του προϊόντος είτε τη γεωγραφική περιοχή. Για παράδειγμα, οι άμεσοι αγοραστές μπορεί να προσφέρουν προϊόντα που διαφοροποιούνται μεταξύ τους όσον αφορά την πραγματική τους ποιότητα ή αντίστοιχα την εκλαμβανόμενη από τους πελάτες ποιότητα του προϊόντος. Εναλλακτικά, λόγω διαφορετικής γεωγραφικής θέσης των άμεσων αγοραστών, το κόστος μεταφοράς των προσφερόμενων προϊόντων μπορεί να διαφέρει για τους πελάτες (των οποίων η γεωγραφική θέση μπορεί επίσης να διαφέρει). Η διαφοροποίηση μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τα προϊόντα να μην είναι τέλεια υποκατάστατα μεταξύ τους. Οι πελάτες μπορεί να μην θεωρούν όλα τα προϊόντα ως πλήρως υποκαταστάσιμα.
- (178) Αυτή η μη τέλεια υποκαταστασιμότητα μπορεί να οδηγήσει σε μειωμένη ανταγωνιστική πίεση στους προμηθευτές, οι οποίοι ενδεχομένως να αντιμετωπίζουν ανταγωνιστές που προσφέρουν στενά υποκαταστάσιμα προϊόντα. Με άλλα λόγια, σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, η ένταση του ανταγωνισμού μειώνεται όταν αυξάνεται η διαφοροποίηση των προϊόντων. Όπως εξηγείται στις παραγράφους (175) επ. ανωτέρω, ο ασθενέστερος ανταγωνισμός θα μειώσει το ποσοστό της μετακύλισης μιας επιπλέον επιβάρυνσης που αφορά το σύνολο ενός κλάδου, δηλαδή όσο η διαφοροποίηση των προϊόντων του άμεσου αγοραστή αυξάνει, το ποσοστό μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης που υφίστανται αυτά και που αφορά το σύνολο ενός κλάδου θα προσεγγίσει το ποσοστό στο πλαίσιο του οποίου κάθε άμεσος αγοραστής είναι μονοπωλητής. Αντιστρόφως, όταν η διαφοροποίηση των προϊόντων είναι περιορισμένη, το ποσοστό μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης που αφορά το σύνολο ενός κλάδου θα είναι μεγαλύτερο.

5.5.2. *Επιπλέον επιβάρυνση που αφορά το σύνολο του κλάδου έναντι επιπλέον επιβάρυνσης που αφορά μια συγκεκριμένη επιχείρηση και μετακύλιση*

- (179) Η μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης από έναν δεδομένο αγοραστή προς τους πελάτες του διαφέρει κατά κανόνα, αναλόγως με το κατά πόσο οι ανταγωνιστές του

αγοραστή επηρεάζονται επίσης από την επιπλέον επιβάρυνση ή όχι. Όταν ένας μεμονωμένος αγοραστής επηρεάζεται από την επιπλέον επιβάρυνση, η μετακύλιση θα αφορά κατ' ανάγκη τη συγκεκριμένη επιχείρηση. Αντιθέτως, όταν όλοι οι αγοραστές μιας δεδομένης βαθμίδας της αλυσίδας εφοδιασμού υφίστανται επιπτώσεις από την επιπλέον επιβάρυνση, μπορεί να εξεταστούν τα ποσοστά μετακύλισης για κάθε επιχείρηση, αλλά και η μετακύλιση που αφορά το σύνολο του κλάδου.

- (180) Αν επηρεάζεται μόνο ένας αγοραστής, δηλαδή η επιπλέον επιβάρυνση αφορά μια συγκεκριμένη επιχείρηση, οι επιπτώσεις της μετακύλισης θα μπορούσαν να είναι αρκετά περιορισμένες, ιδίως στην περίπτωση που ο αγοραστής δεν μπορεί να επηρεάσει τις τιμές πώλησης στην αγορά που δραστηριοποιείται, λόγω έντονης πίεσης από τους ανταγωνιστές του.
- (181) Αντίστροφα, όταν όλες οι επιχειρήσεις σε μια αγορά επηρεάζονται από την επιπλέον επιβάρυνση, δηλαδή όταν η επιπλέον επιβάρυνση αφορά το σύνολο ενός κλάδου, όλες οι επιχειρήσεις θα αντιμετωπίσουν υψηλότερο κόστος εισροών, γεγονός που σημαίνει ότι πιθανόν να είναι σε θέση να μετακυλίσουν τουλάχιστον μέρος της επιπλέον επιβάρυνσης στους δικούς τους πελάτες. Ωστόσο, μια επιπλέον επιβάρυνση που αφορά το σύνολο ενός κλάδου ενδεχομένως να επηρεάσει με διαφορετικό τρόπο τους διάφορους ανταγωνιστές.

5.6. Πρόσθετοι παράγοντες που επηρεάζουν τη μετακύλιση

- (182) Σε ορισμένες αγορές οι επιχειρήσεις πωλούν πολλαπλά προϊόντα, όπως, π.χ., στις αγορές καταστημάτων λιανικής πώλησης τροφίμων. Στις εν λόγω αγορές η ζήτηση των προϊόντων μπορεί να είναι αλληλένδετη, όταν, για παράδειγμα, ένας λιανοπωλητής πωλεί ανταγωνιστικά σήματα διαφόρων κατηγοριών προϊόντων. Εάν τα προϊόντα είναι υποκατάστατα, μια διακύμανση του κόστους σε ένα προϊόν μπορεί επίσης να επηρεάσει τις τιμές άλλων προϊόντων που πωλεί ο λιανοπωλητής. Μια μεταβολή στις τιμές των άλλων προϊόντων μπορεί επίσης να μεταβάλλει την τιμή του προϊόντος που υφίσταται άμεσα τη διακύμανση του κόστους. Συνεπώς, αυτού του είδους οι αλυσιδωτές αντιδράσεις άλλων προϊόντων μπορεί να αυξήσουν το αρχικό μετακυλιόμενο κόστος σε αγορές όπου οι επιχειρήσεις πωλούν πολλαπλά προϊόντα.
- (183) Ο βαθμός της παρατηρηθείσας επίπτωσης της μετακύλισης μπορεί επίσης να εξαρτηθεί από τον χρονικό ορίζοντα που λαμβάνεται υπόψη κατά την εκτίμηση της εν λόγω επίπτωσης. Ειδικότερα, η μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης στις επόμενες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού μπορεί να καθυστερήσει για διάφορους λόγους. Πρώτον, η αρχική επιπλέον επιβάρυνση μπορεί να επηρεάσει μόνο το σταθερό κόστος των επιχειρήσεων που αντιμετωπίζουν την επιπλέον επιβάρυνση. Ακόμη και αν το σχετικό σημείο έναρξης για την εκτίμηση των επιπτώσεων της μετακύλισης είναι ο αντίκτυπος της επιπλέον επιβάρυνσης στο οριακό ή μεταβλητό κόστος του αγοραστή, μια αύξηση του σταθερού κόστους θα μπορούσε να επηρεάσει τις στρατηγικές αποφάσεις μιας επιχείρησης και, συνεπώς, τις επιπτώσεις της μετακύλισης, όπως εξηγείται στην παράγραφο (159) ανωτέρω.
- (184) Επιπλέον, όπως αναφέρθηκε στην παράγραφο (50), οι επιχειρήσεις μπορεί να υφίστανται το αποκαλούμενο κόστος αλλαγής τιμών, δηλαδή το κόστος που σχετίζεται με τη διαδικασία αναπροσαρμογής των τιμών. Στην περίπτωση αυτή, μια επιχείρηση θα προτιμήσει να περιορίσει τον αριθμό των μεταβολών που θα

πραγματοποιήσει στις τιμές και πιθανόν να προχωρήσει σε μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης έπειτα από κάποιο χρονικό διάστημα, για παράδειγμα θα περιμένει έως ότου οι αυξήσεις στο οριακό κόστος υπερβούν συνολικά ένα συγκεκριμένο όριο. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η επιπλέον επιβάρυνση μπορεί να συνιστά τόσο μικρή αύξηση του οριακού κόστους, ώστε ο επηρεαζόμενος αγοραστής να μην κρίνει προσοδοφόρα οποιαδήποτε μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης. Ο πιθανός αντίκτυπος στην εκτίμηση των επιπτώσεων της μετακύλισης λόγω της ύπαρξης του κόστους αλλαγής τιμών εξετάζεται περαιτέρω στις παραγράφους 4.3.2.1.

- (185) Υπό ορισμένες περιστάσεις, ο έμμεσος αγοραστής μπορεί να είναι σε θέση να χρησιμοποιήσει τη διαπραγματευτική του ισχύ προκειμένου να περιορίσει τη δυνατότητα του άμεσου αγοραστή να μετακυλίσει την επιπλέον επιβάρυνση. Η διαπραγματευτική ισχύς του έμμεσου αγοραστή μπορεί να αναφερθεί ως αντισταθμιστική αγοραστική ισχύς⁹¹. Η αγοραστική ισχύς δεν περιορίζεται απλώς στη δυνατότητα στροφής σε άλλους προμηθευτές, αλλά σχετίζεται επίσης, π.χ., με την ολοκλήρωση στην αγορά προηγούμενου σταδίου ή τη διαπραγματευτική ισχύ των αγοραστών.
- (186) Σε γενικές γραμμές, η αγοραστική ισχύς δεν θα παρεμποδίσει τη μετακύλιση εάν υφίσταται επιπλέον επιβάρυνση που αφορά το σύνολο ενός κλάδου, αλλά θα επηρεάσει τον βαθμό της μετακύλισης. Αφενός, μπορούμε να λάβουμε υπόψη το σενάριο στο οποίο η υψηλή αγοραστική ισχύς εξαναγκάζει τους άμεσους αγοραστές να απορροφήσουν την επιπλέον επιβάρυνση και συνεπώς περιορίζει τη μετακύλιση. Αφετέρου, μπορούμε να σκεφτούμε επίσης το σενάριο στο οποίο η υψηλή διαπραγματευτική ισχύς του έμμεσου αγοραστή εξαναγκάζει του άμεσους αγοραστές να έχουν μηδενικό περιθώριο κέρδους και να πωλούν σε τιμή που απλώς καλύπτει το οριακό τους κόστος, γεγονός που θα οδηγήσει σε ποσοστό μετακύλισης της τάξης του 100 % στην περίπτωση μιας επιπλέον επιβάρυνσης.
- (187) Εφόσον ο βαθμός της αγοραστικής ισχύος και η επίδρασή του στις επιπτώσεις της μετακύλισης θα εξαρτηθούν από τον χαρακτήρα των εκάστοτε διαπραγματεύσεων και το συγκεκριμένο πλαίσιο εντός του οποίου λαμβάνουν χώρα, το δικαστήριο μπορεί να εκτιμά το συγκεκριμένο ζήτημα κατά περίπτωση.
- (188) Επιπλέον, αν ο άμεσος αγοραστής που αντιμετωπίζει μια επιπλέον επιβάρυνση δραστηριοποιείται στο πλαίσιο κάθετης ολοκλήρωσης στην αγορά λιανικής πώλησης επόμενου σταδίου, δηλαδή δραστηριοποιείται στην αγορά στην οποία είναι ενεργοί και οι έμμεσοι αγοραστές, αυτό μπορεί να επιδράσει στο κίνητρο του αγοραστή να μετακυλίσει την αρχική επιπλέον επιβάρυνση. Στο πλαίσιο ενός τέτοιου σεναρίου, ο άμεσος αγοραστής που αντιμετωπίζει την επιπλέον επιβάρυνση (δηλαδή αύξηση στο οριακό κόστος) κατά κανόνα θα μετακυλίσει το σύνολο της επιπλέον επιβάρυνσης εντός της καθετοποιημένης επιχείρησης. Εντούτοις, το ποσοστό μετακύλισης στους μη καθετοποιημένους έμμεσους αγοραστές θα διαφέρει κατά κανόνα από αυτό, αναλόγως, για παράδειγμα, του επιπέδου του κόστους ή του περιθωρίου κέρδους των διαφόρων έμμεσων αγοραστών.

(91) Η αξιολόγηση της αντισταθμιστικής αγοραστικής ισχύος συνιστά σημαντικό παράγοντα στον τομέα του ελέγχου των συγκεντρώσεων στην ΕΕ. Στις κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής για την αξιολόγηση των οριζόντιων συγκεντρώσεων, παράγραφος 64, η αντισταθμιστική αγοραστική ισχύς ορίζεται ως η διαπραγματευτική ισχύς που έχει ο αγοραστής έναντι του πωλητή στις εμπορικές διαπραγματεύσεις λόγω του μεγέθους του, της εμπορικής του σημασίας για τον πωλητή και της ικανότητάς του να στραφεί σε εναλλακτικούς προμηθευτές.

(189) Σε ορισμένους κλάδους, η τιμή που προσφέρει ο άμεσος ή ο έμμεσος αγοραστής μπορεί να είναι αντικείμενο ρύθμισης, όπως, π.χ., οι ρυθμίσεις των τιμών για κρατικές υπηρεσίες. Η ρύθμιση των τιμών μπορεί να επηρεάσει τον βαθμό της μετακύλισης. Για παράδειγμα, εάν η ρυθμισμένη τιμή καθορίζεται ανεξάρτητα από το συγκεκριμένο κόστος του προϊόντος που υφίσταται μια επιπλέον επιβάρυνση κατά τον καθορισμό της τιμής, η επίπτωση της μετακύλισης στην τιμή μπορεί να είναι περιορισμένη ή μηδενική. Εντούτοις, όπως αναφέρθηκε επίσης στην παράγραφο (44), η ζημία που απορρέει από παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού της ΕΕ μπορεί επίσης να επηρεάσει παράγοντες που δεν αφορούν τις τιμές. Εξάλλου, εάν η ρυθμιστική αρχή λάβει πλήρως υπόψη το κόστος του προϊόντος που υφίσταται την επιπλέον επιβάρυνση κατά τον καθορισμό της ρυθμισμένης τιμής, ο βαθμός μετακύλισης μπορεί να είναι σημαντικός ακόμη και στις ρυθμισμένες αγορές.

6. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2 – ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

(190) Το παρόν παράρτημα παρέχει επισκόπηση των όρων που χρησιμοποιούνται στις κατευθυντήριες γραμμές.

- Καμπυλότητα της ζήτησης: η μεταβολή της ελαστικότητας της ζήτησης όταν μεταβάλλεται το επίπεδο της τιμής.
- Ζήτηση: η ποσότητα ενός αγαθού ή μιας υπηρεσίας που θα αγόραζαν οι αγοραστές σε μια αγορά σε ένα δεδομένο επίπεδο τιμής.
- Καμπύλη ζήτησης: γραφική αναπαράσταση της σχέσης μεταξύ της ζητούμενης ποσότητας και της τιμής ενός προϊόντος.
- Οικονομική τεχνική: αναφερόμενη και ως ανάλυση παλινδρόμησης, στατιστική τεχνική που συμβάλλει στην ανάλυση κανονικοτήτων στις σχέσεις μεταξύ των οικονομικών μεταβλητών, όπως, για παράδειγμα, ο τρόπος που η εξέλιξη του κόστους επηρεάζει την εξέλιξη των τιμών σε μια δεδομένη αγορά.
- Ελαστικότητα της ζήτησης: ποσοστιαία μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας λόγω αύξησης της τιμής κατά μια ποσοστιαία μονάδα.
- Επιπλέον επιβάρυνση που αφορά μια συγκεκριμένη επιχείρηση: μόνο ένας μεμονωμένος αγοραστής επηρεάζεται από την επιπλέον επιβάρυνση.
- Σταθερό κόστος: κόστος που δεν μεταβάλλεται ανάλογα με την ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος.
- Επιπλέον επιβάρυνση που αφορά το σύνολο ενός κλάδου: όλοι οι αγοραστές μιας δεδομένης βαθμίδας της αλυσίδας εφοδιασμού υφίστανται επιπτώσεις από την επιπλέον επιβάρυνση.
- Οριακό κόστος: η αύξηση του συνολικού κόστους που προκύπτει από μια πρόσθετη παραγόμενη μονάδα.
- Κλίση της καμπύλης ζήτησης: λόγος της μεταβολής της ποσότητας προς τη μεταβολή της τιμής μεταξύ δύο σημείων στην καμπύλη ζήτησης, η απόσταση μεταξύ των οποίων επελέγη κατά τρόπο αυθαίρετο.

- Μεταβλητό κόστος: κόστος που μεταβάλλεται ανάλογα με την ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος.